

Fondatori: George Bacovia, Grigore Tabacaru (1925)

ateneu

www.ateneu.info
ateneubc@gmail.com

Revistă
de cultură
Nr.
647 - 648

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • Anul 60 (serie nouă) • iulie – august 2023 • 4,00 lei •

• Ilustrația acestei ediții: reproduceri din Expoziția *Metaxis*, a artistei Daniela Grapă – Galerile „Alfa”, Bacău (pag. 8)

Adrian JICU

Călătorii reale,
călătorii imaginare

pagina 3

Carmen MIHALACHE

Să-ți privești orașul
ca pe o ființă

pagina 12

Dan PETRUȘCĂ

Despre moarte,
numai de bine

paginile 24-25

• sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar •

• *Zilele Bibliotecii Județene „Costache Sturdza” Bacău* (p. 2) • Petruș ANDREI – *Scriitorii Oana-Mihaela Savin și Viorel Savin – afinități și afectivități electivă* (p. 4) • Dan PERȘA – *Manolescu și Urmuz* (p. 4) • Ioan DĂNILĂ – *Fertilele „Convorbiri didactice”* (p. 5) • Constantin GHERASIM – *Cât de mult ne schimbă rețelele de socializare?* (p. 6) • Marius MANTA – *Constantin Călin – „Întoarceri la Alecsandri. Fragmentarium”* (p. 7) • Iulian BUCUR – *Această inaderență ideologică la limpede – Daniela Grapă* (p. 8) • *Poezii* de Tatiana ERNUȚEANU și Nora ISAC (pp. 8-9) • Elena CIOBANU – *Această persoană nu există* (p. 9) • Violeta SAVU – *Poezia regizorului Abbas Kiarostami* (p. 10) • *Proză* de Constantin GHERASIM – *Fakenews* (p. 11) • Daniel-Ștefan POCOVNICU – *Basic romanian* (p. 13) • Mircea MOȚ – *Pieziș* (p. 13) • Vasile SPIRIDON – *Praguri existențiale* (p. 14) • *Poezii* de Liviu Franga și Marcel MUREȘEANU (p. 15) • *Interviu* cu Elena Manuela Giuverdea: „*Arta oferă întregii lumi «corporalitatea» aproape sacră a frumosului*” (pp. 16-17) • Cristina PAȘCANU – *Metadispoziția ca slujbă nonstop* (p. 18) • Petru ZUGUN – *Un ecou evanghelic în testamentul-epitaf al lui Anton Pann* (p. 19) • Paraschiva BUCIUMANU – *Un militant pentru umanitate – Constantin Toiu* (p. 20) • Nicoleta POPA BLANARIU – *Patos, haos și Danaos* (p. 21) • Adrian LESENCIUC – *Revelația imediatului* (p. 22) • Gheorghe IORGA – *Arthur Rimbaud. Fețele mitului* (p. 23) • Elena-Brândușa STEICIUC – *Negustorul de antichități* (p. 26) • Ion FERCU – *Un arheolog al spiritului* (p. 27) • Liviu FRANGA – *Realitate și transcendent în religia veche egipteană* (p. 28) • Ionel SAVITESCU – *Parerga și paralipomena* (p. 31) • Ștefan RADU – *Locul de unde a început Istoria* (p. 32) •

Fragmentarium

519. Atâția ani s-au scurs de la înveșnicirea lui Ștefan cel Mare. Ne-au amintit de aceasta, pe 2 iulie, Despărțământul ASTRA „Vasile Alecsandri”, Asociația *Cultul Eroilor* „Col. Corneliu Chiries” Bacău și preoții de la Biserica „Sfântul Ioan”.

NICOLAE DABIJA – 75. La ceremonia de la Centrul Internațional „Mihai Eminescu” din Chișinău, prezidată de acad. Mihai Cimpoi, au luat parte Dumitru Brăneanu și Liviu Chiscop. „Invincibilă nu e țara cu mai mulți soldați, ci țara cu mai mulți cititori”, enunța cel evocat.

ACASĂ LA SERGIU ADAM. Ne-au condus prin Cosmeștiul de Galați Ioana Iordache și Paul Aelenei. Fostul redactor-șef al *Ateneu*-lui s-a născut aici, la 16 iulie 1936.

LA NOI, CA LA EI. „Expoziția de materiale didactice originale adunate de învățătorul Gheorghe Crihan în sala de conferințe a Bibliotecii mi-a amintit de una similară pe care am văzut-o într-o țară vestică” (Elena Nechita, prorector, Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău).

SUB TIRANIA ORALITĂȚII. „Nu mai avem timp să citim; doar ascultăm și privim. Măcar de-ar fi toți conferențiarilor de calitate” (Georgeta Filitti, istoric).

LITERA VIE. „Cum spunea Paul Grigoriu (că tot suntem în studioul care-i poartă numele): dacă nu simți mirosul de carte, citești degeaba de pe nu știu ce alt suport”, încheie Cătălin Cîrnu de la *Matinalul* RRA. Mai înainte, mărturisise că „dă din casă” (pe postul național de radio): în regia tehnică, cu o zi în urmă, acolo unde era obișnuit să audă *Andrii Popa*, de exemplu, acum se auzeau... manele. I s-a părut că se află într-un cartier mărginaș al Bucureștiului, „într-o mahala”.

ORA DE MUZICĂ. „Așa joacă neamul meu” e cel mai recent album al solistei Oana Crețu și al Orchestrei „Mugurel” din Chișinău. Totalul audienței: 56' 28”.

GENIUS LOCI. De *Ziua comunei*, Primăria Mănăstirea-Cașin și Școala Gimnazială „Regina Maria” au organizat simpozionul „Personalități istorice pe plaiuri mănăstirene”.

SELECȚIE RRC. Din cele mai recente numere ale revistei noastre, realizatorii emisiunii „Acolade” de la Radio-România Cultural au propus ascultătorilor texte semnate de Liviu Franga și Gheorghe Iorga.

REȚETA NOTEI MAXIME. O aflăm de la Medeea Medvedev, absolventă cu media 10 la Colegiul Național „Ferdinand I”: „Un măr pe zi ține doctorul departe, iar un test pe oră ține zecele aproape”.

AD MULTOS ANNOS! Pentru Ștefan Olteanu (80), gazetar, teoretician al presei; Val Mănescu (70), scriitor; Constantin Tomozei (70), preot, istoric al bisericii; Neculai Lupu (70), economist, universitar

IN MEMORIAM. Valeriu Bogdăneț, profesor și publicist cultural; Constantin Alupeș, protopop de Onești; Radu Ghicuișcă, manager sportiv școlar

AI. IOANID

d'ale lui Ciosu

Zilele Bibliotecii Județene „Costache Sturdza” Bacău

În urmă cu 130 de ani, în ziua de 27 iunie 1893, cetățenii Bacăului erau invitați să asiste la „inaugurarea bibliotecii publice comunale, solemnitate ce va avea loc în localul Primăriei”. Era rodul strădaniei unor oameni generoși, care au înțeles importanța unei bibliotecii publice pentru comunitate. Se cuvine recunoștință părinților fondatori: Costache Sturdza – donator, Gheorghe Sturdza – primar, Panaite Topiceanu – profesor, Ștefan Costandache – profesor, N. Corivan – profesor, N.I. Bibiri – profesor, Gh. Jovianu – profesor, C. Tulburi – avocat, Emil Manoliu – profesor, C. Praja – profesor, D. Giosanu – proprietar, Garabet Cristi Ovanez – comerciant.

Cu prilejul acestei frumoase aniversări, Adrian Jicu, manager al Bibliotecii Județene „Costache Sturdza” Bacău, a declarat: „La 130 de ani de la înființare, avem datoria de a duce mai departe această moștenire și de a oferi băcăuanilor cărți și servicii culturale-educative de calitate. Pentru că numai așa putem crește și putem fi o comunitate. Ne străduim să fie așa cu sprijinul Consiliului Județean Bacău (ordonator de credite) și cu ajutorul prietenilor cărții. Pentru ei, pentru toți băcăuanii, în zilele de 3 și 4 iulie, am organizat Zilele Bibliotecii, la care am invitat oameni de cultură, scriitori, bibliotecari, dramaturgi, actori, muzicieni, pentru a sărbători împreună Cartea și Cititorul”.

Intr-adevăr, în cele două zile, au fost evenimente încărcate de vivacitate culturală. Pe 3 iulie, sub genericul „130 de ani în slujba comunității”, au conferențiat: Nina Corcinschi, director al Institutului de Filologie Română „Bogdan-Petriceicu Hasdeu”,

Mariana Harjevschi, director al Bibliotecii Municipale Chișinău, Ion Milică, director BCU Iași, Dragoș Neagu, președinte al Asociației Bibliotecarilor din România, Crina Irim, șef Birou editorial al Bibliotecii Naționale a României. Discursurile au fost întregite de expoziția de cărți poștale și ilustrate „Bacău, urbea cu parfum de epocă” (Mihai Ceucă a fost curatorul expoziției, domnia-sa prezentând publicului, pe baza fotografiilor, un scurt istoric al orașului).

Pe 4 iulie, dimineața a fost dedicată celor mai mici cititori, invitate de onoare fiind Eliza-Noemi Judeu, actriță, și Mădălina Rotaru, scriitoare. În același cadru prietenos și vesel, la Oratoriul Don Bosco, s-a lansat cartea „Poveste cu zâne, o rază și copii minunați”, de Roxana Rusu. Au fost alături de copii Ilinca Istrati cu păpușa Pogani și actorul Dumitru Rusu.

Seara a fost plină de energie, pentru că teatrul, muzica și literatură și-au dat mâna, pe scena Teatrului Fain Bacău, unde a fost lansat romanul „Acasă, departe”, semnat de Adrian G. Romila (despre care au vorbit criticii literari Vasile Spiridon și Adrian

Jicu), după care publicul a putut urmări piesa „Slugă la doi stăpâni”, o inspirată adaptare a piesei lui Carlo Goldoni, realizată de Trupa Act Bacău. Adolescenții minunați au dat viață unui text, transpunându-i pe spectatori în lumea comediei dell'arte.

Cu siguranță, centrul de interes a fost Gala Bibliotecii, desfășurată în seara zilei de 3 iulie, avându-l ca invitat de onoare pe istoricul Adrian Cioroianu, directorul general al Bibliotecii Naționale a României, care a susținut conferința *Istoria – cea mai frumoasă poveste?* Discursul domniei-sale a fost deopotrivă consistent și șarmant, bogat în adevăruri și observații percutante, topite într-o poveste admirabilă, care i-a vrăjit pe băcăuanii ce au umplut eleganta sală a Cercului Militar Bacău. Seara de gală s-a încheiat, sub acordurile fermecătoare ale muzicii clasice, într-un recital de excepție oferit băcăuanilor de Trio „Boema” (soprana Gabriela Istoc, pianista Mihaela Spiridon și clarinetistul Sorin Sirbu). Au fost prezenți invitați de onoare din țară, personalități ale Bacăului (directori de instituții, scriitori, artiști, politicieni, oameni de afaceri etc.). Deosebit de onorantă a fost prezența domnului prefect Lucian Bogdănel și a domnului Valentin Ivancea (președintele Consiliului Județean Bacău), care, după eveniment, a scris pe pagina sa de Facebook: „Îi felicit pe toți cei care au fost și sunt parte din istoria bibliotecii publice a Bacăului. În mod evident, adrese de apreciere artizanului acestei săptămâni festive, managerul Adrian Jicu, și tuturor colegilor care îi sunt aproape în organizarea evenimentelor culturale”. (Red.)

Artiști și scriitori băcăuani prezenți peste hotare

O editură din India a publicat recent un volum de haikuri semnat de Mihaela Băbușanu, membră a filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor din România. Intitulat *In koto chords*, volumul este publicat exclusiv în limba engleză. Lucrări de Anca Mihăilă, artist plastic, au fost selecționate la concursul internațional de ceramică „Mediterraneo”, desfășurat la Grottaglie (Italia). Pe 31 mai, la Chișinău, la Centrul expozițional „Constantin Brâncuși”, a fost vernisată expoziția de fotografie „Imagini recurente”, semnată de Ovidiu Ungureanu, artist vizual. (Red.)

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Marius MANTA, Dan PERȘA, Violeta SAVU, Ștefan RADU (secretar general de redacție)

Redactori asociați: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU

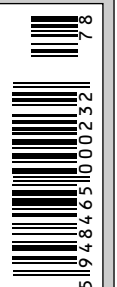
• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO42 TREZ 0612 1G33 5000 XXXX

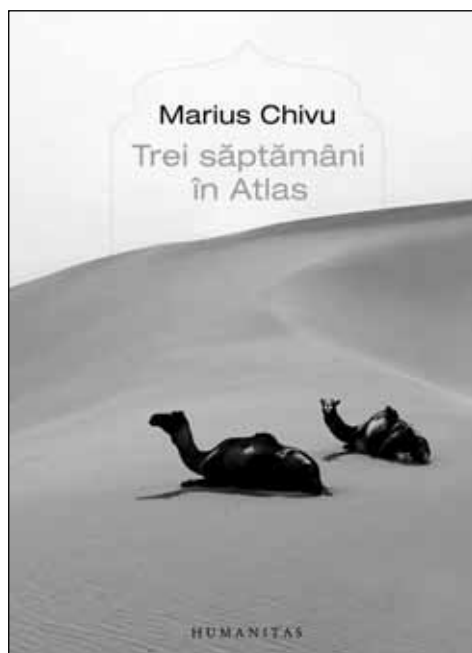

Acasă,
departe

Sunt locuri unde, fatalmente, nu vom ajunge niciodată. Sunt oameni pe care, inevitabil, nu-i vom întâlni niciodată. Și sunt experiențe pe care, vrem, nu vrem, nu le vom trăi niciodată. Din fericire, există cărți care pot suplini, măcar în parte, aceste neajunsuri. O astfel de carte este *Trei săptămâni în Atlas* (Humanitas, 2023), un splendid ghid mental, prin intermediul căruia putem avea acces la o lume altfel inaccesibilă.

La 11 ani de la publicarea volumului *Trei săptămâni în Himalaya* și la 7 ani de la *Trei săptămâni în Anzi*, Marius Chivu revine cu *Trei săptămâni în Atlas*, invitându-ne la o nouă călătorie, de această dată în nordul Africii, pe care îl explorează cu nesmintită curiozitate, pentru a scoate la iveală tainele unei lumi ce scapă hoardelor de turiști care au împânzit mapamondul. Fiindcă acest album nu e un simplu jurnal de călătorie, ci, mai presus de toate, o splendidă carte de proză, condimentată cu observații subtile, reflecții profunde și savuroase comentarii (auto)ironice, menite a transforma o experiență trăită într-o experiență împărtășită. Cine parcurge paginile cărții ia parte, alături de autor, la tot ceea ce el a trăit cu ocazia acestei călătorii, care nu trebuie înțeleasă ca o simplă deplasare într-un spațiu exotic, cât mai ales ca o întoarcere către sine. Nu întâmplător, se insistă asupra diferenței între turist și musafir sau, cum spune un ghid, „între a vedea deșertul și a trăi deșertul”. Sensul călătoriei pe care o face Marius Chivu (alături de bunul său prieten M.) este tocmai descoperirea adevăratului spirit al Marocului, trecând dincolo de pojiștea comercială pe care și-o livrează agențiile de turism, care au compromis ideea de călătorie, transformând-o într-un business vulgar și mercantil. Nu întâmplător, Chivu reține din discuția cu un fost preot sfatul de a călători încet, în tihnă, pentru a reuși să pătrundă spiritul locului și felul de a fi al oamenilor.

Spre deosebire de relatările altor călători (au devenit un gen la modă, nu doar în format clasic, pe hârtie, ci mai ales în spațiul virtual, unde există sute de bloguri și vloguri de profil), însemnările lui Marius Chivu devin o narațiune captivantă, care te poartă de-a lungul și de-a latul Marocului. O narațiune cu zvâc, înțesată cu momente de suspans, care alternează cu digresiuni bine calculate, pentru a te pune în contact cu diversitatea culturală, etnică și religioasă a țării și, cel mai important, pentru a-ți da senzația co-participării. Citind, ești acolo. Te strâng bocancii când urci pe munte, vântul îți suflă nemilos nisipul în față pe dune, simți teama că te-ai rătăcit prin deșert, savurezi o bere, după o abinență de câteva săptămâni, sau te bucuri de beneficiile unui tratament special la hammamul Épices Maria: „Ne întindem pe burtă pe gresie și bărbații ăștia gemeni în întunecime, ieșiți parcă dintr-o fantezie de secol 19, aruncă câteva găleți de apă caldă pe spinarea noastră și încep să ne frece corpul cu o pastă închisă la culoare asemănătoare vase-linei, cu care ne săpunesc peste tot, mai puțin în chiloți, căci bucle, se pare, încă ne aparțin. Ca să ne întoarcem, ne bat ușor pe umăr, stăm pe spate, stăm într-o rână și duc săpuneala pe culmile igienizării. După care își pun niște mănuși abrazive cu care încep să ne răzuiească bielele corpuri pe toate părțile, în toate direcțiile, răstignindu-ne pe gresie în toate pozițiile. Ne freacă ca

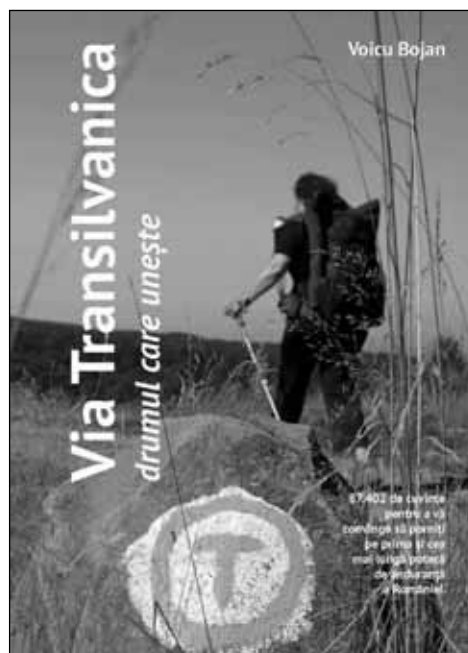
pe mochete în timp ce stăm lungiți pe gresie leșinați de plăcere. La răstimpuri aruncă câte-o găleată de apă pe noi să ne revenim și ne clătesc cu ibricele. Trag cu ochiul la M., căruia colosul tocmai îi săpunește părul, și palma aceluia așezată pe capul musafirului, cu degetele lui negre răsfirate și alungite în jos peste ceafă și tâmple, par tentaculele xenomorfului creat de H.R. Giger pentru seria *Alien*. În mâinile străinului, cu toți cei 1,90 ai lui, M. pare un copilăș spălat în cădiță. De mine ce să mai zic, sunt un bebeluș frecat cu o frenezie de zici că mai devreme mă tăvălisem prin căcuță. Acum stau în poziția lotus între genunchii lui la o distanță de o șchioapă de ștromeleagul de abanos al subsaharianului ale cărui singure fire de păr de pe corp sunt genele și sprâncenele pensate. După ce ne-au frământat, frecat, săpunit, clătit și din nou frământat, frecat, săpunit, la final ne așază în genunchi și toarnă peste noi ultimele găleți de apă pentru marea clătire finală. Ieșim din saună amețiți și mai ușori după ce ne-am lăsat pielea pe gresie. Practic, n-a mai rămas nimic pe noi din Toubkal sau din Sahara. Am fost *demusafirizați*, ne putem întoarce în Europa!”

Povestea n-ar fi fost aceeași fără superbe fotografii care completează narațiunea. Ele echivalează cu ferestre către această fascinantă lume, surprinzând gesticulația clipei și spiritul locului, fie că e vorba despre portrete

• Daniela Grapă

Călătorii reale, călătorii imagine

sau peisaje, despre oameni sau animale. Marius Chivu realizează un dialog exemplar între imagine și cuvânt, adresându-se, în egală măsură, minții și sufletului, fiindcă, așa cum mărturisește, „scrisul este călătorie în sine”, expresie a curiozității și a nevoii de a pleca de acasă. Pentru a fi străin, pentru a deveni altul și, astfel, pentru a te înțelege, în ultimă instanță, pe tine însuși.

Acasă,
aproape

Sunt însă și locuri aproape, la îndemână, pe care le putem vedea cu ușurință. Locuri splendide, la care alții doar visează, dar pe care noi le neglijăm cu superbie, fiindcă nu conștientizăm ce țară frumoasă avem. Ne dorim destinații îndepărtate, cu obiective de top, ne călcăm în picioare, stăm la cozi nesfârșite, în goana după fotografiile instagramabile, fiindcă așa e trendy. Fiindcă turismul ne-a pervertit. Despre toate astea vorbește superbul album *Via Transilvanica* (Cluj-Napoca, 2022), semnat de Voicu Bojan, care scrie povestea unuia dintre cele mai frumoase proiecte din România postdecembristă. Subintitulat „drumul care unește”, volumul descrie nu doar avaturile unei idei pe care o mână de oameni generoși au transformat-o într-o realitate, ci și formidabila energie

Adrian JICU
jicuvadrian@yahoo.com

emanată de Via Transilvanica, drumul de 1400 de kilometri, realizat ca alternativă la incapacitatea administrativă și la inerțiile unui sistem anchilozat, incapabil să valorifice potențialul turistic enorm al României.

Via Transilvanica nu e însă doar despre Tășuleasa Social, despre Tibi și Alin Ușeriu sau despre miile de donatori și voluntari, cât mai ales despre oameni. Despre oamenii întâlniți prin satele și cătunele înșirate de-a lungul acestui drum care leagă Nordul de Sud, Bucovina de Banat, Carpații de Dunăre și, cel mai important, oamenii de oameni. E despre diversitatea culturală, etnică, lingvistică și religioasă a țării. Despre unitate în diversitate și despre armonie în haos. Despre bogăția unui țărâm cum nu mai există astăzi în Europa. Și, *horribile dictu*, despre întoarcerea la rădăcini. Despre cum ne putem (re)descoperi, cu bune și cu rele, cu ceea ce suntem și nu suntem, dar mai ales despre ce am putea deveni. Pentru că drumul acesta nu se măsoară doar în kilometri, borne, cazări și profit. Se măsoară în oameni. E, cum spune autorul, o cărare care va deschide alte cărări. Dintr-un alt unghi, *Via Transilvanica* e o invitație. Dincolo de lectură (cartea se citește cu ușurință, fiind scrisă într-un stil atractiv și accesibil), se deschide gândul de a-ți lua rucsacul și de a porni pe urmele locurilor și ale personajelor prezentate. De a ieși din ficțiune și de a păși în realitatea pe care ea o (re)construiește. O invitație la tihnă. Fiindcă una dintre lecțiile cărții asta este. Într-o lume a globalizării accelerate, a supervitezei, nu mai știm să ne bucurăm de ceea ce ne înconjoară. Pentru că ne-am înstrăinat de natură și, în ultimă instanță, de noi înșine.

O altă observație care merită făcută vizează calitățile intrinseci ale volumului. Voicu Bojan e un artistit foto remarcabil, dotat cu capacitatea, rară, de a sesiza esențialul. Portretele și peisajele incluse în acest album întregesc povestea, luminând-o cu elemente vizuale de o rară forță persuasivă. Ele însele constituie o narațiune grăitoare, funcționând ca ramă pentru textul scris cu talent. Găsim în *Via Transilvanica* nu doar informații utile și interesante, ci și pagini de proză de cea mai bună calitate, în care descrierea nuanțată se îmbină cu observații de finețe: „Mi-au rămas în memorie câteva sate amestecate cu români, maghiari și romi de pe vremea când căutam traseul. Unele sunt populate și vesele, cum ar fi Beica de Jos, din județul Mureș. Altele sunt tăcute, uitate, depopulate, încărcate de mister. Deși tăcerea e mare și buruienile fostului teren de fotbal au doi metri, tot te simți studiat de după perdele, exact ca în satele de munte din Apuseni, unde străinul e mereu privit cu suspiciune”. Însă cel mai important lucru este că *Via Transilvanica* spune o poveste. Remarcabila inițiativă a Asociației Tășuleasa Social, concretizată în cea mai lungă potecă de duranță a României, avea nevoie de această poveste. Care să o aducă mai aproape de cititori, fixând-o, prin scris, ca barieră în calea uitării.

Tânăra scriitoare Oana-Mihaela Savin a avut generozitatea să-mi ofere cartea sa „Întoarcerea. De vorbă cu tata” (București, Ed. „Eikon”, 2023). Prima copertă, pe lângă faptul că este frumoasă și inspirată, are și o simbolistică aparte: o mână de bărbat oferă un măr delicatelor mâini de femeie. Cine îți dă un măr nu-l uiți o viață. Nu mai este mărlul discordiei, ci este mărlul concordiei. Este, în același timp, mărlul de aur din Grădina Hesperidelor, fructul nemuririi. Mărlul din Cartea Cărților reprezintă „fecunditatea verbului divin”, savoarea și mirosul lui; un mijloc al cunoașterii „care este când fructul Arborelui Vieții, când cel al Arborelui științei binelui și răului”. Mărlul, conform „Dicționarului de simboluri” (București, Editura „Artemis”, 1994), „este un fruct care întreține tinerețea, un simbol al nemuririi și al veșniciei prosperității”.

Oana-Mihaela Savin infirmă aforismul că la umbra marilor arbori nu crește nici măcar iarba. Asta se întâmplă în cazul tarelor ereditare; altminteri, vedem cum „din stejar stejar răsare”. Angajează un dialog superb cu părintele ei, noi, cititorii, trăgând învățăminte. Unul se spovedește, iar celălalt îl împărtășește. Metoda interviului este inspirată și productivă, exemplele fiind numeroase.

Acest Bildungsroman se înfiripă din „cioburi de înțelepciune” (Umberto Eco). Incipitul, pe care l-am parcurs cu aceeași plăcere cu care am citit o carte de Ileana Vulpescu, reproduce un fragment din compunerea Oanei pe când era elevă în clasa a IV-a: „Tatăl meu este mare, frumos, puternic și este scriitor. [...] Tatăl meu este cel mai bun tată posibil și sunt fericită că l-am ales!” („În loc de argument”).

Pe scurt, în roman este vorba despre raiul și iadul existențial. Raiul ni-l facem singuri, iar iadul ni-l facem ceilalți. Am în vedere volumul „Ca viermele în hrean”, care mi-a inspirat lectura empatică intitulată „Scriitorul Viorel Savin – recursul la memorie și la omenie” (din volumul „Dăinuirea prin cuvânt”, Romen, Ed. „PapiuS Media”, 2020, pp. 269-272). Dacă atunci duioasa compunere a școlăriței a meritat, din partea învățătoarei, un „BRAVO!” scris cu litere majuscule, cartea de față merită cu mult mai mult de-atât, din partea cititorilor avizați. Să vedem de ce.

Dramaturg, romancier și poet, Viorel Savin, prin intermediul fiicei, ne împărtășește avatarurile existenței sale și devenirea sa ca scriitor: „Nu am făcut nimic ieșit din comun”, mărturisește Viorel Savin, cu un exces de modestie. Când numele său trece peste hotare înseamnă că a făcut ceva ieșit din comună, din oraș și din țară, nu numai din comun. Unele nume de localități ne fac mai rezeți bătăile inimii (Slănic-Moldova, de exemplu). Unele afirmații ale Oanei capătă întreaga noastră adevărată: „Mie mi se pare extraordinară mâncarea din România” (p. 13) și, în străinătate, „Gustul majorității fructelor este dezamăgitor” (p. 14). Rechizitoriul societății românești este necruțător.

Petruș ANDREI

Scriitorii Oana-Mihaela Savin și Viorel Savin – afinități și afectivități electice

Laura-Sofia, vara Oanei din București, este lucidă („Cătă luciditate, atâta dramă” – Camil Petrescu): „Astia fac ce vor: modifică legi în funcție de interesele unuia sau ale altuia dintre ei, își fac salarii uriașe, își asigură imunități în fața legilor pe care nu le pot schimba – în România s-a inaugurat festivalul penailor, Oana!” (p. 15). Despre sistemul educațional din România și Canada, cu mult mai bine spune un țăran de lângă Tecuci, citat de gânditorul aforistic Vasile Ghica: „Un copil, spunea țăranul acela, este ca un pui de vrăbie ținut în pumn: îl strângi prea tare, îl înăbuși; îi dai drumul din mână, ți-l mănâncă mâta!” Cele trei luni avute la dispoziție îi dau Oanei ideea de a scrie o carte „Despre el”, dar în același timp și „Despre ea”. Cu pagina 31 intrăm în miezul problemelor: Oana vrea să afle de la tatăl ei motivul care l-a determinat să scrie, întrebare „extrem de complexă”, după cum recunoaște interlocutorul.

Viorel Savin poartă această lungă convorbire pentru a spune „niște lucruri adevărate” și niște adevăruri incomode. Având amândoi scriitorii, tatăl și fiica, „o felie destul de generoasă de timp”, încep povestea de la raiul copilăriei petrecute la Bibirești, localitate în care părinții lui erau învățători. Raiul era luminat de poveștile Cocăi, dintr-o familie de țigani, și de revistele „Furnica” și „Arici pogonici”. „Bunica ta, spune tatăl, a fost un pedagog desăvârșit”, pentru că-i cerea să facă rezumatul poveștilor citite. Peste copilărie băntuia încă

spectrul foamei și al rămășițelor războiului: gloanțele descoperite, care le-ar fi putut pune viața în pericol, și măștile de gaze, folosite de „mascați” sau de „urâți” în timpul obiceiturilor de iarnă. După fascinația revistelor, vine, pentru copilul Viorel, fascinația cărților, printre care „Călătoriile lui Gulliver” (Jonathan Swift) și traducerea din rusă. De mic, Viorel învață să lupte cu o lume în care voia să pătrundă, aceea a copiilor de țărani. Mai târziu, va trebui să lupte cu o lume din care va trebui să iasă, aceea a anturajelor periculoase (formată din boemi, drogați, alcoolici, ratați ș.a.).

Bucuria de a povesti a scriitorului Viorel Savin se transmite cititorului în plăcerea de a citi. Unele povești sunt romantice, de pildă aceea despre „Caii albi ai bunicului”. Cunoștința noastră, a cititorilor, cu „Schubert”

(primul jurnal al Oanei), este tonică, se dezvăluie adevăruri ale inimii: copilul Andrei, de exemplu, este un cadou pe care soțul i-l face Oanei; „Copiii sunt extraordinari”, dar și părinții lor, desigur, și prietenii. „Oglindă mai folositoare decât părinții? Nu cred că există.” Simbolul oglinzii este și el generos. Oglinda reflectă „adevărul, sinceritatea, conținutul inimii și al conștiinței”. „Simbol al înțelepciunii și al cunoașterii, inima omenească este oglinda reflectându-l pe Dumnezeu.” Platon și Plotin considerau sufletul oglinzii, iar ea „simbolizează reciprocitatea conștiințelor”.

După „Amintiri din copilărie”, vin anii de școală gimnazială, de liceu și universitate, epoca stând sub „inexplicabila și imbecila corectitudine politică”, elevul Viorel Savin, având dosarul „pătat”, iar instructorii de partid fiind foarte vigilenți, vorba cântecului: „Legionare, nu fi trist, / Garda merge înainte / Prin partidul comunist”. Rebelul Viorel Savin intră în conflict cu unii dintre profesori, dar scapă de fiecare dată, cum scapă și de racolarea la securitate. Pedepsele primite pentru „abateri de la disciplina școlară” nu-l descurajează pe elevul și studentul Viorel Savin, ci-l înverșunează și îl întăresc. Profesorii de la Universitate (Al. Dima, Gavril Istrate ș.a.) se alătură mai târziu altor nume: Cezar Ivănescu, Horia Zilicru, Octavian Stoica (Țucu) ș.a. Viorel Savin nimereste de fiecare dată „galeria de fugă” a existenței sale, ceea ce face Bildungsromanul

captivant: de la facultate, la Hidrocentrala de pe Argeș; și aici tot nonconformist: de la lopată, la laborator, apoi la „Club”, unde se ține de năzdrăvănie. Fuge din nou, iar Oana sintetizează: „Îmi place la nebunie faptul că aproape orice poveste de viață de-a ta începe sau se sfârșește cu o fugă, cu o confruntare ori cu o năstrușnicie” (p. 165). Fugind de armată, eroul ajunge la Dragomirești, jud. Vaslui, unde o cunoaște pe mama Oanei, domnișoara Alban (Nuș). După căsătoria romantică, vine armata: „un an și patru luni”. Este primit în partid, tot cu cântec, și vizitat de Calistrat Costin (Costin Costinel). Localitatea Răchitoasa, unde Viorel Savin a fost profesor suplinitor, ține de Bacău, dar unele sate din jur țin de Puiesti, jud. Vaslui (Mocani, Răzeși, Bărtăluș). Peste tot unde a ajuns, Viorel Savin s-a antrenat la o sută de metri garduri sau mai mult: la muzeu, la Casa „Nicu Enea” și, ceea ce este demn de reținut, „fără nici un ban de la stat”.

Mă declar dușmanul lui Viorel Savin, deoarece el spune: „Numai dușmanul mă laudă, fără să-mi găsească cusur” (p. 249). Se înțelege că sunt, în același timp, dușmanul declarat al Oanei Savin. Cartea lor te obligă să te privești în oglindă ca să vezi dacă nu ți se tulbură imaginea la Judecata de Apoi a conștiinței. Geneza unor volume este interesantă pentru istoria literară: „Acorduri pentru urechi surde”, „Lucruri și ființe”, „Arta înfrângerii de sine”, „Poarta”, „Funia” ș.a. Dedicția primei cărți este memorabilă: „Dedic această carte aceluia care au crezut că am căzut și că nu mă voi ridica niciodată” (p. 259). Adevărurile rostite de Viorel Savin sunt și ale noastre: „Nu orice înșiruire de fraze înseamnă proză”. Nici poezie.

O altă calitate a volumului iese în evidență din numeroasele episoade: cel al diplomei falsificate, al gaitelor de la muzeu ș.a. Acest concert susținut „con affetto” la pian și la patru mâini are poezia lui: Oana, după o intervenție stomatologică, notează: „Visez că plutesc și, în vis, nu mă sperie zborul”.

O limbă română frumoasă și bogată, expresivă, un stil pe măsură, elegant și captivant, cu un umor fin, subtil, cu o ironie mușcătoare, fără trivialități postmoderniste. Doi scriitori, tatăl și fiica, înzestrați cu talent, inteligență și voință, se angajează într-un dialog afectiv și afin vorbind despre câte-n lună și-n stele, dar și despre câte sunt pe pământ, despre arta creației și a conversației, despre înzestrarea artistică și despre impostori, despre invidie și despre delatori. Din acest dialog cititorul avertizat înțelege mai bine epoca trecută, dar și perioada actuală. Lăudăm mai cu seamă osârda Oanei care, în loc să-și petreacă cele trei luni la Vama Veche sau în Centrul Vechi al Capitalei, a ales să fie în compania unui scriitor și a unui om de caracter. Vorba lui Eminescu: „La noi inteligențe mai sunt, dar caractere nu”.

Manolescu și Urmuz

Care vă sunt paginile favorite de critică literară (românească)? Ale mele, pe departe... există o strălucită pagină a criticii literare românești, interpretarea lui Nicolae Manolescu la Urmuz din „Arca lui Noe”. Și când mă gândesc că la vremea junetii le-am respins, pentru că aveam alte idei despre romanul corintic, pe care îl numeam și „dedalic”, îl consideram așadar labirintic, simbol al rătăcirii, al căutării fără capăt, dar și periculos, deoarece te puteai aștepta oricând să întâlnești Minotaurul. Mai spuneam că e și iregular (apud Hocke), ceea ce îl făcea asemănător romanului postmodernist și-l asociam cu imaginarul paranoid (apud Gilbert Durand). Așadar, cum ar fi putut Urmuz să fie reprezentativ pentru corintic?

Însă mai târziu, când am recitit, mi s-a părut splendidă și atotcuprinzătoare interpretarea. Se aflau în ea o sinteză de poetici și poetici, comunicarea (ca într-un sistem circulator biologic) dintre real și fictiv, se vorbea despre deformarea ficțională a realităților lumii, despre influența realului asupra literaturii. A fost o încântare această a doua lectură. După lectura acestui eseu, cine nu l-a înțeles pe Urmuz îl va înțelege pe deplin. Nu am nicio îndoială că mulți dintre cititorii l-au considerat pe acest prozator sinucigaș așa cum l-am considerat și eu multă vreme: o curiozitate. Și nu mă îndoiesc, deoarece și critica literară îl trata astfel până la Manolescu.

Interpretarea sa este uluitoare: să vezi în acele mici, ca dimensiuni, proze niște romane și să-ți poți imagina în urma lor principiul activ al minții creatorului, principiu prin „regulile” căruia realitatea este „deformată”, adică metafizicată, parabolizată, simbolizată. Să vezi apoi legăturile poetice literare cu artele plastice. Nu mă va putea convinge nimeni vreodată că paginile despre Urmuz nu sunt... o pagină glorioasă a criticii literare românești. Și iată, așa îți dai seama mai bine de rolul criticului, de menirea sa de a transporta spre cititori înțelesurile cărților beletristice, fără de care operele literare, oricât de bune, ar rămâne dincolo de o graniță de netrecut pentru publicul cititor.

Dar „Arca lui Noe” este în întregul ei o carte splendidă despre roman, despre roman în general și despre romanul românesc. Ce mi se pare culmea este că acest mare eseu vine de la un critic literar care declară că nu este „un cititor de romane”, adică nu agreează în mod deosebit romanele, ci scrie „dintr-o necesitate a spiritului”, dând curs unei provocări, aceea de a învinge niște dificultăți ce par insurmontabile. Din pricina acestei declarații a lui, am căutat uneori să-l „împac” pe Nicolae Manolescu cu romanul, știind, totuși (și de aceea exasperat) că am sorți de izbândă egale cu ale lui Petre Țuțea, care-și dorea să-l împace pe Cioran cu Sfântul Petru!

Dan PERȘA

pentru limba noastră

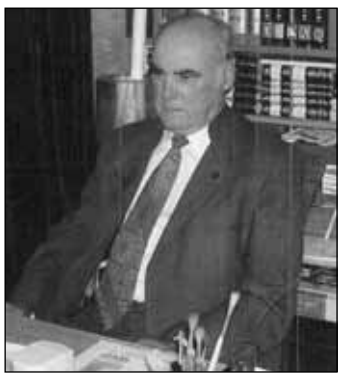
Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (XV)

Fertilele
Convorbiri
didactice

Cel puțin trei direcții cunoaște personalitatea lui Mihai Semenov (n. 1937): ctitor de instituții (școlile gimnaziale „Al.I. Cuza” și „Ion Creangă” din Bacău îi poartă amprenta), fondator de publicații filologice (revista „Convorbiri didactice” îl reprezintă, din 1990) și maxifilist (colecțiile sale de ilustrate privind limba și literatura română au primit înalte distincții la competiții naționale și internaționale). Se adaugă aici funcțiile pe linie de UNICEF și de Societate de Științe Filologice, dar și numirea ca președinte al Consiliului consultativ al Inspectoratului Școlar Județean Bacău, din 2001. Cu alte cuvinte, conducerea I.Ș.J. a apelat la experiența unui cadru didactic ce poate fi multiplicată cu

folos maxim de către profesori și directori.

Corolarul CV-ului său în plan profesional îl constituie revista „Convorbiri didactice”, devenită unul dintre cei mai puternici factori publicistici la nivel național. Profilată pe problematica limbii și literaturii române și susținută de profesori valoroși (redactor-șef, Sergiu Șerban, autor de manuale și auxiliare didactice), publicația a slujit echilibrat literatura, dar și limba română. Mai mult decât atât: adresându-se deopotrivă profesorilor și elevilor, revista

a inițiat Concursul Național de Limba și Literatura Română „Mihai Eminescu” pentru clasele V-VI, cu o secțiune dedicată Campionatului de ortografie. Au venit în Bacău sute de elevi, din peste 30 de județe. Viitori învățători de la Liceul Pedagogic din Bacău au fost implicați în această competiție (asistență, corectură), iar una dintre ediții s-a ținut la acest liceu.

Absolvent al Școlii Normale din București (a predat ca învățător în satul natal, Climăuți, din județul Suceava), Mihai Semenov ne-a declarat: „Nu-mi vine să cred că a fost posibilă scoaterea limbii române din liceele pedagogice. Eu știm că la cârma învățământului au fost niște profesioniști. Nu poți educa în limba română fără să cunoști problemele fundamentale ale gramaticii, ale limbii în general. «Nu uitați de gramatică, fiindcă la clasele I-IV, pentru care vă pregătiți, aveți nevoie de ea

mai mult decât de literatură», ne spunea profesorul de română de la Școala Normală. (Așa am făcut, și am intrat la facultate al nouălea din peste 100 de candidați.) Astăzi limba română rămâne o prioritate pentru pregătirea unui învățător, deși sunt atâtea mijloace la îndemână: internetul, mass-media și altele. Nici un elev nu s-a format la calculator, ci dirijat de un cadru didactic. Fără cunoașterea limbii române nu pot fi însușite alte limbi și nici celelalte obiecte, pentru că acestea se bazează de fapt pe limba română.

Ce-i de făcut? E dificil, pentru că vorbim de neputința de a decide la nivel local, la nivel de școală, de vreme ce la noi totul este centralizat. Dacă Ministerul nu-ți propune româna într-un plan de învățământ, nu se poate face școală. Spiru Haret nu întâmplător pune accent pe învățător, care fundamentează inițierea unui școlar. El nu poate fi numit intelectual fără o pregătire temeinică”.

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/ claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Teleșcoala „Ateneu”

Fonetica
pentru
definitivat (XV)

1.E.1.b.2. Corespondența literă – sunet (I) Propunem următorul algoritm pentru identificarea numărului de sunete dintr-un cuvânt care conține un digraf (grup de două litere care notează un singur sunet: *ce, ci, ge, gi*) sau un trigraf (grup de trei litere care notează un singur sunet: *che, chi, ghe, ghi*). Notația este însușită încă din clasa a V-a: [c], [g] (notate cu un circumflex drept întors deasupra lui [c] și [g], ca pentru „ceapă”, respectiv „inger”) și [k], [g] (notate cu un fel de apostrof în creștetul literelor [k] și [g], pentru „cheamă”, respectiv „sughit”). Ilustrăm operația pe baza unui cuvânt complex – *Gheorghită* –, pentru a transmite mai multe informații. (Amza Pellea povestea că, student fiind, a fost dojenit de un mare actor că nu trebuie să se instruiască pe texte scurte, ușurele, ci pe partituri ale marilor dramaturgi, după cum un croitor bun nu se verifică pe pânză de doc, ci pe tergalul cel mai scump.)

A. Identificarea numărului de litere Este baza rezolvării cerinței: putem avea sau nu corespondență între numărul de litere și numărul de sunete. Pentru operativitate, notăm prima silabă din termenii vizati: Litere, Silabe, SUnete, precedată de numărul respectiv: *Gheorghită* – 10 LI.

B. Marcarea numărului de silabe Bineînțeles, vom despărți cuvântul în silabe potrivit criteriului fiziologic, chiar și în cazul derivatelor sau compuselor:

/Gheor-ghi-tă/ – 3 SI.

C. Identificarea vocalelor

C.1. (Oral) Rostirea fiecărei silabe, prin lungirea vocalei din structura acesteia: */Gheooooor-ghiiii-tăăăăă/*

C.2. Coborârea vocalelor (identificate deja, prin rostire accentuată):

/Gheor-ghi-tă/: o, i, â

C.3. Corelarea cifrei indicând numărul silabelor cu palierul vocalelor, conform principiului ortoepic că orice silabă are în structura ei o vocală (în consecință, numărul silabelor e dat de numărul vocalelor)

(Tri)centenarele verii

7 iul. 1923 – S-a născut în Bacău Constantin Zavati, profesor și memorialist.

20 iul. 1923 – S-a născut în Onești Ștefan Boboș, lider politic.

23 iul. 1923 – S-a născut în comuna Mărgineni, județul Neamț, Vasile Scutaru, finanțist.

22 aug. 1923 – S-a născut la Oroftiana, com. Suharău, jud. Botoșani, Alexandru Huțanu, creatorul școlii de sculptură ornamentală în municipiul și județul Bacău.

21 aug. 1923 – A murit Dimitrie Cantemir.

Aug. 1923 – S-a înființat Liga Drepturilor Omului.

După plecare...

Dinspre cronicari

Ori de câte ori a fost invitată de filiala Bacău a Societății de Științe Filologice din România, Elvira Sorohan (1934-2023) ne-a vorbit cu bucurie despre farmecul și folosul literaturii române vechi. Cu Revista „Ateneu” a colaborat încă de la începuturi (despre „Descoperirea Moldovei” a lui Dimitrie Cantemir, în iulie 1966), fiind apoi solicitată să scrie la centenarele

celor doi creatori băcăuani (Bacovia, cu „Conștiința absurdului și soluția înfruntării lui”, în sept. 1981, respectiv „Alecsandri și comedia”, în oct. 1990; în ian. același an, analiza „Dacia literară, după 150 de ani”). Va reveni la primul subiect cu „Schiță de autobiografie spirituală” (sept. 1991) și cu „Bacovia – melancolie și grotesc” (sept. 2003).

Revista presei,
în post-scriptum

• Un medalion complex dedică marelui poet chinez Li Bai/ Li Tai-pe (cca 701-762) scriitoarea Cai Qing, după ce sinologul Constantin Lupeanu îi tradusese în română poeziile. „Fiul meu, Yin Yuguo – scrie Cai Qing –, a iubit România profund și a mers cu toată inima să studieze limba română la Universitatea Vasile Alecsandri din Bacăul socotit apoi orașul său spiritual, dar din păcate a dispărut într-un accident feroviar” („Poezia”, lași, vara 2023, *Poezie și spațiu*, pp. 92-108). • Dionisie Vitcu a ajuns la Teatrul Tineretului din Piatra-Neamț imediat după absolvire (1963), cerut de legendarul director de teatru Ion Coman. La centrul de regiune, Bacăul, i-a cunoscut pe Radu Cârnelci, Mihail Sabin, Sergiu Adam și Ovidiu Genaru, „poetii care au pus bazele Revistei de Cultură Ateneu („Expres cultural”)”. • Titus Vîjieu, cunoscut nouă de la RRC, îl

readuce în atenție pe Vladimir Holan (1905-1980), poet ceh, bazându-se pe volumul îngrijit de Ovidiu Genaru și Dragoș Șesan (Ed. Univers, 1974). Primul semnase o prefață prin care îl apropie pe VI. Holan de George Bacovia („Bucureștii literar și artistic”). • Irina Petraș are dreptate: într-un interviu, ar trebui să avem perechea „întrebare și răspundere, cu infinitive lungi care asumă o lucrare lansată de un verb pentru a se așeza într-un substantiv al responsabilității, deschis remanierilor” („Nord literar”). • Tableta Doinei Dabija a fost avansată în pagina a doua a revistei editate de Fundația Culturală „Iubirea” – „Flacăra lui Adrian Păunescu” – și acolo ar trebui să rămână. • Albin Stănescu (1938-2023) rămâne prin desenele sale din publicațiile pentru copii dinainte de 1990, dar și prin copertele unor colecții precum „Clubul

temerarilor” ori prin ilustrațiile la „Primul meu dicționar”, din 1974 (despre el, Dodo Niță, în „Scrisul Românesc”). • Un gând bun, confratern, pentru „Nord literar”, în al douăzecilea an de viață al revistei băimărene! • „Curierul de ambe sexe” al „Convorbirilor literare” are un nou coordonator. Poetului Nicolae Sava îi urmează Cristina Scarlat, îndatorată să officieze „urcarea pe scenă a unor actori ale căror carate să lase dăre de lumină dinspre culise spre scenă și, dinspre scenă, spre cer”. • „După atâtea genii care au apărut în viața noastră literară, mi-e dor și de un talent” (Adrian Alui Gheorghe, în „Ramuri”). • „Istoricul face un joc de puzzle: găsește piese vechi, ascunse și le pune la locul lor cu greu (Ioan-Aurel Pop, în „Apostrof”). • „Viața e un veșmânt prea larg” – vers selectat de Constantin Cubleşan din poezia lui Patrel Berceanu („Actualitatea literară”). • Livia Ciupercă redescoperă pentru noi un roman uitat, la centenar: „Străin în Țara lui...”, de Nicolae Rădulescu-Niger („Plumb”).

„Viața băcăuană”,
borna 500

Periodicul de informație, cultură și atitudine editat de Fundația Culturală „Georgeta și Mircea Cancicov” are un sfert de secol de apariție și a înregistrat în iunie-iulie 2023 numărul 500. Seria nouă a revistei și-a croit un drum propriu, punctul central fiind interviul ediției, cu o personalitate a județului, la ceasul destăinuirilor. Victor Munteanu, directorul, se bizuie pe o echipă alcătuită din redactor-șef (Mihai Buznea), redactor-șef adjunct (Petru Done), secretar de redacție (Alina Munteanu) și redactori (Dumitru Brăneanu, Theodor-George Calcan, Liviu Chiscop, Ioan Dănilă, Adrian Horodnic, Dan Iacob, Cornelia Ichim-Pompiliu, Petre Isachi, Adrian Lungu, Ion Moraru, Daniel Nicolescu, Cornel Paiu, Mitică Pricopie, Vasile-George Puiu, Constantin Tudose).

Aceeași fundație organizează anual Festivalul „Avangarda XXII”.

Pagină realizată de Ioan DĂNILĂ

Un răspuns a fost dat în anul 2015 când, într-un sondaj Reuters-Ipsos, 57% dintre repondenții americani au spus că au o părere foarte bună despre președintele Francis Underwood (din serialul „House of cards”), în timp ce președintele Obama a strâns doar 46%. Mai aproape, în aprilie 2019, în Ucraina alegerile prezidențiale au fost câștigate cu 73% din voturi de actorul Volodimir Zelenski, devenit celebru într-un serial de comedie de mare succes, în care a interpretat rolul unui profesor de istorie care a fost ales președintele Ucrainei. Cele două situații: serialul american și Ucraina 2019 sunt studii de caz ale profesorului de filosofia comunicării Mihnea Măruță, care surprinde și fascinează cu cartea sa de debut „Identitatea virtuală”, publicată anul acesta la Editura „Humanitas”.

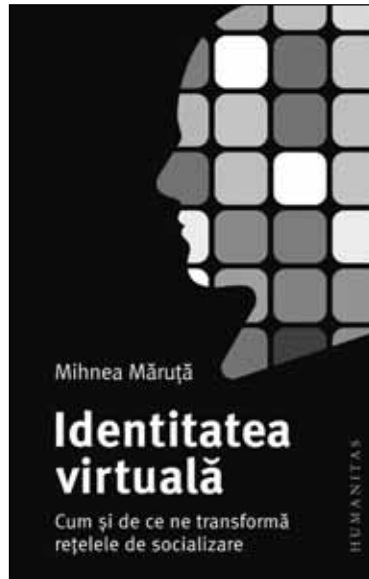
Cu alte cuvinte, identitatea virtuală este cea mai completă formă de propagandă, gândită atât la scară macro, cât și micro, pentru că, prin intermediul internetului, se pot utiliza aproape toate mijloacele necesare creării unui nou mod de viață. Deși „ideologia infuzează tehnologia”, cartea nu este despre politică sau alte asemenea, ci despre modul în care rețelele sociale ne transformă. Este un volum teribil, bine documentat și temeinic argumentat, uzând de un limbaj dificil uneori, însă cu un mesaj clar referitor la una dintre cele mai mari provocări ale omului actual. Cartea este „multimedia” în sensul că, prin scanarea codurilor QR din interiorul volumului, cititorul poate accesa fragmente video care îmbogățesc lectura, deschizând o adresă de youtube unde se poate viziona un interviu al autorului.

Plecând de la semnificația sintagmei „identitatea virtuală”, respectiv „identitatea care i se creează unei persoane prin

Constantin GHERASIM

Cât de mult ne schimbă rețelele de socializare?

intermediul uneia sau mai multor rețele de socializare”, Mihnea Măruță face o analiză a sinelui în cele zece capitole ale cărții: „Producerea de sine”, „Metalepsa de sine”, „Simulacrul de sine”, „Iluzia de sine”, „Seducerea de sine”, „Oglindirea de sine”, „Timpul de sine”, „Filiația de sine”, „Urma de sine” și „Despărțirea de sine”. Centrul cărții este omul, beneficiarul, nu-i așa, al realității și identității virtuale. Numeroase referințe sunt la personalități ale filosofiei și gândirii religioase din secolul XX, care au marcat istoria: Heidegger, Habermas, Marcuse, Eliade și alții. Însă este interesant că autorul revine adesea în spațiul gândirii și filosofiei antice, adică la origini, analizând subiecte consacrate din mitologia greacă și nu numai, care se dovedesc a fi, în plină epocă de digitalizare, părinții teribili ai tehnologiei și realității virtuale. „Un om care se produce în rețea pentru a se immortaliza în conștiințele altora ajunge să-și transfere erosul asupra Eului său virtual, fiindcă de «frumusețea» acestuia depinde amplitudinea reușitei sale. Asta ne-a dus la mitul lui Narcis și la mitul lui Pygmalion, fără de care nu putem înțelege relația cu reprezentarea de sine. Interpretând cele două mituri, am descoperit că virtualizarea are o tentă gnostică, de refuz al realului, și că alte aspecte seducătoare ale relației cu propriul simulacru virtual sunt comprimarea

dimensională și eliberarea erosului reprimat” (p. 125), spune autorul. Aceasta este din mostrele comunicării dintr-un subcapitol intitulat sugestiv „Rețelele virtualului”, în care „mreață acoperă și sensul de momeală, și pe cel de iluzie, precum și nuanța obligatorie de a atrage și a capta obiectul seducției”.

Prin referințele făcute la filosofie și mitologie, Mihnea Măruță arată că noile medii create nu fac altceva decât să pună în evidență mediile vechi. Iar noi, cei care le utilizăm, vedem hainele cele vechi ale împăratului, disimulate, nu însă și pe cele noi. Dacă privim în urmă, așa cum face adesea autorul, în Antichitate, tinerii se simțeau atrași de poeți, chiar hipnotizați, iar poezii erau niște furnizori eficienți de înțelepciune și sfaturi practice. Homer,

Hesiod ofereau tinerilor modele de percepție și comportament, strategii pentru depășirea a tot felul de dificultăți și obstacole. Odată cu deprinderea scrisului, s-a renunțat la memorizare, apărând clasificarea cunoștințelor, a ideilor. Au apărut radioul și televiziunea, medii de transmitere a mesajelor, și de puțină vreme mediul digital, care vine cu o alternativă aparent facilă: în loc să arunci o privire asupra omului, să încerci să-l cunoști așa cum este el, recreezi un model al lui, un eu virtual, un simulacru.

Nu lipsesc din conținutul dens referințele religioase. Asemenea unui veritabil teolog, când menționează că „publicarea în mediul online a unor fragmente de text și de viață urmărește expansiunea sinelui, creșterea influenței sale”, a eului virtual, autorul, analizând diferența dintre imaginea-icoană și imaginea-idol (simulacru), afirmă că, din perspectivă creștină, „la nivel personal, miza este *mântuirea*, iar la nivel global, bătălia se dă între menținerea simulacriului între frontiere controlabile și extinderea sa inflaționară ca formă de cultă care înlocuiește revelația icoanei” (p. 73). A subliniat cuvântul *mântuire*, mântuirea fiind scopul vieții creștine, pe care, deși nu-l mai utilizează în conținutul cărții, îl simți legat de eul real, adică de omul creat după chipul lui Dumnezeu, nu cel plâsmuit prin intermediul tehnologiei și al rețelei. Iar problema care îl

frământă este și va fi între libertatea de a alege beneficiile tehnologiei, cu varietatea de foloase și avantaje, și a rămâne om, trăind mulțumit cu această realitate văzută, palpabilă, în propriul corp aflat sub puterea propriei voințe.

Mihnea Măruță trage un puternic semnal de alarmă când afirmă că mrejele unei rețele de socializare au potențial de adicție deoarece „propun un colaps al realului, prin instalarea în conștiință a unui flux continuu reînnoit care stimulează nostalgia paradisului și renașterea prin ceilalți”. Evident, este vorba de o „nostalgie a paradisului” râvnită și căutată de om dintotdeauna, dar total diferită de cea despre care scria, de exemplu, Nichifor Crainic. Deși impregnat inclusiv de discurs teologic, de imagini sau conținut creștin, mediul virtual te introduce în realitatea virtuală, într-un non-spațiu, într-un infinit care nu este real și în care nu poți trăi liber. În mediul online, omul urmărește creșterea influenței sale, „pomparea egoului, adică glorie deșartă, în acest mediu. Simulează că ar avea ceva de spus, că ar trăi ceva ieșit din comun, că este fericit”. Adică minte și se minte pe sine din dorința de a se integra în ideologia rețelei digitale, care îi promite transcenderea spațiului (respectiv acces nemijlocit la ceilalți) și a timpului, anume immortalizarea prin reprezentare. Un vis pe care-l doareu realitate inclusiv vrăjitorii și magicienii din epoca renașterii. De altfel, Mihnea Măruță atenționează asupra faptului că dușmanul virtualului și deci al rețelelor de socializare este realitatea, adică exact această realitate/lume în care a trăit, a murit pe Cruce și a Înviat Mântuitorul Iisus Hristos. Nihilismul virtual înseamnă inducerea sentimentului că soluția împotriva răului din lume este traiul în rețea, nicidecum asumarea vieții cu căderile și ridicările ei. O ispită căreia omului îi va fi din ce în ce mai greu să lupte, mai ales că, la scară globală, controlul minții va fi marea miză a următoarelor decenii.

Dacă următorul pas este o interfață computer-minte care nu va mai fi externă, detașabilă, ci va fi internă, implantată în creier și accesibilă permanent așa cum este interfața la care lucrează compania Neuralink, a lui Elon Musk, nouă celor de astăzi nu ne rămâne decât să citim astfel de cărți, precum „Identitatea virtuală”, să ne punem întrebări pentru noi și copiii noștri și, bineînțeles, să căutăm împreună cele mai bune soluții. Nu suntem prima generație de oameni afectați și asaltați de probleme existențiale, de probleme ce par apocaliptice, dar suntem datori să nu fim nici ultima.

Dan PERȘA

O nouă antologie Talpalaru

Când tocmai îmi întrebam colegii dacă e vreun simptom al vremurilor noastre faptul că apar atât de multe antologii de poezie sau e o pură întâmplare, mulți dintre poezii ajunși azi la maturitate dorind să ofere un portret al lor ca poeți, adunând cele mai bune poezii între copertile unei cărți, sosește la redacție poștașul. Aduce o carte pentru Carmen Mihalache și cum sunt curios la cărți, o iau eu dintâi și-o răsfoiesc. Ei bine, e o antologie de poezie. A unui poet care este și prieten al Revistei „Ateneu”, Valentin Talpalaru – „Desculț prin lumină” (Iași, Ed. „Junimea”, 2023). Mulți îl cunosc ca poet, dar și ca realizator, la Studioul de Radio Iași, al emisiunii „Convorbiri literare”. Aceasta nu este

prima sa antologie. Iubitorii de poezie își amintesc de o alta, din 2013, „Cu amurgul în lesă”. Dar de atunci a mai publicat câteva volume de poezii și era normal să simtă nevoia să ofere o altă antologie, una a deplinei maturități, din care să iasă la iveală rotunjimea proiectului său poetic. Deși anii săi de formare sunt anii '70 ai secolului al XX-lea, legați de cenaclurile ieșene „Mihai Eminescu”, „Nicolae Labiș” și „Junimea”, va fi influențat în deceniul următor și de optzecism – textualism, poezia cotidianului, ludicul și parodicul. Ceva din optzecism se va păstra în fibra sa poetică și la maturitate, când devine preocupat de forța, construcția și deconstrucția limbajului poetic, astfel că

recunoaștem în tentația sa spre factual o reconsiderare și replămădire a poeziei cotidianului. Explorarea și înțelegerea tot mai în profunzime a condiției umane (probabil legată și de circumstanțe personale) duc la plămădirea unui personaj liric, Rodion. În „Scara lui Rodion” (2017), Valentin Talpalaru reușește o sinteză între poetica șaptezecistă și poetica optzecistă, iar poezia sa capătă acea elevație spirituală și rotunjime artistică prin care devine unul dintre poezii importanți ai timpului nostru.

De câte ori critica literară îi consemnează un volum de poezii, nu uită să amintească faptul că Valentin Talpalaru este un „poet discret”. Altfel spus, nu și-a promovat cu tam-tam poezia. Și nu cred că munca sa de muzeograf, de pasionat de istorie și emisiunea de la Radio-România Iași să-l fi oprit de la aceasta, ci cred că mai degrabă un bun-simț, care ne cere să nu epatăm, decență tot mai rară astăzi. Să-l felicităm pentru această carte și pentru lirica sa.

Am avut bucuria de a vorbi în câteva rânduri despre cărțile domnului profesor Constantin Călin, implicit despre domnia-sa – scoțând de fiecare dată în evidență o anumită metodă pe care o angajează la lucru –, voi reveni, dar am vorbit și despre contextele culturale ale subiectelor asupra cărora se apleacă. Mi-e teamă că am discutat însă prea puțin despre profesorul Constantin Călin și despre un anume crez, care probabil i-a dat de-a lungul anilor motivația necesară de a continua pe calea aceasta a criticii simpatetice. E interesant cum critica faptelor de literatură se împletește cu calitățile istoricului literar, ducând împreună către o critică culturală ce urmărește din interior, in situ, o anumită mecanică ce stă la baza întregului. Ce mi s-a părut dintotdeauna de apreciat este capacitatea rară a autorului despre care vorbim să transmită și chiar să impună aprecieri de natură critică, dar fără a le încărca artificial cu tot soiul de concepte operaționale, așa cum din păcate se îngmădesc cei la modă astăzi. Într-un fel, iată de-acum o operă, volumele dedicate lui Bacovia, lui Eusebiu Camilar, lui Vasile Alecsandri, cât și interviurile publicate ș.a.m.d., toate acestea respectă în primul rând un anume principiu al accesibilității, fără a știrbi în niciun fel din valoarea expunerii. Ba dimpotrivă!

Și cred că o asemenea „realitate” vine și din prezența la catedră, pe care a onorat-o în fața multor generații de studenți. Nu vreau să intru în sfera didacticii ori a psihopedagogiei, însă nu am cum să nu constat că o serie de principii preluate de acolo se regăsesc în această critică „de teren” – îmi scuzați găselnița! Principiile pe care Constantin Călin le pune la lucru formează un sistem unitar care probează oricând un caracter deschis, plin de dinamică. De fiecare dată când l-am auzit vorbind, l-am perceput ca venind din zona aceasta a celor care sunt conștienți de forța cuvântului și mai ales de rolul formator al acestuia. Am spus-o și cu alte prilejuri: nu am putut să-l așez niciodată într-un top, într-o serie, pentru că nu asta a fost, presupun că nici acum nu e, ținta eforturilor sale. Sper să nu greșesc, am lăsat deja să se întrevadă ideea că profesorul și criticul Constantin Călin e interesat de a fixa în conștiința receptorului anumite caractere – hai să le zic cu un cuvânt atât de des folosit azi, anumite „modele”, care vor fi câștigat lupta – și în raport cu propria devenire, cât și în raport cu anumite constante etice. Îmi permiteți ca odată ajuns aici să

vox humana

Marius MANTA

Constantin Călin – „Întoarceri la Alecsandri. Fragmentarium”

deschid o mică paranteză – temă cumva recurentă de-a lungul eseurilor pe care le scriu în revistele de cultură, ideea aceasta a unui postumanism, postmodernism etc., care a dat totul peste cap. Mă preocupă mai ales din perspectiva posibilităților pe care le are omul contemporan de a se întoarce pe un drum al firescului, corect orientat, de a resimți nevoia întoarcerii către frumos, adevăr, bine. Dar asta nu se poate face oricum și mai ales nu se poate face renunțând la tradiție doar de dragul unui progres (de multe ori) artificial. În ultimul timp, asemenea constatări prind contur în discursul cultural de azi, de aici și de acum. Scurt exemplu: În „Ramuri”, Gabriela Gheorghiușor vorbea despre o „reînsuflețire critică a poeziei”, apreciind că „fidelitatea de orice fel a ajuns astăzi, în epoca instabilității și a versatilității generalizate, o monedă dacă nu ieșită din uz, oricum fără prea mare valoare. Atracția noului subminează, de regulă, atașamentul față de achizițiile mai vechi sau încrederea în experiențele deja consumate. Nu altfel stau lucrurile în domeniul teoriei și criticii literare, unde, mai ales la noi, ca să nu te trezești taxat ca demodat ori anacronic, trebuie neapărat să fii „a la page” (la modă), în pas cu timpurile.

Reîntorcându-mă, trebuie să fim conștienți că profesorul Constantin Călin are știință de toate noile achiziții ale criticii literare, pe care nu le înlătură ab initio, dar la care apelează doar atunci când este cazul, consumând felii mici. Mai degrabă e prieten cu trecutul, cu tradiția, cu acele valori care au creat un etos, o națiune, un ideal. La o adică, și volumul de față e mai degrabă rodul unor asemenea

preocupări de a turna relevanță în figuri uitate ale literaturii, ale societății. În afara studenților de la filologie, dincolo de 2-3 ore desfășurate în grabă la liceu, câți îl vor mai fi citit, oare, pe Alecsandri? Așa cum o spune răspicat în *Cuvântul introductiv*, volumul este „expresia unei datorii intelectuale pentru un simbol al locului”. Nefiind chiar din suita scriitorilor preferați în tinerețe (aici locurile erau ocupate de Bălcescu ori Negruzzi) –, fiind considerat „mult și inegal”, Alecsandri este recuperat în etape, această apariție în volum fiind acum suma tuturor acestor momente de relectură. Chiar dacă nu a fost gândit din start ca un edificiu cu arhitectură proprie, aceste microcomentarii cu privire la Alecsandri și epoca lui vor face deliciul prin inserțiile sarcastice, ironice, prin exprimarea unor curiozități de alții neformulate, dar mai ales prin capacitatea de a interrelaționa aspecte ale operei cu viața de zi cu zi. Simplu spus, suntem așadar în fața unei cărți ce adună în paginile sale note (observații, analogii, reflecții, nedumeriri, reveniri asupra propriilor comentarii sau ale altora, puncte de tangență cu prezentul) și „pagini de jurnal” cu și despre Alecsandri – un volum ce nuanțează fără a-și uita măcar pentru un moment punctul de plecare.

Printre highlighturile cărții: rolul pe care l-a jucat corespondența în faima imediată a lui Alecsandri (să nu uităm că era singurul scriitor care,

cumva retras, ținea eficiente legături cu cei din marile orașe – satul avea gară și oficiu poștal), apoi toposul memorabil al Mirceștilor, apetența pentru cancelariile oficiale și politica vremii, politețea deosebită de care dădea dovadă (a se vedea „cerneala diplomatică”), dar și franchetea în fața unei lumi concepute pe straturi sociale („Am observat – îi scrie lui Maiorescu, din Paris, la 31 ianuarie 1886 – că în tinerețea de astăzi s-a format un grup de ciocli literari, care și-au impus misiunea de a mă îngropa de viu. Macedonski au început săparea groapei și Densusianu urmează a da cu sapa pentru a o face mai adâncă. Atâta supărare să-mi deie numai Dumnezeu! Singurul lucru care mă îngrijește este influența fatală bunului gust ce poate să aibă pedantismul unui prost asupra unei generații întregi, condamnată a-l asculta. Regularisiți-l și pe acest trântor ce s-au vârat în stupul Academiei leșane. El mănâncă miere și scoate fiere”. Concluzia lui Constantin Călin: Alecsandri – boier, nu discută cu „rândașii literari”), apoi considerațiile despre publicul de secol XIX cu trimeri implicite la calitatea publicului de acum, nu în ultimul rând Alecsandri-omul, cu un temperament solar, avid de lumină, „A fost – s-a dedus – un friguros, dar mai tare decât de căldură era un însetat de lumină: «Am nevoie de lumină, mi-e sete de soare», îi declarase, când încă era tânăr, lui Negri”, ori: „Pentru un convalescent – îi va

• Daniela Grapă

sublinia fiicei sale –, lumina și soarele fac cât toate facultățile de medicină; repară sănătatea. Lipsa de soare – cugetă undeva – este cauza celor mai grozave crime”. Apoi, rânduri despre responsabilitățile jurnaliștilor, despre patrie, despre chirițele de atunci și de acum, lașiul în carnaval... Toate acestea sunt contrapunctate dinspre Constantin Călin cu știința unui cercetător de factură academică, de un om cu școală temeinică ce nu a sărit etape. Iarși o scurtă paranteză: din postura studentului, țin minte o dizertație pe care a făcut-o profesorul nostru la unul dintre seminarele cursului de literatură veche, o dizertație despre rolul dicționarilor, mai ales al dicționarilor vechi, despre care nu se știu multe azi, nu mai sunt frecventate. Totuși, un filolog autentic nu are cum să rateze nuanțele unor cuvinte, nu are cum să priceapă nici poate la nivel minimal limba lui Dosoftei ori a lui Cantemir, a lui Ureche ori iată, chiar a lui Alecsandri...

Deci cum ne întoarcem la Alecsandri? Ne-o spune mai întâi de toate profesorul Constantin Călin: „E firesc să cercetăm prin ce anume îi interesează Alecsandri pe contemporanii noștri. Cu alte cuvinte, ce semnificații ale vieții și ale operei sale ne determină să-l simțim apropiat spiritului nostru? Fără a fi nouă (clasicii sunt periodic anchetați astfel), întrebarea cere un răspuns în bună măsură diferit de cele date în trecut. Cert e că nu pe calea subțire a gustului ne întoarcem la Alecsandri. Trecut prin Eminescu și Caragiale, Arghezi, Bacovia, Barbu și Blaga, gustul nostru a evoluat, s-a rafinat. La Alecsandri ne întoarcem, dacă pot spune așa, pe calea bunului-simț, iar ceea ce ne solicită în opera sa e fondul ei de gândire și simțire. Alecsandri reprezintă înainte de toate un principiu de consolidare sufletească, o normă etică”.

În linia lui Florin Mihăilescu („Critica și criticii”), odată cu lectura acestui volum, mă declar și eu convins că „cine scrie despre artiști și despre creațiile lor este foarte probabil animat de o mare comprehensiune simpatetică”. Constantin Călin girează un spectacol al ideilor vii, prezentate polemic; analizele sale pot fi interesate de moda literară, deși nu o urmează. E deopotrivă atent la contemporaneitate, înregistrând și comentând aspecte sociale, morale, psihologice, literare, climatice etc., criticul reînvie Bacăul lui – (de data aceasta) – Alecsandri, pe care îl restituie locului, propunând, poate, și o nouă cale de lectură.

Această inaderență ideologică la limpede – Daniela Grapă

Pictorița născută la Suceava, care trăiește și lucrează la Iași, a avut pe simezele Galeriilor „Alfa” din Bacău, iulie întreg, pictură și grafică, într-o expoziție cu numele „Metaxis”. Cheia grecească propusă privitorilor de autoare (care are aprofundări universitare de filosofie), într-o lectură liberă, potrivită unui act estetic, așază demersul artei în *dincolo*, în *altă parte* decât în zona *axiomelor*, a *propozițiilor primare*, a aserțiunilor care fundamentează.

Explorarea tragică a acestor spații nesigure, de a doua zi de la creație, este o constantă a artei feminine. Își propune această artă, cumva dihotomic celeilalte, cu Daniela Grapă împreună, înfățișarea flogisticului incomplet aflat între ideile și enunțurile sigure. Își asumă închipuirea epopeică în imagini a orizontului fără origine, fără unitate de măsură și fără săgeată de sens aflat între hăurile de mai sus și mai jos de definiții. Își arogă, cu Daniela Grapă împreună, pictarea feței nevăzute a Lunii.

Titlurile lucrărilor și seriilor sunt semnificative: *Spațiu intermediar*, *Între lumi*, *Un nor*, *Începutul lumii*, *Asimetric*, *Toxic*, *Oglindire*, *Alter Ego*, *Dinamică*, *Ireversibil*, *Visul*, *Fluid*, *Ambiguă* și *Metaxis*. Subîntind atitudini de sibilă care rostește revelații sau intuiții, pe care știe că le vor asculta toți, dar nu le va crede nimeni, poate chiar din cauza straniei lor acurateți. Par să vină aceste titluri dintr-un dicționar cu termeni anume nehotărâți, ca acela pe care îl foloseau, demult, preteșele care păzeau vreun idol mediteranean calcinat de soare.

Această inaderență ideologică la limpede, la clar, la cartezian este congruentă cu tehnica tabloului. Daniela Grapă construiește urmând perechile antinomice: pete de un plat absolut juxtapuse vibratelor amețitoare, zone complet elaborate vicinale locurilor unde domină *non-finito*-ul, pensulații insesizabile, fonduri pentru manifestări gestualiste, contururi plastice de siluete, de peisaje, de zări pe care mustuiește picturalul.

Artista își celebrează prezența în operă. Articulează o gramatică plastică mai degrabă particulară decât generală. Și amprentele acestea (țesut sofisticat al tușelor, intersecții rare de game cromatice) îi fac lucrările mult recognoscibile și deloc facile. Își celebrează prezența prin știința desenei, desen căruia nu-i lipsesc geometria, monumentalul, expresivitatea și ritualul final al mutilării cu ecou baconian.

Există în expoziție prin *Autoportrete* și *Alter Ego*-uri cinice cercetări pe care le face celei asupra căreia crede că are deplină cădere, asupra propriului tegument diafan. Din griuri colorate și tonuri temperate își construiește fluidul trăirilor, fluxul de neoprit al gândurilor care nu pot avea cuvinte. Nuanțe și neguri tulbură *Visul*. Ochii suborbitari ascund preaplinul neliniștilor.

Julian BUCUR

* * *

să nu-ți faci griji că ceva ar putea fi irepetabil din discontinuu se poate face lejer o structură nu te dedai la deliciale celuilalt decât dacă nu mai e nimic chiar nimic în cupele de la fetele din oppai situații pe care viața ți le refuză asta e te mănâncă pielea dai mai tare și mai percutant în viața compactă unde memoria face guler ca berea duminica autres langages reconfortanta admitere că tu nu greșești ție îți place să o faci admite că permanența e efemeră și cuvântul căcat are rost aproape suplinește tot când nu mai poți vei aminti ceva care ar trebui scos din așternut și pus la uitat merge și la uscat facem logoul mai mare în ad print și îl punem pe suprafața de bumbac unde dormea cândva organul metonimic imaginarul mâinile obosite îl storc în timp ce picioarele înaintază prin noroiul balenciaga spre valea tânavelor o să fug cât văd cu ochii

* * *

duminica e nevoie de puțină violență nu găsești rostul că ăștia îl mută continuu când trebuie să ieși că ai apnee când trebuie să intri că ai nevoie să te sufoci pentru alte situații e nevoie doar de mișcarea membrelor și de spațiul shifterului cu Eu mare în problematica și indecisa natură a sa cu o mână trebuie să ai grijă de el cu cealaltă poți face ce vrei care e mai câștigată fotografatul e indiscret că te fotografiază pe tine și e discret că nu se fotografiază pe sine cine e mai câștigat e nevoie de puțină violență duminica după cum ziceam și dacă găsești ceva bagă în buzunare fă de o grămăjoară de rost pe care să scuipi fractal și cu libido apoi very talented vei începe cu figuri noi nereperate concise de la o iubire la alta cu literă mică să spui creează te rog un spațiu împlânzit definiția e irelevantă pe axul coapselor în câmpul acestei cercetări orice problemă cardinală s-ar lovi de așa sunt eu și mai taci

* * *

să acomodăm cine nu suntem cu enunțurile un moment de suspendare a gravitației în sistemul de norme nu știu decât alter ego & alter body favorizează-mă îmi place flegma dată din unghiul justificării a orice pe fața emaciată femeie să fie vreau flegmă de femeie e aspră că vine din uter nici măcar saint tropezul n-ar sprijini atâta plăcere altă idee despre acceptare din gândirea intersecțională face lumina roșie să fie o lume în sine straniul vid un frail gesture peste obraji supti destinul industrial al cărnii te obișnuiește cu rașchetările de rutină în timp ce împingi cu mâinile ziua spre offshore poate că în fața mea e primăvară la coadă la patiserie în fața mea se așterne absolut și etern volitiv și radiant sentimentul cleios al renunțării în timp ce toată lumea se sceme să-și urce curu' cât mai sus împart drumul în două până la 16.00 și după când pornesc încerc să mă abțin și uit să respir dincolo de firișoare rozalii mă văd cum agăț frica de crengi și încerc să respir dar când respir uit să vorbesc și când vorbesc vreau să spun ia-ți norii ăștia înapoi cum o fi pescuiește-i împușcă-i n-ai o praștie gravitațională nu costă nimic să privești lumea pe geam și să duci un război cu un șnitel goală în fața oglinzii.

* * *

aș fi vrut să-ți zic ceva doar acum dar am văzut o ușă ca cea pe care ai deschis-o

Tatiana
ERNUȚEANU

din politețe
într-o seară
unei chelnerițe
cu două tăvi
o bucată de zăpadă
înmuiată
scoarță brună umedă
a aceluiasi copac
pe strada unde
e grădinița
livada cu copii
o femeie foarte frumoasă care ți-ar fi plăcut
îți mărturisesc că
dacă ceva s-a întâmplat
aici s-a întâmplat
și dacă ar fi trebuit să returnez ceva
în acest loc ar fi trebuit să vin
lumea mea mare se face mică aici
mică e și căderea în gol în vis
când crezi că ești suficient de mare
să nu tresari
on a continuous curve
whithout tangetes constructibles
from elementary geometry
dacă mi-am luat un mantou nou
aici am venit prima dată
să tac în lumina de sodiu
a singurei case în fața căreia am zis
prezentul nu va copula cu viitorul
nicicum
m-am văzut pe mine
în curbura unei linguri
made in china
cu care mâncam lacom
îngustarea clipei
și am găsit ceva mulțumitor
ca bastonașele din pește frosta mâncate reci
în picioare la miezul nopții

în reținere

* * *

nu mai e nimic de atacat de doborât
nici de mângâiat
același geamăt pentru toți
printre sfintele mese și imaculatul nimic
toate resursele din acel loc în care lumina neon
făcea saliva roșie au fost epuizate
ridică-te, the stars have feelings prin pielea
de sticlă se văd toate marile opere renașcentiste
care au dus la secularizarea demnității
umbra unui polonez care se teme de pești
cuțitul pus la gât ruinele romane din new york
neînchipuite de nimeni cine se îndepărtează
primul de diana postatomică
pulsând în lumina vegetală cine o va duce
la magazinul cu dulciuri între absolut
și eternitate spunându-i că niciun limbo nu va
supenda viața
va curge ca lichidele imaginare pe care le poți
linge doar atunci când împarți patul cu clipa care
te sufocă nimic nu e suficient
cât să te abții să-ți numeri venele
de pe abdomen în timp ce memoria înghite
jamaica scări de bloc spații incerte căruțe fularul
roșu al singurului mort pe care nu l-ai contrazis
taci și execută
în lumina trecutului și a furtunii
fasonarea pietrei

Nora
ISAC

jocul seducției

a căzut o pasăre neagră între firele de comunicare
 țipătul ei s-a infiltrat în undele radio
 și-n rețeaua wi-fi
 am continuat să fac ceea ce zilnic făceam
 la acea oră, să-ți vorbesc,
 dar pasărea neagră, în ultimul spasm,
 a întins aripile
 întunecate ale agoniei acoperind ziua
 moartea a fost mireasa clipei
 și am încercat să o sperii cu un surâs,
 mi-am pus chiar inelul pe deget.
 n-am vrut să te apropii de ea, să-ți-o faci prietenă,
 n-am vrut să te gândești la ea, te-am vrut
 pentru mine. Iartă-mă!
 mi-ai cerut să nu spun nimic
 mi-am întins brațe lungi să te cuprind
 mi-am lipit obrazul de obrazul tău
 ți-am șters lacrimile cu părul
 și-am tăcut lângă tine
 ești geloasă! m-a dojenit cu blândețe
 îngerul tău păzitor
 când ai ațipit cu fruntea pe masă.
 dezarmată de lumina lui am recunoscut:
 nu pot lăsa mireasa îmbrăcată-n negru să-l seducă

și totuși...

nimeni nu a învins în această bătălie a noastră
 rece, ca falia din acel război prezent de la cădere
 în lume
 dar fiindcă tunurile au tăcut
 și armatele au fost puse sub acoperire la umbră
 l-au numit rece
 astfel și noi ne-am găsit într-un război
 complicat de la începutul lumii
 ducând o bătălie pe care am crezut-o din aripi
 n-am ieșit niciunul învingător, doar mai reci
 ne-am luat jucăriile pe care voiam
 să le schimbăm între noi
 să le cunoaștem materia și poveștile scrise pe ele
 ne-am întors spatele
 plecând amândoi spre sud din direcții opuse
 și singuri
 pământul se clatină
 oceanele lumii sunt pline ochi
 și o suficientă lacrimă
 le-ar scoate din matcă
 dar nu, îndurător, cerul scrie cu fuiuare de nori
 ridicați de pe întinderea apelor
 de acele fierbinți ale soarelui
 e rotund, e rotund

intermitențe nocturne

un val uriaș adapă cimentul
 zidul înalt și uscat sfârâie ca o piele încinsă
 în spate, oceanul sau marea
 puiul de elefant roz

cu surâs de desen animat
 ce bucură abundența luminii
 și penița ta lăsând urme pe pernă...
 mai scrii, bănuiesc
 între somn și veghe, cui să dau crezare?
 tâmplei în repaos
 ochiului treaz de sub pleoapă?
 dilema seamănă izbitor cu raportul nostru
 când nu ești, ocupi spații pe colile mele
 când ești, penița ta te albește în câteva rânduri
 nu ai uitat scrisul de mână
 elefantul mic și roz îți alunecă pe mână – tobogan –
 a venit din senin bucurând cu surâsul lui
 de desen animat abundența luminii
 nu mi-am mai vopsit tâmpla îmbătrânită subit
 de oboseală...
 somnul meu, intermitent ca lumina farului
 pe coasta de pază.
 un val uriaș împrăștiează viața mea mică
 puiul de elefant cuibărit în tâmpla bătrână
 zâmbește roz

suntem într-o poveste

cum nimeni nu poate ști cu adevărat
 cum o trăiește celălalt, mărturisesc partea mea.
 să presupunem că tu, cel care-ți locuiești corpul,
 eul tău copil înveșnicit în întrebări, căutări, ar fi
 micul prinț rătăcit pe o planetă unde ajung flash-uri
 de pe planeta Terra, la care întrebările lui, lipsite
 de prejudecăți și frici de om mare, caută răspunsuri
 să presupunem din nou că eu aș fi vulpea, dar nu
 ca un flash întâmplător, ci o protagonistă de sine
 stătătoare rătăcită pe aceeași planetă unde se
 întâlnesc cei cu eurile nepervertite de subterfugii
 specifice planetei Terra
 și iată că încerci să te apropii de mine, dar aici țin
 să subliniez că eul meu vulpe stă în afara oricărei
 simbolistici convenționale umane,
 un caracter nou, o mutație de însușiri dintre
 porumbelul și șarpele parabolei evanghelice
 ca să fim prieteni, va trebui să ne întâlnim zilnic
 la aceeași oră, la o anumită distanță,
 să ne cunoaștem vorbind sau tăcând din priviri.
 eu mă voi apropia zilnic de tine câte un pas.
 când voi ajunge atât de aproape încât ne vom
 vedea culoarea ochilor, atunci te voi lăsa să mă
 mângâi. atunci voi fi domesticită. pentru că atunci
 vom fi prieteni, după ce ne vom fi spus totul, totul.
 fricile noastre, rănilor noastre, visele noastre...
 vezi tu, micule prinț! eu, în oameni,
 nu mai am încredere.
 vom sta noapți întregi să privim stelele
 de pe marginea planetei noastre.
 tu cu picioarele atârinate deasupra pământului
 iar eu împrăștiind praful de stele cu coada
 deasupra planetei Terra.
 apoi nu ne vom mai despărți.
 vei îngriji floarea pe care ai sădit-o.
 eu o voi miroși în fiecare zi și-mi voi parfuma blana
 albă, dimineața, cu roua căzută pe ea. căci eu sunt
 o vulpe rară care vin din nord.

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Această persoană nu există

This person does not exist. așa te avertizează, încă de la început, unul dintre „generatoarele aleatorii” de figuri umane (*random face generators*) care au împânzit internetul în ultima perioadă. Industria media, lucrătorii din publicitate și alții ca ei trebuie să fie extaziați. Nici când nu a fost mai ușor să faci rost de „actori” anonimi pentru deservirea scopurilor comerciale...

Nu e vreo mare filozofie (sau, mă rog, nu la prima vedere): ai trei categorii cu care te poți juca (sexul, rasa și vârsta) ca să poți obține, aproape instantaneu, un șir succesiv, aparent infinit, de fețe umane de un realism uimitor. Tot ce trebuie să faci este să dai câte un click pe butonul Refresh și uite-așa te vei „distra” de minune. Când te apucă plictiseala, poți schimba vârsta, de exemplu, sau rasa. Sau poți să migrezi în alte locuri ale universului virtual, unde joaca de-a fețele este mai „adâncă”, adică unde domnește suprem *deepfake*-ul (imagini și materiale video truate, dar cu aparență tulburătoare de autenticitate). Acolo poți jongla cu fețe umane, inclusiv cu a ta (mai ales a ta), în combinații de toate felurile. De pildă, poți înlocui, într-un cadru sau secvență de film, figura unui actor cu a ta, iar algoritmul va face transformările necesare pentru ca să te bucuri din plin de această „experiență”.

Alții sunt mai puțin încântați. Pe Whatsapp circulă filmele în care părinții sunt apostrofați de câte o voce *fake* (!), asociată cu o imagine la fel, dedusă de inteligența artificială ca fiind cea mai verosimilă versiune adultă a actualului lor bebeluș. Reproșurile sunt legate de postările nesfârșite de poze cu propriul copil pe rețelele sociale, de unde pot fi ușor preluate și prelucrate ulterior în scopuri nocive (furturile de identitate asociate cu fraudele financiare sau cu industria pornografică, de exemplu). Altminteri, prin unele curți de justiție occidentale, unii sondează posibilitatea de a scăpa de pedeapsă argumentând că anumite fotografii incriminatoare cât se poate de reale sunt, de fapt, *fake*-uri bine realizate.

Dacă simțiți cumva imboldul de a crede că niciodată nu a mai fost omul atât de predispus la acest joc cu propria imagine, încercați să vi-l stăpâniți. Dacă nu reușiți, mergeți la New York ori la Londra, ori la Haga, ori la Paris, ori la Viena și rămâneți câteva momente în compania unuia dintre cele aproape o sută de autoportrete ale celebrului Rembrandt. Îl veți vedea în ele ca în niște adevărate *selfie*-uri de secol XVII, cu fața marcată de stări și emoții diverse, în costume și pălării variate. Îi plăcea să studieze emoția umană experimentând cu propriul chip.

Ipostazele în care se imaginează nu sugerează însă o obsesie narcisistă: într-o pictură își împrumută fața fiului risipitor din alegoria biblică, în alta, unui personaj anonim, ambiguu, prezent la răstignirea lui Hristos. Nu se știe să-și reprezinte precis grimasele deloc flatante pe care azi orice tânăr cu scaun digital la cap și le-ar șterge din memoria telefonului sau calculatorului (noile stereotipii social-estetice obligă!). Dar Rembrandt nu se desena pe sine ca să-și omoare timpul și să arunce apoi foaia, nepăsător, și nu pentru că foaia aceea ar fi costat o sumă anumită de bani. El avea o nevoie anume, o menire.

Îmi place să mi-l imaginez, după fiecare autoportret, uitându-se la dublul lui artistic cu detașare amuzată, chiar ironică neori, dar și cu seriozitate atentă. Nu știu dacă a stat vreodată să mediteze la evoluția propriei fizionomii uitându-se la zecile sale de autoportrete, dar, dacă ar fi făcut-o, mi-l închipui privind-le așa cum ne privește din autoportretul său din 1658, aflat acum în Colectia Frick de la New York. Poți sta ore în șir dinaintea acestui Rembrandt aflat la vârsta, pe atunci respectabilă, de 52 de ani, fără să simți că pierzi o secundă. Nu are nevoie de cuvinte ca să-ți transmită un adevăr pe care îl împărtășești dintr-o dată, într-un mod nedefinibil. Nu este nici exaltat, nici deprimat, deși e clar că și-a trăit din plin bucuriile și durerile. Pare că te așteaptă să-i vorbești, cum ar face-o un prieten, cu bunăvoință și umor. Aproape că îți vine să exclami înfiorat: e viu!

Și în timp ce te uiți, fascinat, la pictura reprodusă fidel de inteligența artificială, inteligența artificială se uită și ea la tine. Îi ia din ce în ce mai puțin timp să învețe cum să (te) simuleze. Dar poate că scapi cumva, parțial, dacă te mai agăți, din când în când, de câte un Rembrandt.

La umbra copacilor (Alba Iulia, Editura OMG, 2023) este un volum ce cuprinde versuri scrise de cineastul iranian Abbas Kiarostami. De traducere (realizată indirect, din limba engleză) s-a ocupat poetul Vlad Drăgoi, care menționează: „Am tradus cele trei volume de poezii din antologia *In the Shadow of Trees. The Collected Poetry of Abbas Kiarostami* (Sticking Place Books, New York, 2016), tradusă din farsi de Iman Tavassoly și Paul Cronin“. Cum antologia cuprinde trei volume, ediția în limba română este, la rândul ei, secționată în trei fascicule: „Un lup la pândă“, „Purtați de vânt“, „Vântul și frunza“.

De pe prima clapetă a cărții, reținem câteva informații biografice despre artistul iranian: „Cineast, fotograf, pictor și poet, Abbas Kiarostami (22 iunie 1940, Teheran – 4 iulie 2016, Paris) este cel mai cunoscut regizor al Noului Val iranian [...]. A fost implicat în realizarea a peste patruzeci de filme, scurtmetraje și documentare. Printre producțiile sale de mare succes se numără filmele trilogiei *Koker – Unde este casa prietenului meu* (1987), *Viața merge înainte* (1992), *Printre măslini* (1994), *Close-up* (1990), *Vântul ne va purta* (1999) și *Gustul cireșelor* (1997)“.

Lungmetrajul lansat în 1997, *Gustul cireșelor* (*Ta'm e guilass/ Taste of cherry*), câștigător al Palme d'Or, îl are ca personaj principal pe *Mister Badii* („Domnul Badii“), a cărui ocupație nu este precizată, dar elevația limbajului sugerează profilul unui intelectual. Putem presupune că Badii are o condiție materială foarte bună,

realitatea paralelă

Violeta SAVU

Poezia regizorului Abbas Kiarostami

din moment ce conduce un Land Rover. În acest rol debutează, la o vârstă matură, actorul Homayoun Ershadi (n. 1947), care interpretează impecabil un personaj dificil. Badii a ajuns într-un punct în care simte „că nu mai poate continua“ și se gândește la sinucidere, ca soluție a curmării suferinței. Îl vedem mai mult la volanul mașinii sale, unde îi invită să-i fie tovarăși de călătorie pe câțiva oameni întâlniți întâmplător (un soldat kurd, un afgan care stă de pază la o fabrică de ciment, un student la teologie, un taxidermist în etate), dar face acest gest nu din generozitate, ci pentru că vrea să-i „angajeze“ pentru o muncă stranie. Le mărturisește că intenționează să-și ia viața, că va lua pastile și se va așeza într-o groapă (una anume, prezentată cu precizie potențialilor săi „luntrași“; trimiterea la Charon este inevitabilă), dar își dorește ca în zori să vină cineva și să arunce peste trupul său inert câteva lopeți de pământ, iar acest efort îl va răsplăti cu o sumă mare de bani. Unii se cutremură auzind propunerea lui Badii, soldatul chiar îl crede nebun și fuge din mașină, fără să-i pese că se

afli pe un deal înfiorător de pustiu și de arid. Alții încearcă să-l înțeleagă, dar totodată vor să-i explice de ce este greșit să-ți iei viața. Majoritatea religiilor consideră sinuciderea un păcat, iar unul dintre personaje, ce respectă învățătura Coranului, îi spune lui Badii că a te sinucide e la fel cu a comite o crimă: răpești viața unei persoane (în cazul sinuciderii, persoana ești tu însuși). Dar Badii nu are nevoie de teorii, le cunoaște bine din cărți, nici de înțelegere nu are nevoie, pentru că mult mai

important este ceea ce el simte, iar trăirea/suferința este doar a lui însuși și nu poate fi transferată nimănui. Bătrânul taxidermist, domnul Bagheri, este singurul care pare să cadă la învoială, dar după un timp (timp pe care îl prelungeste într-un mod abil, propunând un drum mai lăturalic, dar mai frumos), îi vorbește lui Badii despre bucuriile simple ale vieții: să admiri răsăritul sau un apus de soare, să vezi luna în nopțile senine, să bei apă dintr-un izvor. Edificatoare este propria experiență din anii tineretii, când și el a avut o tentativă de suicid, dar planul i-a fost schimbat radical de dudul de a cărui creangă încerca să-și prindă frânghia... Prin apariția neașteptată a unor copii, care doreau să se înfrupte din fructele copacului, dar erau prea scunzi să ajungă la crengile înalte, tânărul Bagheri a descoperit gustul miraculos al fructelor aceluși pom. În film, singurul copac despre care se vorbește nu este un cireș, ci acest dud. Dudul și gustul fructelor sale au schimbat destinul unui om.

Pe cât de narative sunt filmele lui Abbas Kiarostami, pe atât de minimaliste sunt poemele scrise de acesta. Pentru că sunt concentrate, se referă frecvent la natură și conțin imagini, poemele cineastului sunt asemănătoare cu haikuurile, dar nu sunt haikuuri deoarece nu respectă rigorile poemului japonez. Kiarostami a explicat nevoia sa de a scrie poezie: „Deseori, îmi apare în minte o imagine care stăruie atât de obsesiv, încât pur și simplu nu mă pot odihni până nu fac ceva cu ea, până nu o încorporez cumva în orice fel de proiect. În acest punct, poezia se dovedește a fi atât

de la îndemână, atât de folosite pentru mine. [...] Mi-ar lua extrem de mult timp să transpun toate aceste imagini în film. Ca să nu mai spun de cât de dificil mi-ar fi să găsesc un subiect de film care să le poată încorpora pe toate“.

Poezia lui Kiarostami nu este vizuală și doar atât; e aforistică, are conținut moralist, este densă, exprimând o bogăție de sentimente. Preocupările sale ontologice (vizibile în cinematografie) transpar și în încercările sale lirice. Imaginile devin metafore pentru singurătate („Ecol vântului/ pe străzile înguste./ Niciun trecător./ nici măcar un câine“), forță ascunsă în fragilitate („O sută de copaci mari/ au fost ruși/ de vânt./ Din puietul firav/ lipsesc/ doar două frunze“), propagarea răului („Viermele iese/ din mărul infestat/ și intră într-unul proaspăt“), ignoranță („Un om însetat/ doarme lângă un râu./ Un cerșetor/ doarme pe comoara îngropată“), aspirație la cele înalte, fără a lua în seamă pericolul („Un puiet mic/ se înalță/ către cer./ fără habar/ de tăișul toporului“), potențialul curativ al poeziei („Negustorii de poezie/ aduceau versuri pe furiș/ în corăbii fără pânze./ Marinarii aruncau/ preaplinul de poezie în mare./ La farmacia, clienții primeau/ poezii/ drept rest“). Nu lipsesc trimiterele la dragoste, prietenie și spiritualitate, aforismul „Ca să atingi Raiul/ ești silit să treci întâi prin iad“ se înrudește cu îndemnul Sfântului Siluan Athonitul: „Ține mintea ta în iad și nu deznădăjdui“. Despre deznădejde este vorba și în filmul *Taste of cherry*. În ortodoxie, avem anumite rugăciuni care se spun în caz de deznădejde. Spre exemplu, Sfântul Arsenie Capadocianul recomanda citirea psalmilor 69 și 70. Sfântul Ioan de Kronstadt, unei persoane care trece prin stări ca „îndoiala, îngrijorarea, descurajarea, tulburarea“, îi adresează acest sfat cald: „Cheamă din toată inima ta dulcele nume al lui Iisus Hristos, în care tu vei afla totul: și lumina, și încrederea, și mângâierea, și liniștea; vei afla în El mai cu seamă bună-tatea, mila, mărînimia“.

Spre final, în filmul *Gustul cireșelor*, regizorul introduce intenționat sincopa, firul narativ se întrerupe brusc, cu o secvență în care actorul din rolul principal, într-o pauză de la filmare, se leapădă de haina personajului. În final, în cadre tot mai largi, care-l includ pe însuși Kiarostami, sunt cuprinse trimiteri la arta cinematografică. E forțată, deci e viață. Ca un exercițiu de imaginație, sfârșitul filmului l-am putea privi având în minte și ultimele versuri din cartea *La umbra copacilor*. „Să lăsăm în urmă/ fericirea și tristețea./ Să lăsăm în urmă/ despărțirea și împăcarea./ Să lăsăm în urmă/ cuvintele rele, fără sens/ și iubirile goale./ Să lăsăm totul/ în urmă“.

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Constantin Pricop ia pentru încă o dată în vizor „datele de interior“ ale meritocrației, concept care tinde să fie reevaluat, mai ales în contextele unor societăți care până de puțin timp echivalau cu modele de siguranță ori prosperitate. În parte, judecățile de valoare sunt prilejuate de volumul lui Adrian Wooldridge „The Aristocracy of Talent. How Meritocracy Made the Modern World“. Rețin aici doar atât: „Meritocrația nu exclude ideea de cooperare, de solidaritate. Dar solidaritatea e posibilă numai între personalități bine conturate, e rezultatul reflecției – nu poate fi confundată cu disiparea în turmă. Gregaritatea e cu totul altceva decât solidaritatea. Solidaritatea este posibilă numai între individualități bine conturate...“ Pe prima pagină se află o mică bijuterie semnată de Gabriela Melinescu: „Oh, atâția tineri a visat/ marmura, bolnavă de vis,/ cerul negru secerișul strălucește/ ca un pumn de smoală-n verighetă-nchis!/ Tânăra cu ochi de sânge din care plecau/ singure spre lume doar globulele vii,/ trupul dintr-o amforă privește/ nunta sa înceată în călătorii./ Cred c-am fost în arbori și în fructe/ și sunt azi ca să mă-ntorc mereu,/ ce miros de rai aruncă lumea prăbușită toată peste pieptul meu“. Doar parțial caustic, Liviu Ioan Stoiciu discută despre „fenomenul premiilor literare de la noi“, punctând cu destul de mare fidelitate plusurile și minusurile unei literaturi care merge mai mult sau mai puțin „fatal“ spre înainte... Nicolae Panaite privește subiectiv câteva din realitățile existenței, încercând să-l așeze pe

Expres
cultural

nr. 6 (78), iunie 2023

„omul recent“ în contact direct cu țelurile pe care acesta și le va fi definit. Tot la capitolul considerentelor subiective se înscriu relecturile din Eminescu pe care le face Constantin Coroiu – „Ziaristica, vocația paralelă a lui Eminescu“. Mihaela Grădinariu așază sub lupă volumul de poeme „Cămașă suferită pe trup“, semnat de Victor Munteanu, pe care îl consideră un privilegiat al poeziei de bună calitate. Galina Martea schițează un portret al savantului Eugen Coșeriu, întemeietor al lingvisticii integrale. M-au bucurat deosebit de mult întâlnirile din paginile revistei cu Dan Bogdan Hanu („Suburbii subterane“) și Daniel Ștefan Pocovnicu („Pendulul cinismelor“). Tot la „marile plusuri“ trecem dialogul Gellu Dorian – Florentina Tonița („Dacă o literatură secătuieste în rezerva de poeți, în cazul nostru, înseamnă că acea literatură e pe moarte. Poeții sunt dintotdeauna de valori și importanțe diferite. Vin din urmă, așa a fost mereu de când e literatura“). Emil Nicolae se întoarce asupra lui Victor Brauner – 120 de ani de la naștere. Adrian Dinu Rachieru radiografiază „proiectul destinal“ al unui prozator de mare greutate, l-am numit aici pe Nicolae Breban, pentru ca Adina Bardas să prezinte ediția 30 a Festivalului Internațional de Teatru de la Sibiu. Am lăsat la urmă minunatul supliment „Zigurat“, dedicat de Victoria Dragu-Dimitriu unei plimbări „Prin Istanbul cu Scutierul lui Dimitrie Cantemir“. În întregul său, acum, un număr de neratat!

Marius MANTA

Constantin GHERASIM

Fakenews

spunea primul și-o asuma. „De unde ai auzit?” „De la X.” O dată, de două ori, puteau vehicula minciuna ca știre. A treia oară nu mai credea nimeni. Cunoșteau povestea lui Ionică și lupul. Nimeni dintre colegii săi de generație nu-și încărcă existența multiplicând minciunile, pentru că risca să rămână singur. Iar într-o lume fără internet, fără rețele de socializare, să fii singur era de neimaginat. Concluzia era că nu se merita să minți atât de mult încât să nu te mai creadă nimeni niciodată.

Acum însă era vorba despre „fakenews”, un concept nou despre informațiile care circulă pe internet, adică într-un univers cu miliarde de știri. Și trebuia să se documenteze. Insistă din nou pe tasta „enter”. După câteva secunde îi apărură scris: nu există conexiune la internet. Începu să rădă ca și cum avu o revelație haioasă. „Adică nu pot afla nimic despre subiect. Prima concluzie despre «fakenews»: e nevoie de legătură la internet. Fără internet nu există fakenews.” Inclusiv telefonul mobil își pierduse semnalul, devenind o ustensilă pe cât de scumpă, pe atât de inutilă în astfel de momente.

Cum ploaia începuse afară se transformă într-o furtună torențială, decise că mai bine închide totul până se liniștește vremea. Cu mâna tremurând dădu click pe „shut down”. Avu senzația că se desparte de cineva de care n-ar fi vrut. Parcă îi era dor să vadă animație pe ecran. Imaginea albă a monitorului se preschimbă rapid într-o oglindă dreptunghiulară neagră, pe care se vedea doar chipul lui obosit. Își privi reflexia din monitor, amintindu-și de punctul acela mic și alb care apărea și dispărea pe televizorul din copilărie. Îl urmărea cu atenție ca și cum ar fi absorbit într-o gaură tot programul TV.

Rămase ațintit câteva clipe, după care involuntar ridică ochii spre fereastră. Tresări când și acolo îi apărură propriul chip. Pentru câteva clipe nu se recunoscuse. Ochii obosiți și încercănați îi dădeau impresia că e altcineva. Își dădu seama că însăși fereastra deveni o altă oglindă. Era trecut de ora 22.00. „Abia m-am așezat pe scaun să scriu despre fake-news”, își zise nedumerit. Se hotărî să nu se lase până nu-și termină materialul. Avea nevoie de bani, de acei bani promiși, pentru a-și achita ratele și facturile.

Dispărură și fluturii care până la apus mai zburau prin grădină. Greierii amuțiseră și ei. Nu se mai zăreau nici merii ale căror crengi măturau pământul ud. Se lăsase întunericul. Se vedea doar pe el însuși și în casă, și afară. Singur cu lumea virtuală.

„La începutul anului 2021, în fiecare zi, două treimi din cei 2,5 miliarde de membri activi pe Facebook transmiteau sau dădea like, în 101 limbi diferite, unui număr de aproape 100 miliarde de informații” (Jacques Attali, *Istoriile mass-mediei*, p. 164).

În mintea lui ideile se învârtteau în jurul subiectului „fakenews”, cu atât mai „viu”, cu cât mulți au ales să trăiască în mediul virtual, citind sau vizionând noutăți „adevărate” din țară și de aiurea. „Cred că vorbim de un «adevăr» imposibil de verificat și de controlat. Cine mai are timp să se gândească la cât și cum petrecem în lumea digitală? Și cui, exceptând firmelor și companiilor care-și promovează produsele de vânzare în mod personalizat, îi mai pasă?” se întreba în sinea lui. „E posibil să apară un nou tip de *smart-phone*-uri cu abilitatea de a oferi doar informații «adevărate». Da, dar cum se va decide «adevărul»? Probabil un soft inteligent integrat în telefon realizat în laborator”, își explica el viitorul, privind pe geam la natura care dădea semne de schimbare.

Abia își încheie frânturile de gânduri și sună telefonul. Era managerul companiei, agitat, care îl înștiință că CEO-ul de la Paris le-a solicitat un material despre fakenews și combaterea fenomenului în România, pe care trebuiau să-l trimită chiar luni dimineață. Se dorea din partea lui o analiză pentru zona Moldovei, plecând de la studiile comandate anul trecut în șase județe. Mai avea la dispoziție o singură zi. Timpul era scurt, dar remunerația promisă pe măsură, adică suficientă cât să-și achite ratele la bancă și datoriile la bugetul de stat pe un an de zile.

Se așeză la biroul de lemn, o măsuță de pal subțire, pătată cu vin roșu. Apăsă ușor timorat butonul de la unitatea principală, neagră ca abanosul, așezată precum o pisică lângă piciorul drept. Când a început să toarcă zgomotos, iar ledul roșu din interior să pâlpâie precum o lumânare cu baterie chinezească, răsuflă ușurat. În cele 5 zile de concediu nu umblase la calculator. Acum se temea pentru că a achitat factura la energie plus penalizările aferente cu doar o zi înainte de acest telefon. Și asta după ce fusese avertizat că i se va tăia alimentarea cu energie.

Ecranul monitorului se deschise repede, dar se încăpățâna să rămână alb. Refuza să încarce pagina cerută. „Orice sistem are și momentele lui de rateuri. Cred că e prea bătrân”, se încurajă el. Afară se auzi un tunet. Întoarse capul spre geam și observă cum cerul se acoperă cu o pătură neagră de nori. Scoase din buzunar telefonul mobil. Îi afișa vreme senină cu 10 procente șanse de ploaie.

„Care ar fi probabilitatea să se împlinească aceste 10 procente și în ce ar consta ele?” se gândi.

Când copacii din jurul casei, respectiv cei doi meri rămași în picioare după seceta de anul trecut, începură să se clatine ca niște bețivi, a înțeles că vor fi probleme cu rețeaua. Era o lege nescrisă ca în satele de lângă oraș, fenomenele meteo extreme să fie însoțite aproape întotdeauna de întreruperi subite ale alimentării cu energie: venea vijelia, gata curentul; începea furtuna, gata curentul; se răcea brusc afară, la fel. Asta însemna erori și întreruperi pentru majoritatea dotărilor de ultimă generație de care beneficiau proprietarii de vile, începând de la telefoane mobile și până la frigidere, televizoare ori mașini de spălat. Adesea, după potolirea furtunilor, străduțele altădată cumișite de ploile torențiale deveneau izvoare de injurături și sudalme din partea locuitorilor nervoși.

Le zicea adesea colegilor de la birou că tehnologia, în ciuda performanțelor și a infaibilității ce tind a fi impuse sau induse prin publicitate și promovare agresivă, e dependentă de natură. „Adesea, conectați fizic

și psihic la lumea digitală, oamenii uită ce înseamnă lumea reală și cât de legați suntem de ea”, le explica, în timp ce tinerii îl priveau fie zâmbind, fie ironic.

Acum trebuia să se documenteze despre „fakenews” și pentru asta urma să caute informații pe câteva site-uri de specialitate. Întârzierile de zeci de secunde ale calculatorului îl făcură să-și întoarcă ochii și să privească asemenea unui muribund, care nu mai are încredere în medicamente, spre cărțile din bibliotecă. Nu îl puteau ajuta, pentru că „fake-news” nu e despre cărți.

În timp ce apăsa ca un robot pe tasta „enter” în speranța că se va încărcă pagina căutată, se gândea cum, pe vremea copilăriei lui, când se citeau romane întregi, nu exista ideea de „fakenews”. Informațiile veneau fie pe calea radioului și televiziunii, fie prin intermediul diferitelor ziare și reviste, iar lumea știa că nu tot ce se comunică este adevărat. El însuși se autoeducase să aibă îndoieli, să nu creadă tot ce aude. De unde avea aceste îndoieli? De la țară, de la bunici. Își petrecea vacanțele de iarnă și de vară în satul de pe Valea Zeletinului, unde nu

exista decât radioul ca sursă de informații. Bătrânii lucrau la CAP. Cât și cum munceau, nu prea știa și nici nu-l interesa. Îi vedea aproape în fiecare seară posomorâți și abătuți. Erau însă anumite momente când zâmbeau sau chiar râdeau: când se difuzau știrile despre producția obținută la hectar. Știa tot satul cât grâu și cât porumb s-a realizat în comună, dar datoria inginerului de la CAP era sfântă: trebuia să raporteze o anumită cantitate. „Nu poți spune adevărul la radio sau la televizor, pentru că aude și vede prea multă lume”, îi zicea râzând bunicul.

El făcea analogii, apoi trăgea concluzii: adevărul e undeva, într-o parte, ascuns, sau nu e deloc. De la 6 ani învățase că prin căile de comunicare oficiale se transmit și se preiau minciuni, ambalate frumos în adevăr, iar majoritatea oamenilor le preiau fie din amuzament, fie din ignoranță, fie pentru că așa credeau ei că este bine. El însă, ca și alții din generație, era convins că nu trebuie să înghită tot ce aude precum cormoranii peștele din iaz.

Mai existau informațiile pe care le aflau unii de la alții. Dacă erau false, cel care o

o Daniela Grapă

Acum câțiva ani, mai precis în 2009, vedeam la TT un spectacol numit „5 minute miraculoase în Piatra Neamț”, pornind de la o docuficțiune semnată de dramaturgul Peca Ștefan și regizoarea Ana Mărgineanu. Era o poveste „adevărată și inventată”, bazată pe o documentare la fața locului.

Un nou scenariu eclectic, dar bine structurat, ținând tot de estetica postmodernă, a scris recent Daniel Chirilă, numindu-l „aici. melancolia”, amestecând date reale, rezultate din interviuri, din mărturiile ale unor profesioniști din diferite domenii, cu notațiile scurte, de reportaj, cu amintiri, personale și colective, cu nostalgii, care, uneori, transformă nuditatea unor propoziții descriptive în poezie. Daniel Chirilă, dramaturg-regizor, cunoscut ca fondator al Platformei culturale *Frilensăr*, este autor și al altor texte jucate cu succes pe scena teatrului pietrean: *Consum excesiv*, *Superokl*, *Pattern*, *Babel 11:4 sau Totul a început*, *Myth show. O istorie a neîncrederii*.

Din documentarea despre acest spectacol pe care am făcut-o, la rândul meu, pentru a da informații exacte, am aflat că el face parte din proiectul UNLOCK THE CITY!, finanțat prin Programul Europa Creativă 2021-2027. O întreagă rețea internațională de teatre, academii și universități a adoptat proiectul și-l dezvoltă, pentru a crea un context de reflecție colectivă asupra modului în care artele performative, asociate cu cercetarea științifică, pot contribui la regândirea peisajului din orașele postpandemice.

Teatrul Tineretului din Piatra-Neamț

Să-ți privești orașul ca pe o ființă

Timp de trei ani, orașele Anvers, Barcelona, Milano și Piatra-Neamț vor fi implicate într-un amplu program care cuprinde activități de cercetare, cursuri educaționale și crearea a douăsprezece producții teatrale semnate de zece artiști europeni, invitați să examineze conceptul de „limită” în context urban. Cele trei spectacole produse de Teatrul Tineretului Piatra-Neamț în cadrul proiectului sunt semnate de artiștii Irina Moscu, Bogdan Zamfir și Daniel Chirilă.

Scopul proiectului, care are mai mulți parteneri, teatre din orașele amintite, este de a genera o creștere calitativă a spațiilor urbane, dar și a gradului de percepere a acestora de către cetățeni, prin informare, responsabilizare și implicare

activă a comunităților, organizațiilor și a administrației publice. Din tot ce am reprodus se desprinde limpede ce se urmărește, intențiile fiind admirabile, juste, importante, dar esențială rămâne reușita actului artistic. Unul foarte complex, după cum arată componența echipei de realizatori ai spectacolului „aici. melancolia”, care este debutul în regie al unei excelente scenografe, artista interdisciplinară Irina Moscu, de un talent și o imaginație debordante. Ea semnează regia și scenografia montării, avându-i alături pe Cristian Niculescu (lighting design, sound design, video design), Daniel Pop (coregrafie), Mădălina Sandu (asistentă scenografie), Andrei Ceobanu (filmări dronă).

Grupul compact al actorilor care figurează diferite, ca profesie, vârstă, personaje, din mărturiile cărora se încearcă reconstituirea istoriei unui oraș (un original reenactment, încărcat de amintiri, senzații), este alcătuit din: Elena Popa, Corina Grigoraș, Loredana Grigoriu, Nora Covali, Cătălina Eșanu, Cristina Ciulei, Mălina Moraru, Valentin Florea, Paul-Ovidiu Cosovanu, Emanuel Becheru, Mircea Postelnicu, Florin Hrișcu, Andrei Merchea-Zapotoțki, Dan Grigoraș. Cu un monolog înregistrat apare și un adolescent de 18 ani, Alexandru Roșu. Personajele sunt generice: Activist mediu sociolog ONG, Poet, Politician, Businessman, Sportivul, Șomerul, Pensionar, Arhitecta, Secretara, Badantă, Mama adolescentă etc. E un impresionant conglomerat uman (cărui îi imprimă dinamism o coregrafie inspirată), care este implicat în acest spectacol cu suflu de geneză, regizoarea stăpânind cu mână fermă toate componentele montării. Începutul în întuneric, cu sunete, cu voci amestecate, sugerează haosul primordial, noaptea increatului; apoi, încet-încet, se face lumină și vedem o dronă care plutește prin sală, captând imagini. Ascultăm scurte și precipitate monologuri ale personajelor, evocând, prin amintirea unor mirosuri specifice,

locuri, spații ale orașului reprezentat, metaforic, printr-o piatră imensă, cu care oamenii comunică; mai apoi, stabilesc legături. Se produce acea „îmblânzire” afectivă, „créer des liens”, despre care îi vorbea vulpea Micului Prinț. Obiecte, locuri de care oamenii, însingurați, dar dornici de comunicare, se atașează, impregnând acestora fragmente din emoțiile lor.

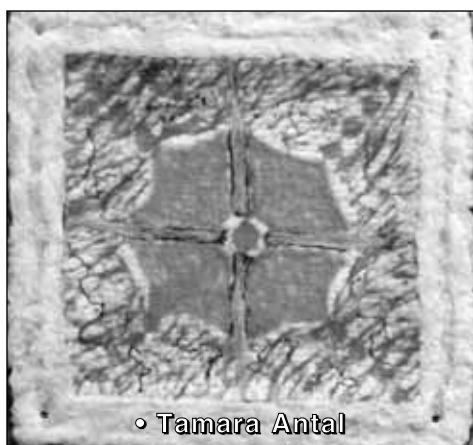
Videoproiecțiile întregesc imaginea unui oraș surprins în creștere, în dezvoltarea din anii începuturilor, până la stagnarea, la starea dezolantă a prezentului. Una lipsită de orizont, de speranță.

De mare efect, într-un spectacol foarte vizual, imaginativ și expresiv pe toate palierele lui, acesta fiind meritul regiei Irinei Moscu, este apariția, din final, a unui personaj supradimensional, Cucutenia - „spiritul civilizațiilor trecute”. Venită din străfundul vremurilor, din neolitic, Cucutenia intră în dialog cu personajul Mama adolescentă, spunându-i: „Voi, oamenii, aveți obiceiul distrugerii”. Și Cucutenia, cu milenara ei înțelepciune, continuă: „Spațiul în care trăiți sunteți voi. La comun. E o muncă comună. Clară. Vie. Nu fiți proști”. Dacă nu te uiți la orașul tău ca la o ființă care are trăirile ei, dacă nu-ți deschizi mintea și sufletul, implicându-te direct în devenirea lui, lucrurile nu au cum să evolueze spre bine este mesajul transmis de spectacol. Se repetă prea des că oamenii sunt sub vremuri, dar oamenii fac vremurile și e nevoie de multă deschidere pentru a înțelege acest fapt și a face pasul mai departe, spre schimbare.

Carmen MIHALACHE

Galeria „Frunzetti”, 7 iulie

Tamara Antal – „Vise în culoare”

• Tamara Antal

În deschidere a vorbit Carmen Poenaru, artist plastic, președinta filialei Bacău a UAPR, subliniind importanța expoziției *Vise în culoare*: „Este o expoziție elaborată. Deși eterogenă, este bine echilibrată. Firul roșu prin care se leagă lucrările este zona decorativului, dar nu decorativul sec, ci un decorativ plin de culoare, de vervă. Artista Tamara Antal abordează o varietate de teme, cercetează diferite structuri, folosește mijloace diferite de lucru,

Două expoziții la galeriile filialei Bacău a Uniunii Artiștilor Plastici

de la pastel, creion, grafică (inclusiv digitală), la ulei, ceracolor, tapiserie. Tapiseria este o tehnică grea, dar Tamara Antal o duce la bun sfârșit, sintetizând tot ceea ce creează în schițe, absorbind esența lucrului cercetat”. Tamara Antal a mărturisit că lucrările din expoziție sunt realizate pe parcursul mai multor ani, în România și în Tunisia. Artista a povestit cum trecând printr-o perioadă în care sănătatea i-a fost afectată, arta a ajutat-o să-și revină nu doar sufletește, ci și fizic, pentru că prin anumite mișcări (forțate pentru actul creației) a recăpătat funcția mâinii. „Tapiseria este o poveste întregă”, a afirmat ea, cu convingere.

Galeria „Nouă”, 18 iulie

„In memoriam Ion Mihalache”

Expoziția dedicată memoriei artistului Ion Mihalache a fost inițiată de Smaranda Postelnicu, fiica artistului.

• Ion Mihalache

Este greu de descris în cuvinte emoția fiicei, dar redăm fragmentar discursul ei de la vernisaj: „Când am eliberat atelierul tatei, am găsit un teanc cu hârtii scrise de mână. Erau notițele lui de când învăța pentru examenul de titularizare. Printre ele, am găsit aceste rânduri cu gândurile lui, cu lucrurile pe care le simțea. Motivația actului artistic, bucuria activității plastice: «Pictura este cunoaștere. Pictura este mijloc de cunoaștere. Este căutare continuă. Ea luminează întunericul dinaintea evoluției civilizației. Pictura este un infractor care nu poate fi pedepsit de legile umane scrise. Nu poate exista un decret prin care să legi, prin care să

condamni pictura. Fură și vei fi legat! Pictază și vei fi liber! Așadar, pictează ce vrei, fără să te condamni!» Asta simțea tata. Știm cu toții că pictura a fost unul dintre lucrurile cele mai importante din viața lui. A fost o relație lungă, complicată, dar plină de iubire. Eu am încercat, pe cât posibil, să aduc în expoziție lucrări reprezentative din fiecare etapă a carierei lui, de la *Păsăroii* din finalul facultății în 1995, la *Smărăndițe*, la nuduri, până la lucrări abstracte. Am încercat să cuprind cromatica lui plină de viață, efervescența, forța cu care lucra în tușe pline de tupeu. [...] A lăsat, din păcate, multe lucrări neterminate. Mi se rupe inima să știu câte mai avea de oferit și nu a apucat. [...] E prima expoziție la care sunt curator și mi-a fost foarte frică să fac asta fără el. Am avut enorm de învățat de la el și știu că nu doar eu. Mă bucur că au venit aici și elevii de-ai lui. Mulți ani a evitat să fie profesor; spunea că este o responsabilitate foarte mare. Dar pe final s-a simțit pregătit să îndrume tineri talentați. Avea o experiență uriașă și mă bucur că a reușit să o împărtășească. „Tablourile lui sunt munca lui, sunt viața lui, cel mai important lucru rămas de la el”, a spus în încheiere fiica regretatului artist Ion Mihalache. (Red.)

atelier de lectură experimentală

Daniel-Ștefan POCOVNICU

Basic romanian

S-a instalat deja o condescendență (ce uneori merge și chiar ajunge la dispreț) a omului de acțiune față de intelectual, că e profesor sau nu. O privire de foarte sus a adultului anchilozat deja în maturitate, îndârjit de realitatea vieții practice cumva împotriva omului acela „silit” să rămână întruna învățacel. Vesnicul elev silitor, „pedepsit” la cazna cotidiană a lecturii, ba și a scrisului câteodată.

Spațiul acesta mental, ideatic, de desolidarizare mi se pare vizibil acum în diminuarea importanței acordate ortografiei de baremul aplicat lucrărilor scrise la evaluările naționale. Încă un semn că școala face concesii fără a ști foarte bine de ce. Ca să se adapteze, poate – își spune ea? –, la realitate? Sau spre a machia abia convingător pierderea exponențial accelerată de credibilitate? Ori amândouă?

Oricare ar fi mobilul, îndulcirea reacției juste la ireverența față de scrisul limbii române se împacă prea ușor cu scuza vitezei. După care se ascund foarte mulți dintre mulții, mult prea mulți agramați, de mare, maxim succes, ai patriei.

La asemenea „elite” rezonează dizarmonic mase furibunde, a căror ecuație de reacție adversă s-ar putea sintetiza cam așa: cu cât mai neinstruite, cu atât mai indignate. Căutați topul enervărilor forte ale populației și luați-le pulsul din rețelele sociale. Veți

constata că doar gravitația infinită definește așa-zisa dezbatere într-un asemenea colton. La cota zero absolut, scrisul devine realmente incomprehensibil, ininteligibil!

Nici măcar cei mai nesatisfăcuți dintre ei, care părăsesc țara, nu stau mai bine la acest capitol. Ce-i drept, ei au scuza că s-au adaptat la *basic english*, supă cu resturi și măruntaie lingvistice din care se hrănește pe apucate cam toată populația Noului Babel. Așa că de ce n-ar merge și la noi un *basic romanian*?

După asemenea experiențe de *lectură abisală*, te prinzi repede când partenerul de dialog prin sms, de exemplu, doar se grăbește sau, de fapt, băjbăie grav neștiind a scrie corect.

Așadar, răspunde mișcarea aceasta (tactică? ori de-a dreptul strategică?) a școlii la un semn (din mila Măriei Sale) al unei majorități de hiperactivi? Poate. Cumva, discret și tăfnos, până și cei mai aprigi inamici ai slujbașilor literiei, cuvântului, scrisului, cititului,

cărții recunosc, fie și mai greu, că lumea de azi, a comunicării, virtualului, tehnologiei, nu se poate dispensa nicidecum de serviciul educației și instrucției. Ce se arată însă prea înclinat să se dea după vremuri, improvizându-și un pragmatism grăbit, dureros, greu de arborat pe stindard.

De aici s-ar putea să provină măcar o parte din senzația că societatea în care trăim a ajuns a trata învățământul ca pe un rău necesar. Profesorii îmi explică pe îndelete, aplicat, cum elevii și părinții lor nu mai sunt dispuși la efort și corvoadă, drept care percep școala tot mai mult ca pe un chin. De care nu mai vor altceva decât să scape cât mai rapid, mai curând.

Defel n-am găsit un dascăl să recunoască și faptul că, din cauza acestei rupturi, ca și a lipsei de bani și respect social, parcă și școala s-a cam acrit. S-a înrăit, transformându-se treptat în instrument de tortură psihică (fiindcă se pare că bullying nu pot comite decât elevii?) ce ar răzbuna stindardul

ferfenit al unui corp grav atins de galopanta pierdere în altitudine.

Dar de când datează așa o problemă majoră? De trei decenii sau de mai demult? Ca să putem cumva descifra din literatură și *curat meșteșug de tâmpenie* al lui Creangă, *liceu cimitir al tinereții mele* de la Bacovia, poate chiar întreaga piesă *Lecția* de Ionescu. Și să înțelegem, o dată pentru mult timp de acum înainte, un anume cinism al abia camufletei dorințe pedagogice de putere.

Așa că ne-am dori o școală care să afle și să scoată la suprafață vocația umană din oricine. Într-o societate ce ar înțelege, în sfârșit, cât de important devine tocmai de aceea fiecare individ. Cu părinți conștienți că au copii, nu roboței satisfăcători, împlinitori ai ambițiilor lor eșuate, ai orgoliilor plebeie de parvenire pe scurtătură, ai frustrărilor perpelite la foc mic sub prea subțire pojghiță de educație și instrucție. Nu cyborgi producție proprie, pentru ale căror note

de zece „pe linie” se pune la lucru ingineria tradițională a descurcării sociale, prin care o întreagă familie ridică lanțul slăbiciunilor la rang de meșteșug expert al corupției populare, de mase. Tolerată, ca orice hap folositor, deși greșos la maximum, de o colectivitate confuză, ce prea adesea încurcă îngăduința „creștină” cu fina, măiastra complicitate.

Ne plângem că online-ul deteriorează, distruge profunzimea relațiilor autentice, nemijlocite, dintre oameni. Însă ignorăm că distanța aceasta e surpată și de folosirea oricărei limbi naturale la un nivel strict bazal, exclusiv pentru comunicare de nevoi elementare. Nimeni n-are curaj să recunoască faptul că avem comunități românești ample în Occident care au rămas majoritar marginale din rațiuni strict lingvistice și culturale. De unde și doza dublă de frustrare cu care se hrănesc, în străini și acasă.

Intimitatea interumană se edifică necesar pe eșafodajul unei cunoașteri și stăpâniri nuanțate a limbii materne. După cum, orice *basic language* am jongla cu nonșalanță aproximativă, ne-ar ajuta liminal în meserii hipercomplexe, supracalificate, din viitorul ce vine peste noi, îngăduindu-ne cel mult la nivel de salahori. Indiferent de moftul afișat când ne-ntoarcem pe-acasă.

Dicționarul explicativ al limbii române consemnează pentru *pieziș* în primul rând sensul de „aplecat într-o parte”, sens ce reține atenția la lectura unor poeți din epoci diferite, cum sunt Tudor Arghezi și Marta Petreu. La Tudor Arghezi, *pieziș* transcrie condiția unei ființe care își conștientizează singurătatea desemnată metaforic prin prezența copacului lipsit de stabilitate, pribeag, dar și uitat într-un spațiu al câmpiei ca imagine particulară a orizontalității copleșitoare. Lipsită de repere, câmpia este asociată golului ce amenință individul. Omului arghezian îi este sortită o condiție ingrată, între verticalitatea ce i-ar asigura deplina comunicare cu divinul și câmpie, spațiul orizontal, limita de jos a lumii: „Tare sunt singur, Doamne, și pieziș! Copac pribeag uitat în câmpie./ Cu fruct amar și cu frunziș/ Țepos și aspru-n îndârjire vie”. *Pieziș* pare să fie în egală măsură semnul unei existențe inautentice, inconsistente, o metaforică „umbră de fum”, ce tânjește în ultimă instanță după pulsul vieții: „Tânjesec ca pasărea ciripitoare/ Să se oprească-n drum,/ Să cânte-n mine și să zboare/ Prin umbra mea de fum./ Aștept crâmpie mici de gingășie,/ Cântecce mici de vrăbii și lăstun/ Să mi se dea și mie./ Ca pomilor de rod cu gustul bun”. În condiția sa de *pieziș*, individul are o perspectivă aparte asupra întregului, copleșitoare, care, prin semnele sale sacre, legitimează rugăciunea: „Nalt candelabru, strajă de hotare./ Stelele vin și se aprind pe rând/ În ramurile-ntinse pe altare/ Si te slujesc; dar, Doamne, până când?// În rostul meu tu m-ai lăsat uitării/ Și mă muncesc din rădăcini și sânger./ Trimite, Doamne, semnul depărtării./ Din când în când, câte un

Mircea MOȚ

Pieziș

pui de înger, // Să bată alb din aripă la lună./ Să-mi dea din nou povața ta mai bună”.

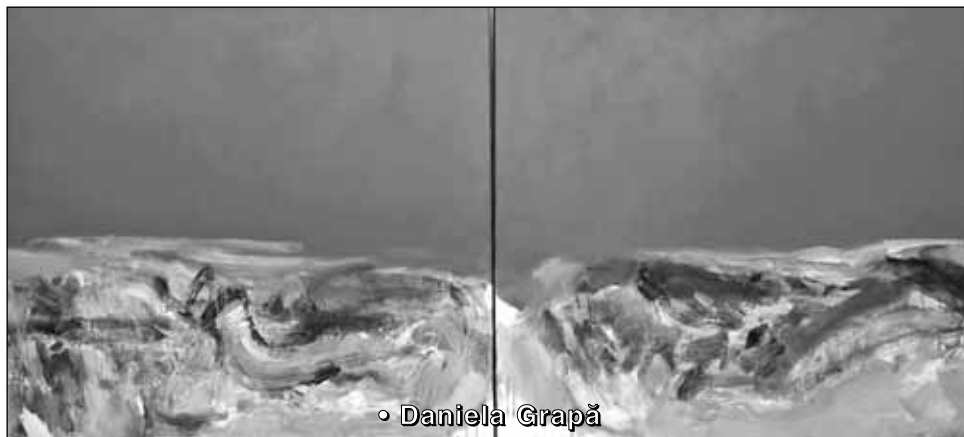
În volumul Martei Petreu din 2017, *Asta nu este viața mea*, primăvara și iarna se întâlnesc marcate de adânci semnificații pentru condiția ființei. Primăvara este anotimpul ce înlătură tot ceea ce este de circumstanță, pentru a dezvălui esențialul, geometria severă și stabilă a „blocului”, dar și mineralul, sarea, pe care, în al său *Dicționar de simboluri*, Nadia Julien o menționează ca substanță primordială și autentic simbol al hranei spirituale, în egală măsură un principiu stabilizator al corpurilor: „primăvara/ mă lucrează/ ca un cioplitor ce taie blocuri negre de sare/ sau ca ploaia ce duce omătul” (*Vine o primăvară*). Asociată morții, primăvara este un anotimp al dezvelirii adevărului

esențial, pe care ființa îl maschează prin „trecerea” ce-i este hărăzită: „Primăvara ca moartea scoate din mine-adevărul – cânt proteste” (*Primăvara*). Ideea este subliniată, de altfel: „Primăvara și moartea scot din noi adevărul” (*Primăvara*).

Condiția ființei din amintitul volum stă sub semnul celui de-al nouălea cerc dantesc și al iernii, cercul în care Dante l-a „plasat” pe Satan: „Fără nici o milă se face iarnă/ frig ca-n fundul inimii/ în ultimul cerc unde Dante l-a plasat pe Satan/ talpă să îi fie și izvor de vise” (*Se face frig*). Contează în mod deosebit un *decembrie*, luna de sfârșit al unui ciclu. Este luna a douăsprezecea, cifra având, dincolo de semnificațiile menționate în dicționarele de simboluri, valoarea unui semn emblematic pentru cel care își conștientizează dramatic

existența: „Nu mai am viziuni și din gânduri nu-mi mai curge puroiul/ memoria mea nu mai zvâcnește ca o labă ce coace:/ cine o să-mi plângă morții/ cine o să le facă scaldă/ cine/ slujbele de pomenire?// Nu mai am viziuni nu mai am amintiri nu mă mai doare/ Marea e stătută cerul e neted și gol/ merg pieziș sub lumina piezișă/ stacojie/ a lunii decembrie” (*Decembrie*).

Dacă la Arghezi *pieziș* marca în exclusivitate imposibilitatea împlinirii omului prin comunicarea cu divinul, la Marta Petreu *pieziș* trimite nu numai la o traiectorie existențială semnificativă, ci devine chiar un atribut al luminii: „Nu mai am viziuni nu mai am amintiri nici obsesii/ Și nu mă mai doare/ Merg pieziș sub lumina piezișă” (*Decembrie*). În asemenea situație, ființa golită de viziuni, de amintiri și de obsesii își găsește locul într-o iarnă care, „deocamdată”, afișează imagini ale unei blândeți iluzorii, repede înlăturată prin gestul trădând conștiința lucidă: „Deocamdată/ iarna-i zmeurie și blândă/ norii spre apus au culoarea ciclamei în floare – dacă-i/ dau la o parte cu mâna/ rămâne/ fără soare fără lună fără astre/ impermeabil ca o foaie de tablă/ tavanul/ îl pipăi ca orbii cu buricele degetelor îl spăl ca faianța/ din baie/ îl pictez îl ling cu limba ca pe un zahăr candel” (*Decembrie*). Asupra acestui *decembrie* se revine de altfel, ca emblemă a unei „lumi noi”, în care condiția de *pieziș* a existentului și a luminii stă sub semnul lipsei amintirii, o lume ce nu mai așteaptă o replică din partea ființei: „Oho. Lumea nouă fără amintiri fără engrame a lunii/ decembrie” (*Decembrie*).

• Daniela Grapă

Pe când împlinea 20 ani, în 2008, Alice Sara Ott semna un contract de înregistrare în exclusivitate cu Deutsche Grammophon și lansa un an mai târziu primul său disc, ce cuprindea integrala studiilor lui Liszt. Au urmat, în 2010, valsurile lui Chopin și concertele din Ceaikovski și Liszt. Apoi au venit la rând sonate de Beethoven (2011), lucrări de Schubert și Mussorgsky („Pictures at an Exhibition” – 2013), „Scandale” (2014 – cu Francesco Tristano), „Proiectul Chopin” (2015 – cu Ólafur Arnalds), „Wonderland” (2016), „Nightfall” (2018) și „Lara” (2019). Al zecelea album, intitulat „Echoes of Life”, a fost lansat în august 2021, în luna în care pianista a împlinit vârsta cristică (am spune noi), totul constituindu-se într-o meditație asupra momentelor foarte importante ale vieții sale, ce au culminat cu acela crucial, al unei diagnosticări medicale teribile.

Exprimarea durerii personale prin intermediul muzicii a fost de conceput până înspre secolul al XIX-lea doar într-un plan general liturgic. Știm că odată cu Beethoven și Schumann, dar mai ales cu Chopin, muzica a început să exprime sentimentele de bucurie sau de durere încercate de un compozitor, nu numai acelea care erau atribuite până atunci doar unui personaj ce evolua pe scena lirică. Pentru Alice Sara Ott, muzica este una dintre formele de expresie ale intimității cele mai oneste și mai intense care pot fi împărtășite de ființa noastră sensibilă. În conceperea albumului „Echoes of Life”, Chopin este luat „părtaș” în exprimarea sentimentelor încercate pentru bilanțul ei existențial. Preludiile „poetului pianului” sunt revalorificate în contextul istoriei muzicii clasice moderne și contemporane, ele fiind dispuse în alternanță cu șapte opere ale unor compozitori din secolele al XIX-lea și al XX-lea. Aceste secvențe muzicale, ce încadrează sau intersectează preludiile compozitorului preferat, trasează pentru Alice portativul cu note al tot atâtor experiențe personale majore ale vârstelor interioare, de unde și trimiterea titlului la *ecouri ale vieții*.

Abordarea dezinvoltă modifică specificul receptării anumitor preludii ale lui Chopin, care parcă sună altfel după mixajul cu bucățile eclectice din compozitorii moderni. Este vorba despre Francesco Tristano („In The Beginning Was”), care a imaginat o altfel de creație a universului, despre György Ligeti, care nu numai că a imaginat universul într-un anumit fel, ci a încercat să-l recreeze el însuși pe cale muzicală („Musica Ricercata I” semnifică atitudinea rebelă a vârstei infantine), despre Nino Rota, ce reflectă, printr-un vals elegiac, primele impulsuri de dorită libertate juvenilă. De asemenea, sunt convocați Chilly Gonzales (al cărui preludiu semnifică drumul incert spre vârsta adultă), Arvo

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

Praguri existențiale

Pärt (prin „Für Alina”, se punctează parcursul existențial după aflarea diagnosticului de scleroză în plăci), Toru Takemitsu (cu o litanie de tip disonant ce traduce îndoielile lui Alice asupra identității sale native germano-japoneze). În finalul spectacolului, pianista însăși este prezentă cu compoziția „Lullaby to Eternity”, în fapt un cântec de leagăn în care sunt reinterpretate extrase din neterminata „Lacrimosa” a lui Mozart. Compoziția proprie lasă loc întrebărilor fără răspuns, așa cum îi stă bine oricărui final de retrospectivă.

Întrepătrunderea bucăților muzicale în număr de șapte (număr al armoniei) oferă contrapunctic o oglindă muzicală ca suprafață de reflexie/reflecție. Unele dintre ele sunt miniaturi interpretate lent, altele sunt executate (chiar executate!), într-un galop de sănătate furios și frenetic. Stând în primul rând la recitalul susținut la Praga, la jumătatea lunii aprilie, am avut impresia la un moment dat că se va strica vreo clapă a pianului, întrucât fragila Alice, care știe cum să mângâie claviatura, are o forță neverosimilă în degete atunci când trebuie să o folosească.

Putința de a se conecta la alte forme de artă decât aceea muzicală și de a se exprima prin intermediul acestora a fascinat-o dintotdeauna pe pianista germano-japoneză. Cu acest proiect bilateral, Alice realizează visul nutrit de mult timp de a combina sferile muzicii și ale arhitecturii. Colaborarea cu arhitectul turc Hakan Demirel conferă punerii în scenă o interesantă perspectivă de natură psihică, o inedită narațiune vizuală autobiografică. Proiecția video ce însoțește recitalul poartă publicul într-o călătorie virtuală și asigură experiența reușită a unui recital original. Nu este vorba despre proiecția unui film propriu-zis, ci

despre străduința de a ameliora experiența audiției, de a o conecta la aceea a arhitecturii, prin conferirea unei dimensiuni spațiale de tip arhitectural muzicii.

Deși proiecțiile de fundal pot părea unora că depășesc portativul muzical, ele sunt concepute pentru a fi în „consonanță” cu stările de spirit ale lui Alice. În fond, dacă Athur Rimbaud a asimilat, în celebrul sonet *Les Voyelles*, fiecărei vocale o culoare, de ce nu ar asocia și Alice fiecărei vârste interioare o anumită bucată muzicală cu rol senzitiv de madlenă proustiană? Unele imagini evocă spații ale visării, altele sunt neliniștitoare prin impresia pe care o dau spectatorilor că urcă, apoi că vor cădea de la câteva etaje. Uneori, coborârea se face pe niște scări în spirală sau în direcția unui bazin cu apă neagră, însăși sala de concert fiind cufundată în întuneric pentru câțiva timp.

Albumul „Echoes of Life” se dorește a fi o reflecție personală asupra gândurilor și a pragurilor existențiale care ne influențează și, în ultimă instanță, care ne schimbă cursul vieții. Prin intermediul mesajului său, Alice reface parcursul străbătut și transformările pe care le-a suferit, devenind persoana și artista care este astăzi – cea mai strălucită pianistă care s-a impus în ultimul deceniu (așa o consideră un muzicolog nespecialist de talia mea). Alice evocă emoții și referințe subtile, invitând publicul să-și regăsească istoria personală grație amintirilor și ecurilor prin reverberațiile produse în diferite spații arhitecturale, inclusiv în imense biblioteci supraetajate. Desigur că putem să reflectăm oricând asupra trecutului personal, deoarece îl purtăm în noi înșine, dar nu putem să-l recreăm decât cu mare dificultate, deoarece capacitatea noastră

de a-l exprima pe cale muzicală este serios îngrădită de absența semnificativului explicit, ascuns la fruntariile indicibilului. Deși sunt literat, consider că arta supremă o constituie muzica clasică, pentru mine ea rămânând dintotdeauna acel consolator... violon d'Ingres.

Acesta este și motivul pentru care, fiind prezent la recitalul susținut la Praga, nu am acordat proiecțiilor de pe ecranul scenei atenția care ar fi meritat-o. În fond, m-am dus să o văd, în primul rând, pe Alice, dar mult mai important a fost până la urmă faptul că m-a văzut ea pe mine... Aceasta s-a întâmplat la sfârșitul spectacolului, atunci când i-am oferit un cactus galben și un plic cu două exemplare din numărul revistei „Ateneu” în care am scris textul *Dulcea povară a jugului ottoman*. Este o dulce povară ce se exercită și printr-o coincidență uluitoare pe care am trăit-o în zilele premergătoare întâlnirii de la Praga. Făcând, înainte de a ajunge în capitala Cehiei, o escală la Bruxelles, mi s-a dat la recepția Hotelului Le Berger cheia de la camera... „Alice”. Atunci am fost sigur că o voi revedea, după starea de scepti-

cism în care căzusem în urma a patru concerte ratate independent de voința mea și a ei. Cele de la Zagreb și Budapesta au fost anulate pentru că ar fi trebuit să aibă loc la sfârșitul lunii în care a izbucnit pandemia, iar alte două, programate anul trecut la Viena, au fost zădărnice de îmbolnăvirea ei cu Covid. Deziluzia cauzată de ratarea celor patru concerte a fost stearsă de această coincidență de neimaginat pentru mine nici în scenariul vreunui frumos vis.

Cadru al devenirii sinelui, decorul din „Echoes of Life” este unul legat de interioritate. Interpretând muzica unor compozitori care la timpul lor au provocat *establishment*-ul artelor și au redefinit muzica, Alice consideră că este de datoria ei, ca interpret al muzicii clasice, să revivifice acel spirit considerat de unii notă moartă. Pianistă „retro” și experimentalistă în același timp, ea confirmă că preludiile lui Chopin sunt de nesupus vremii, ele putând fi reinterpretate cu succes și în postmodernitate, dincolo de posibilele limite ale trecutului (în eventualitatea puțin probabilă că „poetul pianului” ar putea fi datat). Recitalul „Echoes of Life” se constituie într-o călătorie muzicală și vizuală care reflectă nu numai gândurile și momentele personale care continuă să-i influențeze lui Alice viața, ci și felul în care ea concepe rolul muzicii clasice în a satisface orizontul de așteptare artistică al contemporaneității. Schelling spunea despre arhitectură că este, în general, muzică înghețată, iar Goethe, și mai bine, o considera muzică împietrită. Dincolo de „timpii morți” clasicității, Alice reface în manieră proprie dialogul acestor două arte.

Alice Sara Ott s-a impus în ultimii ani drept o mare artistă, de o profundă sinceritate și autenticitate în interpretare. Sperând ca muzica să fie înțeleasă și în afara artei sale, ca pe un spectacol care nu o îndepărtează de datele ei sufletești fundamentale, ea a propus prin susținerea recitalului „Echoes of Life” o manieră de meditație asupra trecutului care depășește arta sunetului. În încercarea reușită de a da preludiilor lui Chopin o tușă actualizată, prin urzirea cu bucăți ale compozitorilor moderni și contemporani preferați, Alice dovedește ingeniozitate, ea fiind una dintre pianistele cele mai novatoare ale muzicii clasice de astăzi. Tehnica sa interpretativă este impecabilă și variază de la puritatea cristalină a sunetului la forța lui brută, grație unei energii impresionante care îi propulsează pianistei stările sufletești tulburătoare. Nu este vorba la Alice Sara Ott despre o simplă interpretare, ci despre un anumit concept asupra interpretării. Depart de a fi o suită de bucăți muzicale, albumul „Echoes of Life” este o colecție concepută în scopul de a „nara” o istorie personală frământată, plină de profunzime.

Plus-minus bold, în „România literară”

Numerele duble ale revistei Uniunii Scriitorilor din România au decalat oarecum ritmul aniversărilor/ comemorărilor de la pagina „Calendar”. Nici pe 14 iunie (data ivirii pe lume a lui Vasile Alecsandri) și nici pe 22 iunie (data botezului, la Biserica „Precista” din Bacău) nu am avut alături publicația, dar ne-am amintit că de multă vreme „România literară” respectă adevărul privind biografia poetului. Abia în nr. 27/30.06.2023 a venit rândul evenimentelor de la mijlocul lunii iunie, primul fiind acesta: „14.06.1818 – s-a născut Vasile Alecsandri (m.

1890)”. Revista ne atenționează asupra cifrelor rotunde (multiplu de 5 sau de 10) din biografia scriitorilor (ex.: Victor Papilian, I.E. Torouțiu, născuți în 1888, adică în urmă cu 135 de ani, sau Liviu Chiscop, născut la 16.06.1943). O nevinovată greșeală de corectură a făcut ca informația de mai sus să fie culeasă cu litere obișnuite, și nu îngroșate (bold). Noi am perceput-o însă ca moment special: sunt 205 ani de la venirea pe lume a lui Vasile Alecsandri, în Bacău. (I.D.)

Liviu FRANGA

Clipă de primăvară

(Pe o camee din Lesbos,
sec. VI î.H.)

tot pentru Ileana

o
gărgărită
și un
fluture
poznaș
s-au așezat
sub petala plăpândă
a zâmbetului
tău

o
Phoebe

Cecil Hotel Alexandrie

lui Angelo Mitchievici

Încă
înainte de nașterea ta, arunca
priviri albastre peste Mediterana foarte
bătrânul Cecil.

Etajul patru,
unde eu acum în Steigenberger Hotel
El Tahrir Cairo

trecător mă aflu
căutând cu înverșunare
să mi te închipui.

Era mai aproape de soare
bătrânul Cecil,
fiindcă
treceai și tu, Konstantinos P.,
în fiecare dimineață, înrouată de briză,
în fiecare an,
la ora fix opt fără
un sfert,

pe drumul de acasă spre
Ministerul Irigațiilor și Lucrărilor
Publice din Alexandria
Mediteranei. Prea albastră
pentru sufletul tău
îndoit, măcinat.

Fiindcă
treceai și tu,
era el mai aproape de soare,
era ea
mai caldă,
mai albastră,
mai pură.

Mare. Într-o noapte, la Thasos

aceleiași Ilene

Am ajuns prima oară la ea
în vara în care
terminasem clasele primare.

M-a întâmpinat
ca o mamă pe copilul ei răsfățat,
care întârzie
să se întoarcă,
la timpul potrivit, acasă
și o face să-l aștepte.

M-am hârjnit în undele ei
reci,
m-am unduit,
ca un pește prin valuri,

am făcut pluta sub soarele torid,
m-am zbunguit
și m-am ghemuit
la pieptul ei,
cald,
moale, rotund, hrănitor,
de câte ori,
supărată și nervoasă din te miri ce,
trimitea după mine
valuri
înspumate,
care mă duceau mereu înapoi,
la pieptul ei
rotund,
matern.

După mai mulți ani,
am ajuns din nou
la mare. Adolescent
în căutarea adolescenței pierdute,
înaintea primului an de studenție.

M-a întâmpinat deja
altcineva.
O iubită.
Căci mă dăruiam mării
cu voluptatea cu care,
pe nisip,
sorbi vântul cu toți porii fremătând
pe pielea fierbinte,
din cap până la tălpi.

Ea mă primea cu brațele deschise,
gol cum eram,
și mă lăsa,
chemându-mă și împingându-mă
în adânc,
să-i văd, să-i pipăi, să-i sărut,
înotând,
tainele cele mai ascunse.

Nu mi-am dat seama cât mă iubește
decât atunci când,
obosit de prea lungile îmbrățișări ale
valurilor,
dorind să o părăsesc,
târându-mi picioarele spre mal,
am simțit cum mă biciuiește
cu plesnetul valurilor
pe spate,
pe pulpe.

M-am întors și am privit-o
cu fața spre largul întins.
„De ce mă bați?”
Niciun răspuns.

Un val puternic m-a lovit peste piept,
ca o mână furioasă.
O palmă de apă m-a șfichiuit
peste gură,
peste buze.

Parcă m-a sărutat
și mușcat
în același
timp.

Marea greacă.
Într-o noapte,
ultima,
la Thasos.

Senin ionian

Alinei Buzatu

seninul de mare sub
clarul de lună

vârtejuri de valuri în
inimă-adună

Marcel MUREȘEANU

Așa va rămâne

Același gong bate de sute de ani
când se deschide cortina unui teatru,
aceleași scene se petrec dincolo de ea,
aceiași actori își pierd cumpătul
și seucid între ei, iar la sfârșit
așteaptă aplauze.

Și te mai miri că noi, oamenii de rând,
facem ca ei!

Ce exemplu ne dați, păcătoșilor?
îmi vine să strig, dar urmează
decapitarea reginei
și nu vreau să pierd momentul.
Turbăm toți de plăcere
când călăul își scapă securea
pe gâtul ei alb, iar sângele
invadează sala.
Sunt la balcon și voi scăpa ușor.
O imaculată ninsoare
înfrigurează istoria.

Un caz fericit

Cum poate trece
ceea ce nu poate trece?
Cum poate sta
ceea ce nu poate sta?
Nici nu cad bine în timp
până când ies de acolo!
Nici nu ies bine de acolo
până mă-nghite spațiul flămând!
Nici nu mă-nghite bine
până când se prăvălește
în sine cu tot
cu mine!
Dreptate-i asta?
Așa ne-a fost înțelegerea
de la Malta?

Damnare

Pe cerul ochilor tăi
păsări călătoresc spre țările calde,
peste puțin voi ajunge și eu
și le vom învăța să se scalde!
Când să se-ntoarcă aici
nu vor ști drumul
și ne vom petrece împreună,
pe veci, acolo, acum-ul?

Care pe care

Mă uit la acest orb și mă văd pe mine
iar el se uită la mine
și pe sine se vede. Astfel, știe fiecare
câte ceva despre celălalt.
Dar când trecem strada
el mă poartă de mână
și-mi dă degetul lui alb, cu clopoțel,
și zice: al tău să fie!
...Pe când locul de unde l-a tăiat
nu sângerează.

O doamnă blândă

În fiecare dimineață când se scoală,
doamna Mantaverde se spală
pe față cu apă ca gheața
și începe să pună capcane
pentru îngeri
în grădinile sale. Până acum n-a prins
nici unul și se apropie de bătrânețe.
Măine mă opresc! se bucură ea,
cât nu s-a bucurat în lunga ei viață.
De mâine încetez
cu nesăbuițele mele.
Îmi voi cere iertare nevinovatelor ființe.
Dar tocmai atunci, din grădină,
se auziră plânsetele puiului de înger

căzut în capcană.
Doamna Mantaverde se aplecă
deasupra lui

și-l eliberă din strânsoare.
Mi-ai rupt aripa, nebuno!
piu puiul și se ascunse
la sânul ei.

Zice Timpul

Nimeni nu m-a întrebat
până acum despre mine,
nimănui nu-i pasă de viața mea,
nimănui până la tine,
când ți s-a părut că aș fi pe moarte!
Am o casă în Lagună
și acolo mă scurg de pe unde
mă prinde noaptea,
într-o Veneție fără gondole.
Sufăr mult că nu pot muri
și că nimeni nu mă poate vedea.

Livrescă

În Joia Ploii mi s-a așezat la fereastră
Păsăroiul și a început să țipe:
Saramago, Saramago!
Cine e Saramago? I-am întrebat
de după perdele. Analfabetule,
analfabetule,

a țipat iar, nu cunoști
marii autori! Apoi și-a luat zborul
mânios și nu s-a oprit
până pe țărmul oceanului,
la Cabo da Roca
și s-a amețit cu vin de Porto.
De unde să știe el că, de fapt,
Saramago era în casă cu mine
și perora despre
inexistența binelui și a răului!

Între noi

Nu sunt făcut să mă destăinui,
nu sunt făcut sub semnul lui *care*,
sunt făcut din nimic
și în nimic mă voi întoarce!
Trăsurica mea are un singur loc,
hăturile sunt la păianjenul meu,
el îmi va împăienjeni ochii,
viața e ca un steag fără vânt,
ca o gară părăsită și amară.
Tot ce-ți spun eu păstrează
la subsuoara ta,
unde și eu mă voi retrage de la un timp.
Scrânti-se-vor iubiiții care-și rămân
credincioși! A venit vremea
să mă stropești cu isop!
Mai fă o dată trucul
în care lampa plutește pe mare!

Dragostea

Acest nume, un substantiv
printre verbe,
rătăcit, de la unul la altul aruncat,
ajuns numai zdrențe și răni
de-abia va scăpa ridicându-se plutitor,
pe când dușmanii îl vor căuta pe asfalt
zdrobit și mort. Atunci își vor da
seama că au greșit că nu i-au
scos ochii cu care se căuta pe
sine! Ce rău v-am făcut? a întrebat
dragostea, cu aceeași scânteie
răzbunătoare în priviri cu care
își dă foc sângelui.

Elena Manuela Giuverdea (membru al Corpului de Balet al Operei Naționale Române din Iași):

„Arta oferă întregii lumi «corporalitatea» aproape sacră a frumosului”

– Îndrăznesc să încep acest dialog cu o declarație: am descoperit baletul cu adevărat în urmă cu 4-5 ani, grație spectacolelor pe care le-am urmărit cu sufletul la gură în primul rând la Iași, aici unde revin de fiecare dată parcă cu un plus de energie. Urmăresc fascinat, pentru că rămâne un mister de unde provine delicatețea acestei arte cu totul diafane. Cred că e unul dintre puținele „locuri” unde a decompune actul artistic ar echivala cu un sacrilegiu. Totuși, îmi permit să întreb cu o doză de naivitate: de unde frumusețea baletului?

– Aș porni de la cuvântul „armonie”, cred că acesta caracterizează cel mai bine frumusețea baletului, armonie care vine în primul rând din interiorul artistului și se leagă cu arta de a trăi prin dans. Odată cu interpretarea unui rol, ne expunem, dincolo de fizic, și sufletul pe scenă. Desigur, de aici încolo frumusețea este dată de limbajul specific interpretat prin grația mișcărilor, folosirea *en dehors*-ului, a elevației și a echilibrului pe *pointes*, apoi a mișcărilor fluide, ori crearea unei simetrii prin plastica corporală, acuratețea mișcării, linia corpului, forma și, aș merge mai departe, cu accentul pus pe poveste, mai ales în cazul baletelor clasice, unde această frumusețe este completată și de scenografie (costume, decor), muzică – toate acestea, create până la cel mai înalt nivel –, pentru că, să nu uităm, în perioada romantică, spectacolele de balet au fost finanțate de aristocrații vremii și, chiar dacă prezența lor în sălile de spectacole părea că se naște din nevoia unui consum pur estetic, de fapt aceasta pornea din dorința de a socializa, drept care totul trebuia creat până la cele mai mici detalii – investițiile erau cu adevărat luxoase, selecte. Pentru mine personal, această frumusețe vine din plastica corporală, o linie corectă a piciorului, postură dreaptă și, desigur, acuratețea mișcării; orice coregrafie realizată pe o astfel de corporalitate

crează însuși frumosul, iar lipsa acesteia ar fi o risipă de energie, o agitație inutilă. Până la urmă, ajungem la sprințul nostru cel mai de preț în viața de zi cu zi și în balet: laba piciorului, acea formă arcuită dată de curbura tălpii, dar și bolta oaselor cuneiforme, realități dublate de însăși energia cu care te exprimi în mișcare. Altfel, în general vorbind, baletul nu ar fi decât o gimnastică și nu ar transmite altceva decât un exercițiu fizic, fie el și perfect executat.

– Nu vreau să cădem într-o retorică a conceptelor, a definițiilor exacte și așa mai departe, dar m-ar interesa ce reprezintă catharsisul pentru artist, pentru cel aflat pe scenă. Se întâmplă oare, mă întreb, odată cu fiecare reprezentare această magică transformare a individului? Salvează frumosul cu adevărat o lume chiar și atunci când e situată dincolo de principiile moralei?

– Da, în mod evident, acest catharsis se întâmplă cu fiecare reprezentare, chiar și atunci când vorbim de același spectacol sau de același rol ce poate fi susținut, interpretat de două ori în aceeași zi: de fiecare dată presupune o trăire diferită și unică. Consider că actul artistic este încununarea întregului proces de formare a mea ca artist (încă din primii ani de studiu, cu învățarea posturii corecte, dar și a primelor elemente, a principiilor de bază), iar cu fiecare transpunere în pielea personajelor simt că se sedimentează

legătura cu rolul interpretat. Orice particularitate a acestora devine unică și irepetabilă. Transformarea mea ca individ se întâmplă imediat după ora de studii (încălzirea specifică, premergătoare actului artistic), după pregătirea la cabină (prin machiaj, purtarea costumului), desăvârșindu-se odată cu pășirea în spațiul scenic și introducerea în poveste; astfel, mă pot dedica cu totul, nu mai sunt eu însămi, ci devin personajul. Da, frumosul are această putere de a schimba lumea. Privit ca hrană a sufletului, frumosul ne determină să privim lucrurile la modul ideal. Arta în general nu cere nimic, în schimb oferă întregii lumi corporalitatea aproape sacră a

frumosului, definindu-l într-un mod specific. Mai ales când ne aflăm în derivă, vedem cum are această putere de a ne lumina sufletul și mintea, de a găsi înțelepciunea pentru a ne oferi răspunsuri, tocmai pentru că în frumos găsim armonia de care aminteam la început.

– Poate fi dansul o cale către cunoașterea de sine?

– Absolut, pot afirma sincer că dansul este precum un maestru care te șlefuieste și te formează ca om obișnuit, dar și ca artist. Iar asta se întâmplă pe toate planurile: fizic, psihic, moral. Grație disciplinei și principiilor inerente, dansul poate fi o cale de cunoaștere a sinelui, iar treptat te ajută să te cunoști până la cele mai adânci „fisuri”,

dându-ți puterea de a te accepta cu tot bagajul de trăiri, reacții, gesturi, trăsături. Te ajută să înțelegi cu claritate de cristal tot ce se întâmplă în jurul tău și să simți câtă putere stă în propriile forțe, să dovedești cum ești și cine ești cu adevărat, indiferent de situații și de oameni. Pentru mine, este precum un camarad pe care îl ai de-a lungul acestui parcurs, de construire a unei cariere. Te face să-ți adaptezi rutina cu fiecare etapă și pas, să te reconfigurezi, să te redescoperi și să te adaptezi continuu, un bun reper și ghid în tot și toate. Uite, aș face o legătură cu oglinzile din sălile de balet (mă gândesc la reflecția propriei persoane); fizic vorbind, se creează încă din primii ani de studiu o legătură și o viziune analitică asupra propriei persoane. Vorbim despre modelarea fizică în primul rând, apoi de repere care ar trebui să joace rolul unui barometru. Astfel, cred că poți să rămâi și fidel unei instituții din care faci parte și pe care o reprezintă, fără a lăsa loc de plafonare.

– Nu știu cât de incomodă va fi prezenta întrebare, însă vă invit să schimbăm puțin direcția privirii și să vă întreb: ce presupune arta de a fi spectator?

– Pentru mine, arta de a fi spectator presupune o reîntâlnire cu sinele, un moment pe care ți-l acorzi, un moment de reflecție, de regăsire, de a-ți adresa întrebări și – de ce nu? – de a afla răspunsuri, de a debata subiecte.

– Să mai stăm puțin aici: cu multă eleganță, învăluită și răspândind frumosul, ați transmis publicului, prin dans, atâtea și atâtea emoții. Mi-aduc aminte că Anna Ungureanu, dirijoarea Corului Madrigal, vorbea despre o „sală bună” și despre capacitatea acesteia de a fi parte activă în cadrul unui eveniment muzical. Ce reprezintă sala pentru un balerin? Cum se simte?

– Voi începe prin a aminti de perioada pandemiei, când sălile de spectacole au fost închise și lipsa publicului s-a simțit în mod evident, acesta fiind pentru mine parte activă directă în actul artistic. Spectacolul însuși cere prezența publicului, înseamnă

energie, pe care o resimt ca o forță, cu o vibrație unică; dacă vrei, altfel, energia sa este pentru mine precum un bumerang prin care ofer și primesc acest „combustibil” regenerativ în desfășurarea activității și a identității mele ca artist. În paranteză fie spus, încă de când ies pe ușă, îmi și încep ziua. Publicul pentru mine este un pilon de bază important în arta spectacolului, indiferent că vorbim de prezența sa în spațiul unui teatru de prestigiu, al unei case de cultură, sau în alte spații, fie ele și neconvenționale. Mereu va avea un rol aparte, unic.

– Nu știu dacă ați ratat vreun rol în ultimul timp. E o risipă de energie, însă demonstrează fără doar și poate existența unor standarde la cote de învidiat. Așadar, cum se solidifică legătura cu personajul pe care îl aveți de interpretat? Vi se par mai potrivite anumite roluri? Mai mult, strict în ceea ce vă privește, considerați că aveți o „construcție” mai mult clasică, romantică, modernistă?

– Ca structură a formării mele, am la bază dansul clasic, bază care s-a îmbinat foarte bine cu firea mea romantică. Acestea mi-au influențat și ghidat identitatea mea ca individ, chiar și în rutina zilnică. Partea modernă în dans cere o abordare diferită, cu principii diferite care, în maniera de lucru, îți reconfigurază baza clasică pe care am îmbrățișat-o preponderent. Recunosc că ador baletele clasice („Frumoasa din pădurea adormită”, „Lacul lebedelor”, „Spărgătorul de nuci”), neoclasic („Romeo și Julieta”, „Cenușăreasa”) sau spectacolele de caracter („Don Quijote”, „Coppelia”), precum și baletele romantice precum „Giselle”, „Chopiniana”. Completarea repertoriului personal amintit cu spectacole montate în cheie modernă, cu stilul specific, desigur, mă împlinesc ca artist. Legătura mea cu personajele se sedimentează cu fiecare repetiție. Tot timpul

este ceva de îmbunătățit, perfecționat. Vorbim aici despre tehnică (poate fi dinamica mișcărilor, corectarea posturii în partea superioară a formei brațelor, corpului, estetica propusă, stilistica – până și înălțimea la care faci un *alongé* trebuie analizată în corpul de balet per ansamblu –, totul trebuie să fie precum o înlănțuire; mișcarea se preia și se execută identic până la cel mai mic detaliu de către fiecare interpret în parte, ca și cum ar fi una și aceeași persoană). Apoi am grijă de aspectele teoretice, precum cele legate de contextualizările necesare, definirea curentului căruia îi aparține lucrarea; astfel toate acestea desăvârșesc personajul și actul artistic până la cel mai mic detaliu.

– Care sunt o serie din problemele pe care le aveți de înfruntat înainte de spectacol?

– Pentru fiecare balerin, rutina, disciplina creată sunt oarecum asemănătoare. Fiecare își creează preferențial pașii, ordinea, cum simte și cum i se potrivește mai bine. Totuși, ca elemente de bază în pregătirea mea înaintea unui spectacol (aș înlocui cuvântul „probleme” cu „solicități”), amintesc: ora de studii (încălzirea începe cu exercițiile la bară, continuă cu exercițiile la centru, urmează sărituri – mari, mici, variații), apoi pregătirea *pointes*-lor sau pantofilor, a cizmelor sau flexibilităților (în funcție de personaj), verificarea la cabină a costumului, recuzitei, a accesoriilor ce completează costumele, în timp ce toate obiectele și însemnele personale sunt lăsate deoparte (bijuterii, tatuajele vizibile ce sunt acoperite cu corector etc.); să nu uităm, urmează pregătirea ce ține de perucherie și machiaj – să fie conform stilului impus de coregraf, scenograf: maiou de picior, trusă („body”-ul bej ca bază pe care, prin adăugarea costumului pe corp, iată, se naște personajul în sine). Cu ce m-am confruntat de-a lungul timpului? Am dansat cu unghia

incarnată (de la schimbarea mărcii de *pointes*) și, din cauza disconfortului, m-am văzut nevoită în contratimp să-mi dau *pointe*-ul jos într-o pauză (la limită), să-mi administrez lidocaină local pentru a amorti durerea (asta țin minte mai ales fiindcă mă aflam într-un turneu, la Lausanne (Elveția) – o amintire unică, de suflet, ca multe altele, de altfel). O altă confruntare a fost să dansez cu leziuni, sărind cu voia mea peste perioada de recuperare. Iarăși, o altă provocare e dată de scenele în pantă din străinătate cu un mic unghi de înclinare către față, în care trebuie să-ți găsești centrul de greutate.

– Aveți afinități cu dansul contemporan? Dacă da, îl așezați pe aceeași treaptă cu baletul clasic? Eventual poate ne destăinuți care v-a fost cel mai drag proiect...

– Am avut bucuria de a descoperi dansul contemporan încă din gimnaziu, întrucât în 1997 încă se organiza Festivalul de Dans *Eurodance*, în colaborare cu Centrul Cultural Francez. Uneori doar asistam la repetițiile susținute de trupele de dans participante, dar am fost și parte activă, Centrul Cultural Francez încheind un parteneriat cu Liceul de Artă din Iași, actualul Colegiu Național de Artă „Octav Băncilă” (ale cărui cursuri le-am urmat încă din ciclul primar și le-am finalizat prin atestatul de balerin profesionist, instructor coregraf). Atunci s-au făcut și castinguri pentru distribuția în spectacole. Dansul modern îți deschide o altă lume, aceea a unor libertăți lipsite de rigorile dansului clasic. Scena devine parcă mult mai umană prin această desprindere de canoane. De altfel, am aprofundat studiul dansului modern în facultate, în cadrul Universității de Arte „George Enescu” din Iași unde, la încheierea celor trei ani de studiu, am realizat propriul spectacol sub coordonarea doamnei lect. univ. dr. Sandra Mahvima. Spectacolul de care tocmai am amintit – „Universuri interioare” – este unul despre eul propriu și conștientizarea că dincolo de trup avem și suflet, de care în egală măsură suntem datori să ne îngrijim pentru a putea fi în armonie cu noi înșine, apoi cu societatea ca întreg. La baza spectacolu-

lui au stat interogațiile spirituale personale privind relația cu Dumnezeu și tema tămăduirii orbului din Ierihon din Evanghelia lui Luca, temă pe care am privit-o metaforic, aducând-o în proximitatea unei teme universale, aceea de orbire a sufletului. Printre altele, tehnicile moderne studiate în facultate, precum contractia și extinderea întâlnite la Martha Graham, sau mișcările de cădere și recuperare întâlnite la predecesorii săi, José Limon și Doris Humphrey, au constituit ingredientele esențiale ale spectacolului.

– Am avut bucuria ca de-a lungul timpului să constat că unii dintre foștii mei elevi au ajuns pe scena Operei ieșene – poate într-o oarecare măsură le datorez și lor atașamentul față de această artă. Iată că și profesorul învață de la elev! E momentul să vă întreb care sunt virtuțile pe care arta baletului le cultivă.

– Arta aceasta înseamnă de fapt dezvoltarea unui corp sănătos, apoi posibilitatea de a-ți construi cu multă răbdare un psihic echilibrat. Cum lăsam să se înțeleagă, omogenizarea acestor două direcții – fizică și psihică – e catalizatorul pentru tot ce înseamnă frumosul ca armonie, simetrie, echilibru. Deloc forțată în acest context este zicerea clasică „Mens sana in corpore sano”. Calitățile fizice de bază sunt cele motrice: forță, rezistență, suplețe, dinamică. Acestea li se adaugă calități morale: răbdare, toleranță, viziune, inițiativă, toate împletite cu creativitate.

– Evident, arta baletului are un caracter sincretic – sar în plan personal: ce muzică ascultați de obicei? Vă place poezia? Admirați discursul artelor vizuale? De ce nu, care e „marele” hobby? Aveți bucuria de a colecționa ceva?

– Când ascult muzică mă gândesc la formula paradoxală a lui George Balanchine, potrivit căreia muzica trebuie văzută, iar dansul trebuie auzit. Îmi plac piesele care presupun amalgamul unor stări (pian, elemente de percuție), toată gama de emoții pe care omul le întâlnește de-a lungul vieții; îmi plac instrumentele vii, care sunt construite din materiale naturale – lemn, păr de cal siberian, precum vioara sau violoncelul... acestea vibrează

cel mai bine cu sufletul omului și sunt capabile să creeze frecvențe sonore unice. Unul dintre compozitorii actuali preferați a cărui muzică o ascult este Havasi. Un alt artist pe care-l apreciez, Quentin Val, absolvent al Conservatorului din Bruxelles, compune și interpretează propriile piese, pe care le găsesc deosebite, mai ales că fiecare spune câte o poveste; iar muzica compusă de Frédéric Chopin este redată de Quentin într-un mod unic, interpretarea sa ascunde pasiune, talent și foarte, foarte multă muncă. Desigur, ador muzica clasică, în mod special pe cea a lui Piotr Ilici Ceaikovski, lesne de înțeles de ce. Citesc cu plăcere versurile regizorului Ovidiu Lazăr de la Teatrul Național „Vasile Alecsandri”, care pentru mine „ating”, „dezbate liric” și „recrează” o lume plină de sens. De reținut: „Am o pasăre mare înăuntru care tot mă rănește pentru că îi cresc aripile”. Trecând ușor de la muzică și poezie la... *make-up*, am urmat cursuri și în acest domeniu, eforturi desfășurate din dorința de a înțelege din interior și alte avataruri ale frumosului. Deși nu le pot considera drept obiectele unei colecții, mi-a plăcut să aduc în același loc tot ce înseamnă accesorii de *pilates* care s-au dovedit extrem de utile, mai ales după perioadele de sarcină, făcând revenirea mea la forma inițială mult mai ușoară.

– Vă mulțumesc în chip deosebit pentru amabilitatea acestui schimb de replici. Oricât m-aș feri de o asemenea întrebare, nu pot să nu fiu curios: ce va urma?

– Instrumentul meu de lucru, cum îmi place să-l denumesc, este corpul pe care trebuie să-l mențin mereu în cea mai bună formă; astfel nu obișnuiesc să-mi fac planuri punctuale. În general, magia dansului mereu mi-a deschis oportunități, mi-a dat șansa să evoluez și să întâlnesc persoane alături de care am dat formă unor amintiri de suflet în artele spectacolului (și cuprinde totodată compartimentele ce țin de partea tehnică, nu doar de cea artistică). Colaborările din cadrul instituției și nu numai, de durată mai scurtă, îmi dau bucuria de a întâlni artiști deosebiți, care într-un fel sau altul mi-au arătat calea, precum și modalități de a mă autodepăși, pentru care le sunt profund recunoscătoare. Vor urma colaborări extraordinare, inedite, prin care voi avea din nou ocazia să creez și să redau frumosul prin armonie și echilibru, pentru că noi, artiștii, avem responsabilitatea și puterea de a grava emoții în sufletul publicului.

Interviu de Marius MANTA

Originară din Făgăraș, Corina Oproae a ales să trăiască în Catalonia din 1998 și a adoptat limba spaniolă ca formă de exprimare poetică. De curând, publicul român a început să-i cunoască literatura grație faptului că Editura „Școala Ardeleană” i-a publicat două volume de versuri în ediție bilingvă (spaniolă-română). Volumul *O mie și una de morți* al ei surprinde în primul rând prin titlul care amintește de o capodoperă a literaturii persane și arabe. Însă autoarea nu și-a propus să alcătuiască o antologie de povești, ci de sentimente, trăiri, emoții în fața unei teme profunde – moartea.

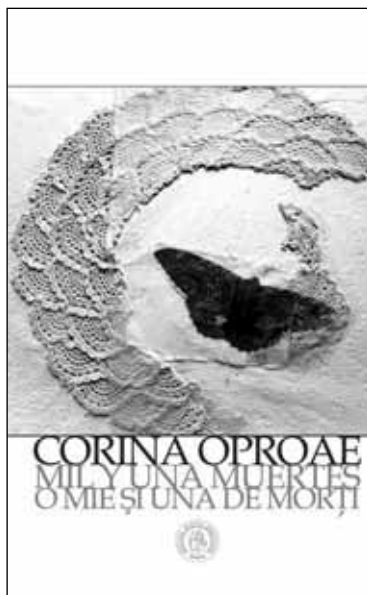
În poezia *Iar azi ce ți-aș mai spune?*, prin intermediul căreia își prefațează volumul, Corina Oproae aduce în discuție și alte teme: marea trecere și trecerea timpului. Pe fundalul timpului măsurat de noi precis în ore, minute și secunde, care trece nemilos, poeta meditează la posibilele întâlniri onirice cu cei care s-au stins și crede că ceea ce ne rămâne ca formă de supraviețuire sau ca salvare a existenței este poezia: „Atât doar îmi rămâne, / să te trăiesc în versuri/ scrise într-un alfabet/ ce smulg din amintire,/ cu cerneală neștersă,/ pe ziduri de legendă/ ce nu mi se mai năruie”. Scrisul nu este doar un refugiu, ci îi oferă posibilitatea unei libertăți de reflecție: „Versuri unde trăiesc/ mai liberă ca viața”. În „Rutina morții”, poeta surprinde din nou printr-o asociere de cuvinte. Moartea este un personaj „cu inexistența ei falsă, fragilă și fantasmagorică”, ce și-a construit o rutină asemănătoare cu cea a vieții, și face gesturi surprinzătoare. Uneori, în vise, aceasta îi aduce poetei *suflete dragi*.

Gabriela GÎRMACEA

Discursul poetic al Corinei Oproae

Este interesantă perspectiva aceasta de împrietenire cu un personaj care inspiră teamă, dar în fața căreia Corina Oproae și-a construit „propriul muzeu sentimental/ alcătuit din cuvinte, din gesturi și din priviri,/ iar paznic peste aceste secrete e amintirea”. Un alt personaj în acest volum este destinul care, în „Blue Monday”, „colecționează cuvinte, sunete, culori,/ apoi le împărtășe/ peste morminte”.

Prin intermediul poeziei, Corina Oproae introduce meditația cu privire la faptele de conștiință. În „Dialog cu Wislawa Szymborska”, discută, pornind de la tema războiului, despre fragilitatea memoriei: „Ah, da, sunt ceea ce nu reușim să ne amintim/ chiar dacă atunci când se întâmplaseră/ am jurat și drept, am jurat și strâmb/ că nu le vom uita niciodată”. În alte poezii, reinterpretează mituri. În „După I”, asemănându-se cu Sisif, poeta constată că este continuatoarea unor fapte și gesturi care nu mai au nimic simbolic în viața percepută asemenea unei călătorii în care omul modern poartă în valizele sale visuri, speranțe, gânduri, trăiri și apăsări pe care nu le mai poate numi, nici descrie. În memoria sa, a rămas doar o culoare – cenușiu –, amestec de alb și negru, tristețe și locuri nedefinite: „Chiar dacă nu mă știe

nimeni,/ sunt Sisiful acestui secol/ care duce-n spinare zilnic/ un milion o sută de mii de valize/ într-o călătorie neconținută și cenușie”. În „După II”, Corina Oproae aduce în discuție asumarea mai multor identități și destine, vârste și trăiri. Discursul liric este construit pe identificarea emoțiilor „între naștere și moarte”. În partea a doua a volumului, „Litaniile golului”, poeta definește tema morții prin aforisme care trebuie citite drept exerciții introspective: „a pleca e o ființare tranzitorie în ceilalți;/ astăzi, între a pleca și a te întoarce încap întreaga viață și golul imens al amintirilor deja ofilite;/ aduni cuvintele întinse pe sfoara memo-

rii;/ absența e o călătorie definitivă ce începe în carne și se sfârșește în cuvânt;/ continuă să cauți versul ce țese poemul ca și când ai face-o pentru întâia oară, ca și când totul ar fi încă posibil”.

Intermitențe este tot un volum bilingv al Corinei Oproae, în care tema principală este căutarea identitară și de expresie. Poeta continuă jocul de asumare a diferitelor identități. În „Metamorfoză”, mărturisește că păstrează din această experiență „o amintire mai netedă decât sufletul cuvintelor dintâi”. Motivul lumii ca teatru evidențiază că viața este construită din clișee repetitive în care cuplurile celebre (Adam și Eva, Orfeu și Euridice, Romeo și Julieta) se regăsesc în *El și Ea, Tu și Eu*, adică într-un cotidian banal care nu mai recunoaște livrescul sau semnificația mitologică.

Plecată din România de mai mulți ani, poeta păstrează în sufletul său *geografia mitică* despre care scria Mircea Eliade, adică locurile în care a copilărit și s-a format. Scriind deopotrivă în română, spaniolă și catalană, Corina Oproae mărturisește că limba în care se exprimă o compune „din frânturi de viață și amintiri ce sfidează uitarea” și că tot amalgamul de trăiri, de amintiri și de imagini se transformă într-o „carte interminabilă ce din flăcări renaște zi de zi”. În viața

ei intră mereu poemele prin diferite porți: de pământ, de aer, de foc, de apă și de moarte. Fiecare poem este trăit diferit. Unele îndeamnă la meditație, altele îi schimbă stările în funcție de succesiunea anotimpurilor. Uneori, poemele îi mistuie ființa, altele, în viața sa, trăirile fac schimb de locuri. Doar poemele care intră prin poarta morții se află *în căutarea esenței*.

Corina Oproae analizează rolul și puterea cuvintelor, călătoria acestora până „se înlănțuie în poeme și povești/ și chiar în largi romane/ lărgindu-ne sufletele”, ajungând la dispariția din dicționar, din gânduri și din memorie. Interesant este autopotretul din poezia „Identitate”: „Sunt fiica-cuvânt/ ce zi de zi se naște/ din gâttele orb/ al mamei dintâi”. Acesta apare completat de portretul colectiv din poezia „Noi”: „Suntem/ matrite itinerante/ în care universul/ își amintește nostalgic/ eternul său drum/ înspre perfecțiune”. În volum există mai multe poezii în care Corina Oproae analizează rolul și semnificația cuvintelor. Acestea îl însoțesc pe migrant în căutarea unui alt rost, sunt puse la încercare de timp și de spațiu, dar au orgoliul apartenenței la un spațiu lingvistic. Adunate, toate cuvintele compun un limbaj: al naturii, al viselor și al visurilor, al comunicării sentimentelor și gândurilor, al reprezentărilor și al dorințelor, iar în poezia Corinei Oproae cuvintele se adună într-un discurs poetic al stărilor afective grave, într-o lirică a rolurilor care pendulează între spectator și actor.

Ligia Pârvulescu, cunoscută prin romanul distopic *Translucid*, apărut în 2021, la Editura „Litera”, ca urmare a câștigării premiului „Primul roman” la concursul de debut al Editurii, a revenit anul trecut cu poezie, publicând volumul *Intracranian* (Casa de Editură „Max Blecher”). Debutul ei în poezie a avut loc în 2014, la aceeași editură, cu volumul *Fluvii de asfalt*.

În *Intracranian*, conținutul îmbrățișează forma artistică, compozițională și, de ce nu, forma semnificativă a metamodernismului, încapsulată în atitudinea eului față de lume. Compozițional, textul frizează dinamica postmodernă prin curgerea fluidă dată de lipsa semnelor de punctuație (virgulă, punct), dar există și excepții, cum ar fi *matrix* – unde punctul are funcția de a induce un ritm sincopat poemului, în acord cu tematica. Virgula, pe de altă parte, își face simțită prezența doar acolo unde o impun sensul sau normele obligatorii ale gramaticii. Cât privește linia de pauză, aceasta joacă un rol interesant, expresionist chiar prin minimalismul de care se dă dovadă. Ce rol? Este folosită înaintea unei comparații căreia îi lipsește adverbul comparativ (*Întuneric*), ține locul subiectului (poemul de la pag. 71), marchează intervenția autorului (*șoc 11*) sau înlocuiește virgula (*poza*). Un alt semn foarte prezent în volumul Ligiei este

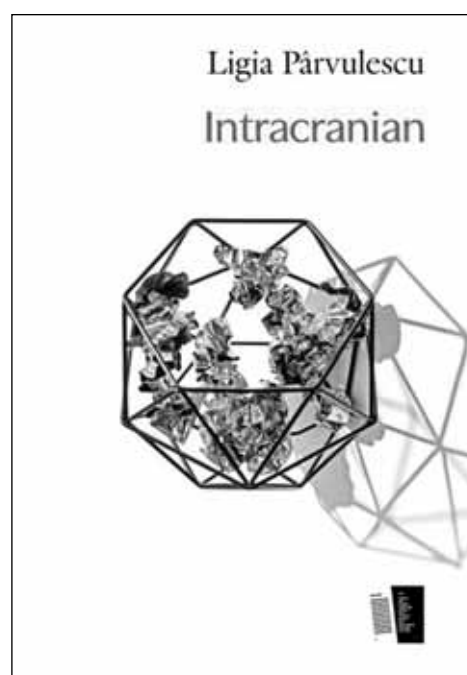
Cristina PAȘCANU

Metadispoziția ca slujbă nonstop

paranteza pătrată, care delimitează începutul și sfârșitul celor unsprezece *șocuri*, poeme *B – roll*; artificii acționează ca într-o poezie neo-romantică, la finalul poemului *șoc 7*, creând un efect audio ca introdus printr-un glitch: „aparate mici înregistrează”.

Atenția cititorului este atrasă și de perspectiva/ locul pe care Ligia și-l desemnează în propriul text – ea este co-participant („ei chicotesc”, „cineva suflă”, „ei spun”, „ei trag de mâini, de pulpe, gât”, „ei sunt animale”, „ei au încercat să explice”, „ei sunt aparate fericite”), situându-se însă la exterior („cineva arde straturile de liniște”, „cineva i-a adus în casă”). Utilizând pronumele nehotărât „cineva” – pentru că nu vrea sau nu trebuie numită persoana –, Ligia Pârvulescu devine un observator interesat, dar care nu reacționează la procesul autoreflexiv în care își constată emoțiile și experiențele (fenomen descris de Freud ca „atenție flotantă”).

Aflată în *metadispoziție* – ca într-o slujbă nonstop, poeta folosește simboluri și imagini neexpresioniste la limita horrorului supranatural („păsări care se izbesc”, „animale care înfig

gheare”, „geamuri care se deschid”, „șoapte, nopți și zile”, seri, „insulă de carne”, apă fără lumină, „statui putrezite în lumină”, straturi de liniște arse, „lumina – flux și reflux”, „capul meu – o stâncă umflată o rostogolesc

spre intrare și uit”) pentru a încetini „prin uimire” viteza de reacție a „santinelei emoționale”; în felul acesta, ea și cititorii, aflați într-un „slow-motion affect” produs de temele abordate, să poată reacționa calm, cu înțelegere față de o realitate în care există războaie, durere, plictis, virusi, iar „viața” e „o amiază liniștită în care îți vine să-ți bagi degetele pe gât de plictiseală”.

Poeziile din volum oscilează între entuziasm modern și ironie postmodernă. Unde intervine ironia postmodernă? Cel mai bun exemplu este poemul *dorrina tabrizzi*, în care este tratată tema sinuciderii. *Intracranian* pendulează între speranță și melancolie („lumina se scurge din noi”), între naivitate și cunoaștere, empatie și apatie sylvia-plathiană („reiau/ tatăl. meu. teroristule/ care ești în ceruri/ nespun fie numele tău/ rămâi unde ești/ nu vreau decât să faci ce știi – să uiți că exist”), unitate și pluralitate, totalitate și fragmentare, puritate și ambiguitate („în universul în care prădătorii nu rezistă iubirii intense a victimelor”).

Etalând închidere fermă, rezonanță simbolică și voce stabilă (trăsături metamoderniste subliniate de Vermeulen Timotheus & Robin van den Akker), esența acestui volum excelent se află în îndemnul de a nu transforma rana în răni, ci de a fi asemenea cerului: „blânzi pentru că am fost răniți”.

Petru ZUGUN

Un ecou evanghelic în testamentul-epitaf al lui Anton Pann

Anton Pann s-a născut în anul 1760 în localitatea Sliven a fostului Imperiu Otoman (Bulgaria de astăzi), pe malul stâng al râului Tundja. Țigan căldărar la origine, cunoștea foarte bine limba română. Se numea Petrov, iar prenumele Pantelimon, uneori transcris „Pandele”, „Pantoleon” sau „Pantaleon”, cum afirmă Tudor Vianu. George Călinescu presupunea că prin tatăl său, Anton Pann ar fi fost aromân de origine: „Cunoașterea miraculoasă a limbii noastre e un semn că era român (vlah curat ori cuțovlah) sau că venise aici în fragedă copilărie”. În timpul șederii la Râmnicu Vâlcea, Anton Pann a locuit în imobilul din strada Știrbei-Vodă (azi, Muzeul Memorial „Anton Pann”), aflat în acea vreme la marginea orașului, pe drumul Cheii și al Olăneștilor. Este cea mai veche clădire din Râmnicu Vâlcea, care mai păstrează stilul de construcție curat românesc, cu specificul zonei vâlcene.

Anton Pann a fost cel care a pus pe muzică versurile poeziei „Un răsunet”, scrisă de Andrei Mureșanu prin 1842. Gheorghe Ucenescu, elev al lui Anton Pann și unul dintre admiratorii acestuia, ne relatează cum în casa poetului Andrei Mureșanu din Brașov, unde se întâlneau Nicolae Bălcescu, Ion Brătianu, Gheorghe Magheru, Cezar Bolliac și Vasile Alecsandri, cu toții fiind în căutarea unei melodii pentru poezia „Un răsunet”, cel care a găsit melodia „veche, târăgănată”, dar devenită atât de vibrantă în posteritate, a

fost Anton Pann. Vorbind despre poetul Andrei Mureșanu și despre poezia „Un răsunet” („Deșteaptă-te, române!”), George Călinescu numește această poezie „Marseilleza română”, iar pe Anton Pann îl consideră „acel Rouget de Lisle român”, comparându-l cu Claude Joseph Rouget de Lisle (1760-1836), ofițerul francez care a compus Marseilleza, imnul Revoluției franceze de la 1789. Activând și la Episcopia din București, Anton Pann a avut ca scop principal românizarea și modernizarea muzicii bisericești, dovadă fiind manuscrisele redactate, constând în cântări specifice cultului ortodox: polieleuri, axioane, doxologii. În același timp, preda lecții de muzică maicilor de la mănăstirile „Dintr-un Lemn” și „Surpatele”.

În anul 1830 a început activitatea cu scrierile sale cu conținut religios și laic, prin tipărirea de *Versuri muzicești ce se cântă la nașterea Mântuitorului nostru Is.Hs. și în alte sărbători ale anului*. Aici se intitulează „profesorul de muzică al Școlii Naționale din București”. Astfel, în 1820, la numai 23 de ani, Anton Pann este numit de Prea Sfințitul Dionisie Mitropolitul în comisia pentru traducerea cântărilor bisericești din grecește în românește, folosindu-se de noua semiologie hrisantică. În afară de colinde și cântece de stea, lucrarea menționată mai înainte nu conține și melodiile propriu-zise, ci numai indicația de glas pe care se cântă aceste texte.

Comemorarea, anul acesta, a 169 de ani de la deces, a importantului poet, folclorist și compozitor Anton Pann (1760-1854), constituie ocazia evocării meritelor lui profesionale, în scopul înțelegerii lor de generațiile de cititori actuale. Avem în vedere unul dintre ele: generozitatea, manifestată față de urmași, în testamentul-epitaf lăsat moștenire, a cărui recitare relevă, *in crescendo*, de la primul la ultimul catren, valori poetice și morale superioare, demne de reiterat mereu, inclusiv prin manuale școlare: „Aici s-a mutat cu jale/ În cel mai din urmă ceas,/ Cel care-n cărțile sale/ Se numește Anton Pan./ Acum mâna-i încetează./ Ce la scris mereu ședea./ Nopti întregi nu mai lucrează/ La lumină cărți să dea./ Împlinindu-și datoria/ Și talentul nengropând,/ Și-a făcut călătoria/ Dând în lume altor rând”. Versurile primei strofe relevă cadrul general al mărturiei despre „mutarea”, firească, a autorului din viață în moarte, care presimte răsplata urmașilor, care îi vor aprecia „cărțile sale”, deci încrederea în valoarea lor. Nu era puțin în acel timp, în care valoarea *cărții* era puțin apreciată de contemporani, analfabeți, în mare majoritate, dar era mult pentru îndrumarea lor spre esențial, adică spre cultură livrescă. Versurile următoare relevă truda continuă a creatorului, dedicat, constant și neobosit, în timpul vieții, profesiei, precum și regretul că moartea îl împiedică să continue, faptul subînțeles fiind dorința continuării efortului

asumat în nume propriu: „noptile” lui erau dedicate „luminii” și luminării cititorilor, contemporani și urmași. Din nou, încrederea în rolul nobil al creației sale îl consolează pe autor de încetarea vieții, fiindcă actul creator va continua efectul său benefic. Cel mai impresionant gând al său încununează, în ultimele patru versuri, concluzia asupra vieții sale: îi sunt împlinite atât „datoria sa” față de contemporani și urmași, cât și, mai ales, transmiterea ei acestora, precum a făcut învățăcelul destoinic din cunoscuta parabolă creștină, care a sporit valoarea *talantului* încredințat lui în acest scop: viața este văzută nu ca teaurizare inutilă de valori, ci ca o „călătorie” în lume, cu destin și final creator, optimist. Copleșitor, prin mesaj, este cu deosebire ultimul vers al acestui testament-epitaf: viața altora îl va continua pe poet, care „dă în lume rând”, dându-se *el* deoparte pentru a nu-i stingheri cu prezența sa între ei, acestora rămânându-le exemplul său.

Sunt versuri lapidare, pline de sensuri și înalt moralizatoare, poetul neregretând stingerea vieții personale cât timp totul este firesc în lume și cât timp ți-ai împlinit menirea, urmând ca și alții să și-o îplinească. Este firesc să împărtășim, cu Anton Pann, mesajul său, confirmat de viață și acum, la peste un veac și jumătate de la formulare și transmitere nouă. Testamentul-epitaf rămas de la Anton Pann are, prin calități ale expresiei și prin ideatie, valoare la fel de mare ca și cunoscutul testament al lui Quintus Horatius Flaccus, care, cel puțin în prelucrarea lui A.S. Pușkin, cunoaște o inadecvată notă emfatică. Dar să lăsăm, acum, pe seama altora, cu alt prilej, o instructivă comparare a acestor testamente.

„Tel Aviv! Dragoste și parfum de portocală”

Este titlul cărții lansate la Sinagoga Rozen din Bacău, în organizarea Editurii Babel și a Comunității Evreilor din Bacău. Autorul, Roni Căciularu, a realizat o declarație de dragoste atât pentru capitala statului Israel, cât și pentru orașul Bacău, unde multă vreme a fost ziarist. Au prezentat Fany Kaltman, Ioan Dănilă, Cornel Galben, Mihai Buznea, iar comentariile (moderator, Ionel Rusei) au aparținut lui Vasile-George Puiu, Dumitru Brăneanu și Mihaelei Murafea. (M.M.)

Nu doar un festival

Ansamblul Folcloric Profesionist „Busuiocul” a prefațat prima ediție a Festivalului Național de Coregrafie și Folclor „Petre Vlase” cu un simpozion marcând împlinirea a 50 de ani de la înființarea instituției. Accentul a fost pus pe rodnicia activitate a lui Petre Vlase, „a cărui viață s-a identificat cu Ansamblul *Busuiocul*” (Valentin Ivancea). Gheorghita Nicolae, realizatoarea emisiunii „Tezaur folcloric” de la TVR, l-a așezat în descendența lui Ion Drăgoi, Marin Barbu l-a evocat pe Theodor Vasilescu, mentorul unei generații de coregrafi, iar Geo Popa l-a numit pe Constantin Donea, „nașul *Busuiocului*”. Mie mi-a rămas să constat că evenimentul are loc în urbea care l-a dat pe fondatorul folcloricii românești, Vasile Alecsandri, într-o lună incluzând nașterea (la 14 iunie) și botezul acestuia (22 iunie). Cu toții i-am urat succesul cel mare noului manager, Liliiana-Maria Vlase.

Valea Zeletinului, în... ramă

Ceea ce a reușit profesoara Mariana Gârmacea – amenajarea Muzeului Răzeșesc Frumușelu – a fost încheierea unui vis de ani buni al său și al locuitorilor satului întemeiat acum 595 de ani, în vremea lui Alexandru cel Bun. Începutul a fost făcut în 2014, prin monografia satelor Muncelul, Fundătura și Frumușelu, realizată împreună cu Tatiana Galan. Cu sprijinul direct al Primăriei Glăvănești, s-a alocat o sală de clasă a Școlii Gimnaziale „Poet Sergiu Adam” (Corpul B) pentru o bogăție tematică: istorie, civilizație, personalități, spiritualitate ș.a. Materialul este suficient pentru realizarea unui CDȘ (curriculum la decizia școlii) și reprezentativ pentru ca entitatea să fie înscrisă în rețeaua unităților muzeale din județ.

Vara Școlii Populare de Arte și Meserii „Ion Ghelu-Destelnica”

Profesorii acestei instituții de învățământ beneficiază din plin de timpul liber al elevilor și propun clasicele școli de vară menite a bucura ochiul, sufletul și mintea și a desăvârși proiectele din primul semestru al anului. Lecții, cursuri, expoziții, minispectacole au propus clasele de muzică populară, dansuri populare, muzică ușoară, teorie muzicală, pian/ orgă, instrumente de suflat, pictură/ iconografie/ grafică, design vestimentar, sculptură, cusut-țesut, actorie. Active sunt și clasele externe îndrumate de Ioan Măric și Nicușor-Marius Văcaru (la Luncani), Viorica Florian (la Dărmănești) și Gheorghe Roșu (la Brusturoasa). (I.D.)

Festivalul Județean de Folclor și Târgul Meșterilor Populari

La Slănic-Moldova, în weekendul 22–23 iulie, s-a desfășurat a XXXI-a ediție a Festivalului Județean de Folclor și a Târgului Meșterșugurilor Artistice Tradiționale, organizat de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău (manager, Florin Zăncescu), în parteneriat cu Primăria orașului Slănic-Moldova. Au fost două zile pline de talent, pricepere și pasiune pentru unele dintre ocupațiile locului.

Pe scena din Parcul Stațiunii au evoluat formațiile artistice de amatori din Poduri (Grupul folcloric „Păunașii”), Moinești (Ansamblul folcloric „Moineșteanca”), Sascul-Sat (Ansamblul folcloric „Dorulețul”), Pâncești, com. Sascul (Ansamblul folcloric „Mugurețul”), Faraoani (Ansamblul folcloric „Ecol din Vale”), Sărata (Grupul folcloric „Trandafir de la Sărata”); solist vocal:

Maria Enache), Berești-Tazlău (Formația de dansuri populare „Bereșteanca”), Solonț (Grupul vocal folcloric „Florile din Cucuiești”), Orbeni (Grupul folcloric „Spic de grâu”; solist vocal: Maria Șalaru), Filipeni (Grupul folcloric „Valea Dunavățului”), Mănăstirea-Cășin (Grupul vocal folcloric și Formația de dansuri populare), Sănduleni (Ansamblul folcloric „Siminocul”), Nicolae Bălcescu (Grupul folcloric „Năsturașii”), Brusturoasa (Grupul folcloric bărbătesc „Dor

străbun”), Filipești (Formația de dansuri populare și Grupul vocal folcloric), Bacău (Ansamblul folcloric „Plaiuri băcăuane” și Grupul vocal folcloric „Vatra satului”), Agăș (Formația de dansuri populare „Mugurașii”), Gioseni (Ansamblul de dansuri „Șerpoaica”), Cașin (Grupul vocal „Măndre trotușene”), Izvoru Berheciului (Ansamblul folcloric „Izvorăș cu apă rece”), Cleja (Grupul folcloric „Zdrăbuleanca”), dar și rapsozii populari Gheorghe Dumitrache (la muzicută) și Petru Alistar (la fluiet).

A doua zi, începând cu ora 11, s-a deschis Târgul Meșterșugurilor Artistice Tradiționale, la care au fost prezenți meșteri populari din Oituz (Alexia Fichioș, Elena Voașe, Veronica Covaciu, Antoaneta Opria, Iliana Balint, Anișoara Adam, Adriana Butucaru – țesătoare; Ioan Anoca – împletitor din nuiel, Ionuț Budău – olar), Bacău (Niculina Mardare, Marilena Enășoae – confecționeri costume populare; Silvia și Constantin Borulea – cusători goblenuri; Mihai Popa, Dimitrie Tofan, Sabin Ciobanu – sculptori în lemn) și Sănduleni (Marian Lungu – confecționer costume populare).

Adrian-Florin MOISĂ

Centenar

Un militant pentru umanitate – Constantin Țoiu

Reprezentant de seamă al „spiritului muntean” în literatura română, Constantin Țoiu a străbătut o istorie complicată: s-a format ca gânditor și ca artist în contexte culturale diferite și a ales să participe la frământările epocilor traversate prin activitatea și prin opera sa. Mezin al unei familii de aromâni stabilite în Urziceni după Primul Război Mondial are parte de o copilărie fericită, dominată de figura mamei, care i-a insuflat de timpuriu dorința unei condiții superioare, și de cea a armeanului poliglot Garabet, care i-a cultivat pasiunea pentru povești. După absolvirea școlii primare în localitatea natală, Țoiu urmează gimnaziul și liceul în Covasna și Brașov, iar pătrunderea în acest univers i-a dat ocazia să descopere specificul localităților din Transilvania. În timpul războiului, face armata la Școala Militară de Aviație din Buzău, însă nu este trimis pe front. Tot în plin război, urmează cursurile Facultății de Litere și Filosofie, avându-i ca profesori pe ilustrii Dimitrie Gusti, Tudor Vianu, Mircea Vulcănescu, Mihai Ralea și Mircea Florian. Cucerit de mediul artistic și de atmosfera din Capitală, absolventul a ales să trăiască în București.

Imediat după finalizarea studiilor, Țoiu activează la cele mai importante edituri (Editura PMR, Editura de Stat, ESPLA) și la cele mai cunoscute reviste („Gazeta literară”, „Secolul 20”, „Luceafărul”, „România literară”), începându-și îndelungata activitate de publicist. Competențele de filolog și le dovedește și prin traducerea unor scriitori importanți, acest fapt ajutându-l să-și rafineze propriul scris. Țoiu

pătrunde repede în mediul cultural al Capitalei și-și țese relații în mediile artistice, gazetărești, literare și politice, încât face parte din cercurile influente și în timpul regimului Dej, și în timpul lui Ceaușescu. A intrat și a ieșit din partid, l-au urmărit informatorii Securității, dar l-au apărat intelectualii evrei. A făcut parte din lumea bună care se întâlnea în cafenele, în restaurantele bucureștene și chiar în cele pariziene. A călătorit mult în țară și în străinătate, a beneficiat de programul de la Iowa City, în calitate de bursier, a luat parte la întâlnirile scriitorilor din țările socialiste (Ungaria, Polonia, Cehoslovacia, Uniunea Sovietică, Bulgaria), dar și din Occident (Franța, Italia, Spania, Anglia). Ca membru al delegației Uniunii Scriitorilor din România, Constantin Țoiu participă la numeroase manifestări culturale, ajungând să viziteze China și chiar țările nordice (Finlanda, Suedia, Danemarca). Toate călătoriile au fost ocazii fericite de cunoaștere și de reflecție, scriitorul ajungând să vadă lumea și pe sine într-o nouă lumină.

În mișcarea literară a epocii, Constantin Țoiu a fost o individualitate creatoare distinctă. Decan de vârstă al generației șazeciste, scriitorul s-a remarcat în multe genuri (gazetar, traducător, cronicar cultural, eseist, prozator și memorialist), fără a-și irosi talentul. Și-a început activitatea în perioada cea mai grea din evoluția literaturii, când re-

gimul comunist își propune să o transforme în instrument de propagandă, pentru a contribui la schimbarea societății. De la gestul nedemn al supunerii și al complicității din primele opere, în care abordează teme agreate de Partid (*Moartea în pădure*, 1965; *Duminica mușilor*, 1967), Țoiu trece la atitudini orgolioase subversive și evazioniste în romanele apărute în comunism (*Galeria cu viță sălbatică*, 1976; *Însoțitorul*, 1981; *Obligado*, 1984; *Căderea în lume*, 1987).

Discursul literar al lui Țoiu a interferat, pe tot parcursul vieții, cu discursul publicistic, influențele reciproce de bun augur putând fi descoperite în multe scrieri. Îndelungata activitate jurnalistică, desfășurată la revistele amintite, dezvăluie o latură distinctă a autorului cunoscut îndeosebi ca romancier. Cu seria *Pretexte* din anii '70 (*Destinul cuvintelor*, 1971; *Pretexte*, 1973; *Alte pretexte*, 1977) și cu volumele compozite ale seriei *Prepeleac* (*Prepeleac*, 1991;

Caftane și cafteli, 1994; *Morsus diaboli*, 1998; *Răvașe din Kamceatka*, 2000; *Vrăjeli (de buzunar)*, 2007), Țoiu impune în publicistică o linie de sobrietate intelectuală și de indispensabilă demnitate stilistică, distanțându-se, la fel ca Geo Bogza sau George Călinescu, de jurnalismul strict informativ.

Veritabil *însoțitor* a trei epoci importante ale istoriei noastre, Constantin Țoiu s-a format în școala valorilor perioadei interbelice, s-a afirmat, la fel ca Ion Marin Sadoveanu, după 50 de ani, a activat în perioada comunistă, încercând să se situeze într-o neutralitate față de regimul represiv, și a trăit bucuria libertății câștigată după Revoluția din 1989, având suficient timp să mai publice două romane (*Barbarius*, 1999; *Istoriisirele Signorei Sisi*, 2006) și cinci volume de memorii neconvenționale: *Memorii din când în când*, vol. I (2003), vol. II (2004), vol. III (2006), *Memorii întârziate*, vol. IV (2009), *Memorii. Vederi din Prepeleac*, vol. V (2010). Și-a asumat greua misiune de a scrie și de a explica trecutul, „pentru ca oamenii să nu cadă în barbarie și uitare”.

Parcurgând opera lui Constantin Țoiu, descoperim un scriitor cu ascendență literară în opera lui Alecsandri, a lui Caragiale (tatăl și fiul), a lui Sadoveanu și a lui Camil Petrescu și aflat în emulație directă cu George Bălăiță,

Ștefan Bănuțescu, Fănuș Neagu și Radu Petrescu, adept al calofilismului, versat în literatura universală și în arta narațiunii. Valoarea operei sale a fost confirmată de numeroasele premii și distincții primite de-a lungul vieții. Contribuția adusă la îmbogățirea patrimoniului cultural i-a fost răsplătită de Academia Română, de Uniunea Scriitorilor din România, de inspectoratele pentru cultură din Ialomița și din Călărași, de Primăria municipiului Urziceni și chiar de președintele României, care i-a oferit distincția Ordinul Național „Pentru Merit” în grad de cavaler.

Despre personalitatea complexă a omului și scriitorului Constantin Țoiu s-a vorbit și s-a scris în multe feluri, dar opera sa dezvăluie imaginea unui om cultivat, aflat în dezacord cu stilul de viață comunist, un intelectual rafinat care, în anii grei ai dictaturii, și-a găsit libertatea citind, călătorind și scriind. Constantin Țoiu a avut o experiență de viață excepțională și un parcurs literar deosebit. Chipul frumos al omului elegant, sensibil, generos, inteligent, capabil de sentimente adânci și durabile se armonizează cu imaginea publicistului, observator lucid și critic al societății, a intelectualului cultivat, pasionat de istorie, de artă și de călătorii, a scriitorului complex, militant neobosit pentru umanitate, și a memorialistului care ne-a împărțit, cu căldură și cu darul povestitului, ideile, gândurile, concepțiile, emoțiile, dar și propriile limite.

Paraschiva BUCIUMANU

• urmare din pag. 32

La fiecare răspântie suntem salutați de localnici care ne oferă posibilitatea unei drumeții călare. Sunt cai ce-au făcut celebră regiunea încă din antichitate. Denumirea Cappadocia provine din persană: Kapatuka. Înseamnă „Țara cailor frumoși”. Pe bună dreptate!

Ortahisar își trage numele de la roca de 78 de metri înălțime care străjuiește deasupra orașului. Seamănă cu ruinele unui castel de mult părăsit. Este tuf vulcanic în care oamenii au săpat adăposturi și puncte de observație pe care ploile și vânturile le-au modelat după legi doar de Dumnezeu știute. Localitatea este recent inclusă în tururile turistice și se află într-un ciudat proces de trecere de la economia agrară către cea a turismului și agrementului. Întâlnesc oameni aproape speriați de viteza acestor schimbări. Unii și-au construit case (pentru a găzdui turiștii), dar încă nu au renunțat la locuințele săpate în roca moale a munților din jur. Alții au adăugat fațade moderne la intrările în „peșteri”, realizând un melanj arhitectonic surprinzător.

O experiență aparte trăiești la Pașabagi. Este locul cu cele mai spectaculoase „hornuri” din care te aștepți, în fiecare clipă, să iasă vreun spiriduș sau vreo zână. I se spune Valea Călugărilor, deoarece prin locurile astea și-au găsit refugiul nenumărați sihaștri. Sfântul Simion s-a retras aici, mai întâi într-un „horn” de vreo doi metri, apoi în unul mai mare. Au existat o sihăstrie și o capelă închinată Sfântului Simion, părăsite după 1924, când Atatürk a dispus schimbul de populație cu Grecia, deportând „neloialii”. Astăzi mai sunt puține urme ale satelor cândva locuite în armonie de creștini și musulmani. Chiar dacă admi-

Locul de unde a început Istoria

nistrația politică a dispus măsuri ferme, localnicii au continuat să trăiască după legile lor. Descopăr, la o răscruce de drumuri care cândva duceau către sate ce astăzi nu mai sunt, o poiană împrejmuită cu un gard de sârmă și cu însemne creștine: este un cimitir vechi grecesc, părăsit – de nevoie! – în urmă cu un secol, îngrijit de turcii care au un respect deosebit pentru cei trecuți în lumea dreptilor. Nu au uitat de vecinii și prietenii cu care bunicii lor au trăit în bună înțelegere.

Întreaga zonă are încărcătură mistică și istorică. Nu departe de Pașabagi este Zelve, un muzeu în aer liber ca și Göreme, însă mult mai sălbatic, mai autentic. În secolele IX-XIII, orașul a fost săpat în roca moale pentru a deveni un fel de „campus universitar” unde se studia teologia creștină. Avea de toate: locuințe, spații pentru studiu, piețe, biserici, poduri... Însă timpul a fărâmat totul și a devenit un simplu sat. Deportarea dispusă de Atatürk a pus capac la toate, iar în 1950, deoarece construcțiile deveniseră nesigure, au fost evacuați și ultimii locuitori.

Am tot amintit de Göreme, obiectivul cu cel mai bun marketing, nelipsit din ofertele agențiilor de turism. Este un impresionant muzeu în aer liber aflat – încă din 1985 – în lista monumentelor UNESCO. Este un complex monahal cu zeci de biserici și capele săpate în piatră, care încă păstrează fragmente ale picturilor, unele vechi de aproape două milenii. În primul secol al erei noastre, creștinii au fugit din sud din cauza opresiunii romane și au construit acest loc; Göreme se traduce prin „nu ne puteți vedea aici”. În secolul IV, Sfântul Vasile cel Mare, după 15 ani de studii la Constantinopol și Atena, a revenit pe plaiurile natale, în Cappadocia, și s-a dedicat organizării vieții monahale. Provenea dintr-o respectabilă familie din Cezareea (astăzi, Kayseri). La Atena, a fost coleg și prieten cu Grigore Teologul, dar și cu Iulian, cel care va deveni împăratul Iulian Apostatul. Vasile cel Mare a luptat toată viața pentru unitatea confesională a creștinismului, fiind un dușman declarat al arianismului. Apreciat de ierarhia ortodoxă, devine episcop al Cezareei, continuând să

organizeze viața monahală din zona Göreme. Se poate vizita și astăzi capela închinată lui și celelalte biserici rupestre, unde se presupune că a slujit pentru creștinii adunați în această comunitate. Iar noi ar trebui să ne amintim faptul că în 10 octombrie 1776, Sinodul Patriarhiei Constantinopolului a hotărât ca „mitropolitul Ungrovlahiei” să poarte titlul de „loctiitor al Tronului Episcopal din Cezareea”. Din 1925, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, oricare ar fi el, are această însărcinare.

Potecile șerpuesc printre arbuști și măslini, urcă și coboară pantele străjuite de „hornurile” ce adăpostesc zâne și sfinți ce au grijă de viețile oamenilor grăbiți către niciunde... Și cum altfel mi-aș putea lua rămas-bun de la aceste ținuturi de poveste dacă nu din văzduh! În zorii ultimei zile de sejur, pe la 4 dimineața, mă aflu pe un platou înalt, deasupra pădurii de piatră, așteptând ca tehnicienii să umfle un balon cu aer cald. Suntem vreo 20 de „curajoși” care vrem să ne ridicăm deasupra zânelor și spiridușilor ascunși în adăposturile săpate în tuful vulcanic. Plutim la peste 1100 de metri – așa ne anunță „căpitanul!” – și ne lăsăm în voia adierii ușoare a vântului. În jurul nostru, alte câteva zeci de baloane plutesc într-o liniște de-a dreptul mistică. Din când în când, se aud exclamații de uimire din partea colegilor de nacelă. Mă abandonez zborului și privesc minunăția naturală de pe cuprinsul Cappadociei. Popoare biblice, eroi antici, personaje de legendă, zei, sfinți, dragoni și arhangheli au trecut pe aici, într-un freamăt continuu ce ne surprinde și astăzi. Din hornurile misterioase se aud, parcă, râsete și suspine, cântece și murmure venite dintr-o lume care încă nu ne este permisă...

Nicoleta POPA BLANARIU

Patos, haos și Danaos

Dincolo de rumoarea unor polemici recente – în principiu, renegocierea canonului în literatură, în teatru și mai orice, pe temeuri nu neapărat estetice –, mi-am îngăduit deunăzi un răgaz de serenitate, un capriciu de vacanță. M-am întors, preț de câteva ceasuri, la clasiți. Îmi stăruia în minte consternarea bonomă din mesajul prin care Silviu Purcărete își anunța retragerea de pe lista nominalizărilor la Premiile UNITER de anul acesta. Mi-am amintit atunci de *Danaidele* care i-au adus lui Purcărete Premiul UNITER pentru cel mai bun spectacol, în 1997. O montare tulburătoare a textului eschilian, reinterpretat și, pe alocuri, reconstituit de regizor. Fără false de conjunctură, *Danaidele* lui Purcărete împrumută de la Eschil un conținut de experiență umană perenă și îl desfășoară pe scenă în chip inedit, cu aluzii străvezii la problemele lumii contemporane: „exilul, dezrădăcinarea, teama de celălalt, identități și diferențe culturale”, toate acele spații (sufletești) critice în care au găsit „demonii zilelor noastre un teritoriu propice jocurilor lor de pace și război”, după cum ne lămurește regizorul. Nu e momentul de a încropi aici o cronică, nici de a mă avânta într-un studiu exhaustiv. Aș aminti totuși câteva dintre ingenioasele soluții regizorale de care nu duce lipsă această piesă de colecție a teatrului românesc.

Danaidele lui Eschil sunt „primii străini” din literatura scrisă a Europei – mai corect, „niște străine”¹, așa cum observa Julia Kristeva spre sfârșitul anilor '80. Cele cincizeci de copile rebele ale lui Danaos refuză să-i ia în căsătorie pe verii lor, cei cincizeci de fii ai lui Aigyptos. Pentru a evita mariajul, Danaidele își părăsesc ținutul de baștină din Delta Nilului și caută scăpare în Argos, în virtutea dreptului de azil recunoscut de greci. Cei 50 de egipteni le iau urma

și, după o înfruntare violentă cu localnicii, le capturează în Argolida. Danaidele se răzbună în noaptea nunții, când îșiucid mirii. Doar una dintre ele, Hypermnestra, îl cruță pe cel ce i-a fost menit. Pe de o parte, povestea Danaidelor este ecoul unei epoci străvechi, de trecere a societății de la endogamie la exogamie². Pe de altă parte, piesa reflectă concepția politică, juridică și religioasă a elinilor despre străini, despre regimul imigranților și despre dreptul de rezidență acordat acestora. Cetatea Argosului este clădită pe pietate și prețuirea drepturilor ființei umane. Împărțit între „prudența politică” la care îl obligă amenințările egiptenilor și „primejdia spirituală”³ la care s-ar expune ignorând rugămintea nefericitelor care-i cer ocrotire, regele Pelasgos garantează, în cele din urmă, siguranța Danaidelor: ele nu vor părăsi Argosul decât de bunăvoie.

Silviu Purcărete își ia o anumită libertate față de textul eschilian, fără a-i trăda însă spiritul. Cazna și frângerea omenească se petrec sub ochiul atotvăzător al Zeului. Sorbindu-și netulburat nectarul, nemuritorii privesc, plănuiesc și comentează evenimentele omenești. Scena se împarte echitabil între muritori și olimpici. Este un mod de a face concretă și vizibilă, în spațiul de joc, o trăsătură fundamentală a tragediei: conflictul ei decurge dintr-o relație critică a umanului cu transcendența. În spectacolul lui Purcărete, vecinătatea acesteia aduce laolaltă, pe orizontala scenei, verticala unei ierarhii ontologice de care depinde ordinea lumii. Sub înaltul

patronaj al suveranului din Olimp, publicul primește, în deschiderea spectacolului, o sumară inițiere în teoria teatrului. Este un mic excurs în problematica tragediei, un colaj adnotat cu fragmente din *Poetica* lui Aristotel. Nu lipsesc, desigur, trimitere la *mimesis*, identificare, *catharsis*, la relația dintre tragedie ca specie dramatică, formă estetică și, respectiv, experiență de viață. Totul, firește, nu în termeni atât de tehnici. Pe scurt, la povestea eschiliană a personajelor, Silviu Purcărete adaugă o ramă metateatrală, alcătuită din succinte (și deloc anoste) explicații de istoria și teoria dramei. Așa încât publicul să fie pregătit pentru ceea ce urmează. Aceeași ambiguă relație a umanului cu divinul, constitutivă tragediei, este marcată chiar din prima imagine a spectacolului: din umbra scenei, se desprinde fantomatic o siluetă albă, adusă de spate, care târâște anevoie un bagaj spre mijlocul scenei. Este, ne dumirim după aceea, zeul Hermes, protectorul marinarilor și al călătorilor – nu mai puțin al Danaidelor fugare. În contextul spectacolului, figura zeului împrumută (și manifestă aluziv) ceva din condiția generică a exilatului, a refugiatului, a „rugă-

toarelor”. Ele intră în scenă ceva mai târziu, ca un singur corp: o masă de mogâldețe fără chip, cu neputință de deosebit una de alta, îmbrodite cum sunt și înfășurate în veșmintele lungi, albastre, ca niște uniforme de pribeag. Ghemuite peste boccelele lor, femeile corului își anunță prezența printr-un vaier ascuțit și prelung, care sparge ritmul august al consiliului zeilor și introduce ca un sfredel, în auzul spectatorului, frisonul spaimelor omenești. Acoperite din creștet până în tălpi, nu-și lasă văzuți decât ochii: cincizeci de perechi de ochi, multiplicând aceeași teamă, aceeași neputință, aceeași rugămintă. Înainte de a scoate vreo vorbă, corul Danaidelor trimite hipnotic, spre public, laserul celor cincizeci de priviri care iau în stăpânire, pe mutește, sala. Ca un comando de *aliens*. Abia apoi, de dincolo de măști, se face auzit păsul lor. Vorbesc în franceză, altceva decât limba locului. Sunt venetice, întreaga lor înfățișare creează un sentiment de straniețate. Își poartă bagajul de refugiat ca pe un însemn, ca pe o pavază și, în cele din urmă, ca pe o parte dintr-un zid pe care îl ridică împreună, pentru a le apăra de restul lumii. Abia după refuzul lui Pelasgos

de a le preda egiptenilor, Danaidele își vor dezveli chipul și își vor lepăda straietele ceruite, înlocuindu-le cu altele albe, pe care le asortează cu un chiot de bucurie. În înfățișarea androgină a lui Danaos se împletesc atributele masculine ale tatălui și însemnele feminității grupului pe care îl călăuzește. Postura repliată, ghemuită, supusă, umilă, afișarea mărcilor vulnerabilității subliniază strategia de capturare a bunăvoinței gazdelor.

Ca prezență scenică individuală, reține, de asemenea, atenția Pelasgos. Sprijinit în cărjele de infirm, el are, în înfățișare, ceva de pasăre vâslind pe uscat. Larg depărtate în aer, cărjele lui schițează, la un moment dat, mișcarea protectoare a unor aripi care se deschid spre a cuprinde și consola grupul Danaidelor. Nu este cărja autorității laice sau sacerdotale – cum ne-a obișnuit o lungă tradiție –, ci mai degrabă însemnul unei puteri neautocratice, care se sprijină pe (și e amputată de) voința obștii. Spre surprinderea Danaidelor care îi cer drept de azil, regele Pelasgos nu poate lua singur o asemenea hotărâre, ci numai prin consultarea cetățenilor: „Oricât aș fi eu de puternic, nu pot să fac nimic fără popor”.

Cum spuneam, nu mi-am propus să scriu o cronică, așa încât nu voi vorbi despre multe alte aspecte demne de a fi remarcate: jocul actorilor, luminile, decorul, costumele etc. Intenția mea a fost mult mai modestă, aceea de a puncta câteva elemente de construcție ale spectacolului, în raport cu textul eschilian de la care a plecat regizorul și pe care l-a redat inspirat nu atât în litera, cât în spiritul lui. Un text vechi, dar nu perimat, a cărui viabilitate o pune admirabil în evidență montarea lui Silviu Purcărete. În fine, de ce *Danaidele*? Nu *Amphitryon*, spectacol recent, cu premiera în mai 2023 la Teatrul Național din Cluj, nu *Plugarul și Moartea*, nici *Antonin Artaud. Familia Cenci*, ambele montate de Purcărete la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași, în 2021, respectiv 2022. De ce, așadar, am ales *Danaidele*? Între altele, pentru că este un (text din) Eschil destul de corect politic, din care a ieșit un spectacol pe măsură, fără compromis estetic. Cât privește „canonul”, să se revizuiască, primesc, dar nu chiar în punctele esențiale și poate nu la clasiți.

Ierbar sau tainele naturii (re)descoperite

Punerea în scenă a unor spectacole după textele scriitorilor contemporani aduce laolaltă două categorii distincte de receptare: iubitorii de teatru și iubitorii de literatură contemporană, ambele, ce-i drept, neexcluzându-se una pe cealaltă. Cunoscut pentru colaborările sale cu scriitorii contemporani (Matei Vișniec, Dan Coman sau Mihai Radu), regizorul Radu Afrim s-a dovedit extrem de inspirat în alegerea textelor poetice ale Simonei Popescu pentru o nouă colaborare, căci spectacolul *Ierbar*, realizat după volumul de versuri „Cartea plantelor și animalelor”, a primit *Premiul pentru cel mai bun text dramatic românesc montat în premieră absolută* (Gala UNITER 2023).

Premiera spectacolului a avut loc în septembrie 2022, la Teatrul Național din Târgu Mureș. Au urmat reprezentații la mai multe teatre din țară (Timișoara,

Oradea, Craiova). Reprezentația de la Teatrul Național din Craiova s-a ținut cu sala plină, iar după mai bine de două ore de alternare între REAL (dus până la grotesc) și IREAL, publicul aplauda frenetic finalul spectacolului. Am văzut tineri care s-au amuzat copios la scenele rupte din realitatea zilelor noastre, în care protagoniștii, ascunzându-se în spatele unor identități fictive pe rețelele de socializare, se descoperă, într-un final, total diferiți, cu traume și sensibilități pe care nu mai reușesc să le ascundă la contactul direct cu celălalt. De aici și comicul de situație din debutul piesei, când tânărul Darius, un orfan naiv, o întâlnește în grădină pe Sunny Moon, o tânără entuziastă căreia îi promisese că o va duce să vadă marea.

Spectacolul se desfășoară într-un cadru feeric învăluit în poezie, ce reușește să ne transpună în miezul acțiunii: o seră

misterioasă din care se răspândește un „abur nălucă” în grădina cu alei pietruite și vegetație luxuriantă. Perspectiva scenică este completată de proiecțiile video din fundal, de momentele de muzică și dans care accentuează poeticitatea piesei. Grădina este locul unor întâmplări aparte, pentru că grădinarul îi îmbie pe trecători să păsească în seră, de unde vor ieși schimbați pentru totdeauna, recăpătându-și inocența pierdută în iureșul vieții. *Să ne amintim, să ne trezim la viață și să ne vindecăm*, acestea par a fi leitmotivurile piesei în care ruptura și tensiunile dintre generații își fac simțite prezența.

Ierbar poate să fie un exercițiu util de imaginație și sondare a propriei adâncimi spirituale, într-un anume moment al vieții, pentru că te conduce spre o îndelungă problematizare ce poate să fie revelatoare pentru întreaga existență: „Și-acum mergem în grădina secretă/ – The Secret Garden –/ pe care tu și cu mine o vom reînvia/ – da? –/ iar Copilul, oricare ar fi el, ei bine, se va/ vindeca/ (și nu doar Copilul)”.

Elena BĂLĂȘANU

Note

1. Julia Kristeva, *Étrangers a nous-memes*, Paris: Fayard, 1988, p. 63.
2. Kristeva, *op. cit.*, p. 67.
3. Alice Voinescu, *Eschil*, București, Fundația Regală pentru literatură și artă, 1946, pp. 49 – 56

Adrian LESENCIUC

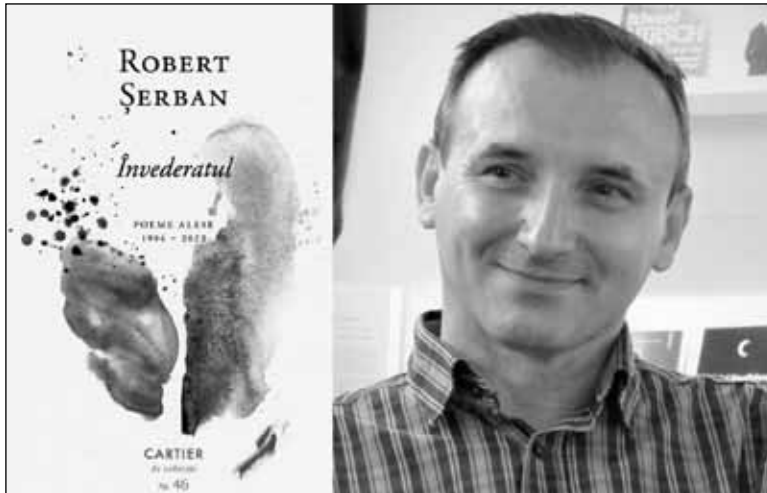
Revelația imediatului

Una dintre antologiile importante ale anului în general și, în particular, ale colecției de specialitate a Editurii „Cartier” este *Învederatul*, semnată de Robert Șerban¹, un autor al cărui debut se înscrie în replica seismică nouăzecistă, dar a cărui poezie are cu certitudine alte mize și altă voce. Robert Șerban ar semăna întrucâtva în poezie cu Constantin Abăluță – din aceeași stirpe a finilor observatori ai realității imediate se trage –, dar sobrietatea celui din urmă ori căutarea îndârjită a solitudinii nu are cum să se regăsească în versurile mai tânărului (proaspăt ieșit din deceniul al cincilea al vieții) și mai solarului scriitor timișorean. Prin urmare, ecouri ale unui șazecism filtrat de Abăluță prin vârsta propriei avangarde (care generație este și cea a tatălui său, poetul Ion Șerban Drincea), măcar din cea a marilor poeți ai acestei generații (pe care i-a cunoscut grație tatălui său), se regăsesc într-o poezie adusă stilistic în cotidian, acel cotidian care nu dă seama de generațiile straniu împământenite în poezia românească de dincoace și de dincolo de Prut. Fără a denunța generațiile, dar detașându-se de ele, și păstrându-și vocea originală, nemodificată de influențele vreunei ideologii de grup, Robert Șerban e revendicat de nouăzeciști și douămiiști, reușind să navigheze între curenți cu mijloace proprii. Antologia *Învederatul* e antologia unui singular, care nu are nevoie de vreun selecționar (spre deosebire de majoritatea celorlalte antologii ale *Cartier*-ului din Chișinău), asumându-și subiectivitatea parcurgerii traseului de la debutul cu *Firește că exagerez* din 1994 (premiat de Uniunea Scriitorilor din România), până la *Inedite-le* din 2022, continuând să se exprime așa cum a devenit cunoscut: ca personaj-instituție, polivalent și omniprezent, garantând valori estetice și morale deopotrivă.

La vârsta antologiilor, Robert Șerban propune *Învederatul* ca proiecție și evidență a acuității observării, ca deschidere la nou. Discursul său poetic e unul care refuză să se învechească și să rămână astfel coborât în „cuibul rotitor de ape” textuale al unei generații. Chiar dacă la distanță de o consoană, din aceeași categorie de consoane și după punctul de articulare, dental-alveolar, și după modul de articulare, ocluziv, *Învederatul* nu ar fi putut deveni *Înveteratul*, iar diferența nu e dată doar de îndărătnicia menținerii sonorei „d” în detrimentul surdeii „t”, ci de faptul că, odată deschisă spre viitor, fie numai și prin organul de simț pe care-l presupune titlul antologiei, orice urmă de incarnare generaționistă este exclusă. Antologia relevă un parcurs, iar antologia

torul nu greșeste când începând cu *Cinema la mine-acasă*, volumul adevăratei maturizări, mizează ca pondere pe lucrările de referință. Parcurgând poezia lui Robert Șerban, cea selectată în *Învederatul*, am găsit o serie de constante, greu sesizabile prin lecturile la distanță temporală ale volumelor sale.

Una dintre ele este aparenta simplitate – aparenta rarefiere și menținere la suprafața lucrurilor. Profunzimea e câștigată cu volumul de la Editura „Cartea Românească”, *Puțin sub linie* (2015), unde poetul explorează fundamentele unei curgeri sub coaja lucrurilor, care îi pozează, prin care descoperă paternitatea – cu certitudine o cheie în acest volum, nu în întreaga antologie. Însoțit de copiii săi, se îndreaptă spre un orizont pe care îl părăsise, cel al copilăriei, dar pe care îl redescoperă cu mai multă poftă de viață. Prin acest volum se produce pe de o parte câștigul în profunzimea hermenetică – într-un comentariu mai vechi pe marginea acestei cărți spuneam că poezia lui Robert Șerban „drenează surplusul de realitate și biografism”² –, iar pe de alta, câștigul unei teme care va prinde contur în lucrări ulterioare, aceea a paternității. Tema paternității deschide, la rândul ei, perspectiva fluidității unui parcurs nelimitat la carcasa de carne și la orizontul temporal al unei persoane – e ceva ce trebuie dat, dus mai departe, lăsat moștenire: „fiul meu nu va ține minte nimic de la tatăl lui de azi/ iar cel care voi fi pe mai departe/ îl voi apăra ca o umbră ce băjbăie/ în căutarea unui trup/ care s-o creadă/ mai tânără” (*Fiul meu, fiul tatălui meu*, p. 132). Moștenirea e de fapt ceea ce se conturează mai pregnant, din punct de vedere tematic, decât paternitatea însăși.

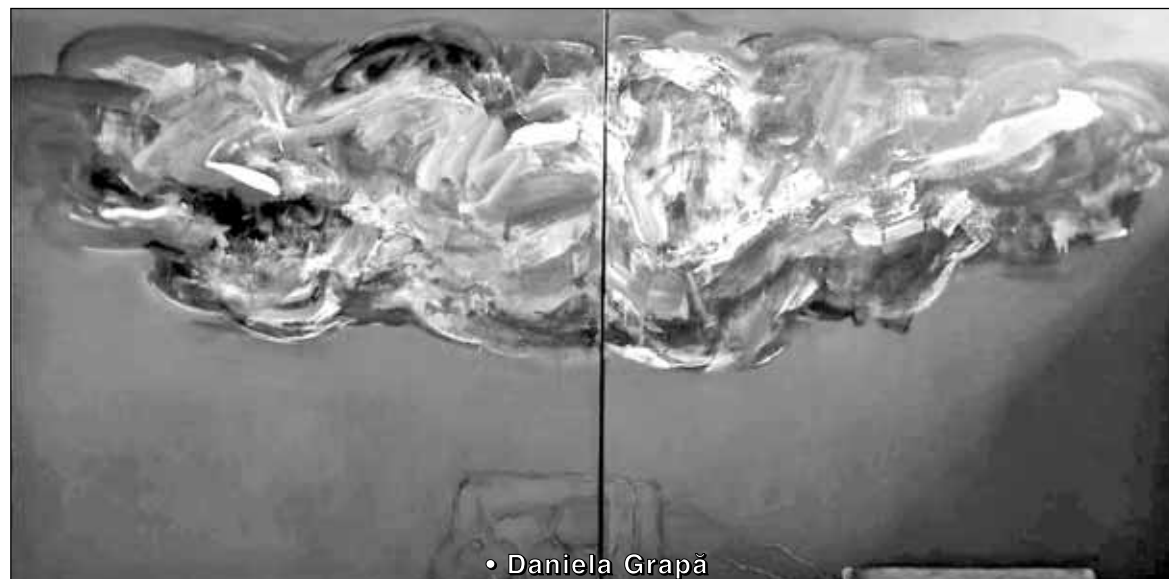
Puțin sub linie este o bornă – pentru că am deschis seria centrelor de greutate și a liniilor directe (a liniilor principale de efort) cu profunzimea din spatele aparentei simplități. Dacă am rămâne la centrele de greutate ale operei, radiograful fin al acestor nuclee dense este cu certitudine criticul timișorean Vasile Popovici, care identifică în antologia lui Robert Șerban două teme – doi atractori stranii, ordonatori ai întregului discurs ca derulare topologică în planuri multiple – familia în continuum și moartea: „Două mi se par temele majore ce populează poezia lui Robert Șerban. Prima dintre ele, reperabilă la tot pasul, e *insertia în universul familial*, atît din postura de copil scufundat în lumea mirabilă a satului, cît și din cea de adult în rolul fundamental, la el, de tată, situat în decor urban și pentru care existența și spectacolul propriilor săi copii sînt o sursă inepuizabilă de uimire poetică. A doua supra-temă recurentă sînt *semnele funebre* ce punctează în contratimp vitalitatea modului său de a fi în lume”³.

Dacă vorbim despre cel de-al doilea nucleu tematic, schimbarea se produce mai devreme, de la *Cinema la mine-acasă* (2006), volum de versuri apărut la aceeași Editură „Cartea Românească”.

Tema nu apare din senin, ci din ecuația poezie-viață: „poezia e ceea ce rămâne din viață/ după ce o trăiești” (*Ce rămâne din viață*, p. 43) și se dezvoltă până la pragul marilor angoase ascuse în umbra obiectelor din cotidian în *Moartea parafină* (Editura „Cartea Românească”, 2010), asupra căroră pornește prigoana prin disimulare: „o priveam în ochi/ și o mințeam cu seninătate/ așa cum se cade să privești moartea/ și să o minți” (*Fericita zodie a câinelui*, p. 85) și prin confruntarea cu poezia. Relația e biunivocă. Moartea răspunde aidoma: „nu visez niciodată/ probabil e felul morții de a se răzbuna/ și de a nu-mi arăta absolut nimic” (*Poem împotriva somnului*, p. 150), mușcând din proximitatea de care poetul se atasează cu gingășie: „afli că s-a sinucis un poet/ și te întreb/ unde a găsit omul acela/ atîta putere/ încât/ să fie poet” (*Putere*, p. 170), din volumul *Ascuns în transparență* (2017). După amintitul puseu din *Moartea parafină*, cea de-a doua temă se estompează, se așază într-o matcă de unde nu se mai revarsă peste maluri. Dar în exercițiul de contemplare, privind la lucrurile și faptele mărunte din proximitate, luciul temei profilează contururi. Unul dintre ele este cel al crucii, ca promisiune a

tregerii dincolo de orizontul fluid – există o relație specială a poetului cu crucea, pe care o exploatează cu aerul jucăuș și inocent al copilului care descoperă pragul mântuirii: „vin dintr-o țară/ în care crucile/ nu fac/ niciodată/ păianjeni/ la subțiori” (*Să mă prezint puțin*, p. 93) –, altul e chiar al lui Dumnezeu, deși nu întotdeauna prezent: „nu la toată lumea Dumnezeu iese-n poze” (*Fotografie norocoasă*, p. 154). Aceste profiluri aproprie temele. Insertia în universul familiei și trecerea devin convergente în poeme de o frumusețe și o simplitate care le califică a fi majore și care deschid două teme recurente: iubirea („sunt atâtea și atâtea/ tehnici de camuflaj/ dar cea mai bună/ tot dragostea pentru aproapele/ se dovedește a fi” (*Tehnici de camuflaj*, p. 177), din excelentul volum omonim) și mântuirea („știu locul/ unde vântul/ umflă/ plămâni morților/ și apoi/ îi ridică/ la cer” (*Locul*, p. 114)).

Prin această poezie a firescului, subliniată de umbra vagă a unei metafizice mișcătoare, care induce impresia de volum, proiectând coborârea sub linie, prin această rămânere în limitele locurilor comune și mai ales a minorului din imediat, care capătă prin această subliniere metafizică adâncime ontologică, Robert Șerban propune cadre ușor mișcate, lăsând impresia unei vagi intercalări ca în imaginile 3D. La lectura fugară 2D, poezia rămâne la suprafața lucrurilor. Odată descoperită perspectiva, odată identificate posibilitatea de a tulbura liniștea și simplitatea suprafețelor, poezia lui Robert Șerban se devoalează în mișcarea de cadre pe care le propune. Dar *Învederatul*, cel aflat la distanța necesară pentru observare și contemplare, nu intervine în logica datului. Robert Șerban nu folosește bisturiul, nu-și propune vivisecții, nici vreo formă de decorticare în viul poeziei, ci învăluie banalul în aerul unui etern atipic generațiilor din proximitate. Poezia lui produce, aidoma celei a lui Constantin Abăluță, revelația imediatului în relație de contiguitate cu eternul.

• Daniela Grapă

¹ Robert Șerban, *Învederatul. Poeme alese 1994-2022*, Chișinău, Ed. „Cartier”, *Cartier de colecție* nr. 46, 2023, 256 p.

² Adrian Lesenciuc, *Puțin sub linie, mult peste*, „Tribuna”, nr. 346, 1-15 februarie 2017, p. 4.

³ Vasile Popovici, *Robert Șerban la ora antologiei*, „Observator cultural”, nr. 1157, 12 mai 2023

**Același,
dar diferit**

Gheorghe IORGA

Arthur Rimbaud. Fețele mitului

Colegiul din Charleville. Dacă ai fi intrat întâmplător în clasă, i-ai fi remarcat repede fața. Al treilea, dacă ai fi numărat de la stânga la dreapta, pe rândul întâi; un omuleț pentru care uni-forma e cam strâmtă, stingherindu-l. Cu șapca pe genunchi, picior peste picior. Fizionomia sa are deja trăsături tipice: șuvița mare de păr de-a lungul frunții. Ochii înfundați în orbite, aproape reduși la două linii orizontale. Iată-l pe foarte tânărul Arthur Rimbaud: are zece ani, pare puțin firav, mai mic de statură decât colegii lui. Din unele mărturii, deducem că viitorul mare poet a rămas multă vreme cu o talie sub cea mijlocie, atingând 1,80 m pe la 17 ani. Nu se distingea aproape prin nimic de ceilalți colegi ai săi. Puține semne prevestitoare ale unui destin ieșit din comun. Așteptând schimbări neobișnuite în viața sa, seamănă cu toți copiii studioși, cu toți primii comunianți, adică e serios, cu părul pomădat, cu brasarda bine apretată. Prin ce se deosebește el de Léon Henry, de Fumay ori de alții ca Jules Delahaye, Montey-Notre-Dame, care adună premii și mențiuni școlare? Ca ei, e strălucit printre cei străluciți, un elev dotat, dar care ne „spune” prea puțin despre ceea ce va urma.

Și totuși destule elemente se adună deja și, fără să exagerăm, le putem socoti printre semnele unei evoluții fără precedent. Rimbaud e strălucit, mama lui și profesorii îl vor dori excepțional. Pentru mamă, reprezintă onoarea și refacerea unui cămin abandonat de tată; pentru ceilalți, gloria unui colegiu ce va deveni celebru în ochii autorităților academice. Pare a fi „revendicat” de toată lumea. E somat să răspundă unei așteptări și, într-un fel, devine, cu o sintagmă ionesciană, „victimă datoriei”. Datorie pe care, judecând după rezultate și mărturii, și-o face foarte bine. E un abonat al palmaresurilor de sfârșit de an școlar. Din clasa a

șaptea este evidentă „chemarea” pentru istorie-geografie, gramatică și ortografie franceză, gramatică și texte latine etc. Printre cei buni la retorică, dacă nu cel mai bun, obține șase premii întâi, un premiu al doilea, o mențiune, fără să luăm în considerare mențiunile la concursul academic. Pasiunile nu-l istovesc: discursul latin și discursul francez, versiuni latine, versiuni în greacă și latină, istorie și geografie, recitări, învățământ religios. Se spune că ar fi fost încoronat cu un premiu întâi de excelență. Transmițându-i rectorului centrului universitar din Douai o copie a „compunerilor” lui Rimbaud, directorul colegiului din Charleville scria: „Am onoarea să vă adresez o copie a compunerii tânărului Rimbaud, în vârstă de abia 14 ani, elev extern [...] al colegiului nostru [...]. Această temă – «Ver erat...» – ce a obținut locul întâi a fost efectuată în trei ore și un sfert și n-a suferit alte corecturi în afară de *Tamerunt* în loc de *Tamerant*, greșeală ce se strecurase în original, și o altă substituție de cuvânt făcută de elev [...]. Sper să am ocazia în curând să vă țin la curent, prin noi trimiteri, cu forța și munca elevilor noștri, astăzi, mai ales că, mulțumită noului personal pe care îl datorăm bunăvoinței dumneavoastră, putem ieși din vechea schemă în care eram blocați...” Astfel, datorită profesorilor și elevilor săi minunați, directorul poate nutri speranța, dragă oricărui dascăl, de a merge „pe făgașul bun”. În scurtă vreme, Rimbaud trece drept o eminentă cenușie, reputație pe care o confirmă, furnizând, se spune, fiecăruia

dintre colegii săi, cu tot atâtea variante, redactarea unei compuneri în limba latină.

Copil-minune, dacă vreți, școlarul Arthur Rimbaud rămâne totuși un copil care manifestă gusturile vârstei lui pentru jocuri și visare. Îi place să deseneze. E pasionat de caricaturile din ziarele ce-i cad în mână și se distrează exersându-se în arta lor: profiluri de burghezi, figuri de „ramoliți”; nu ne putem reprima gândul că imaginea „zăcătorilor” („Les assis”, titlul unui poem) are profunde rădăcini în amintirile poetului. În altă parte, există un crochiu stângaci intitulat „navigație”: un personaj, sumar schițat, cade dintr-o barcă strigând „ajutor”. S-a brodat destul pe motivul... navigării bete... Ceea ce știm sigur e că lui Rimbaud îi plăcea să hoinărească pe malurile râului Meuse: mai mulți colegi au mărturisit acest lucru. Și mai avem o certitudine: toate crochiurile lui Rimbaud marchează o înclinație spre satiră și caricatură pe care opera ulterioară nu o va nega. Dimpotrivă. Desenele au fost descoperite pe reversul planșelor unui atlas. Poate ne întâmplător își realiza viitorul poet desenele pe suportul firesc al lecțiilor de geografie. Hărțile pot fi în egală măsură un punct de plecare al visului... geografic. Baudelaire scrisese cu mult înainte aceste versuri, de parcă s-ar fi gândit chiar la autorul „Corabiei bete”: „Pour l'enfant, amoureux de cartes et d'estampes, / L'univers est égal a son vaste appétit”.

O astfel de reconstrucție a visurilor copilăriei o va face poetul mai târziu, în „Poetii de șapte ani”, dedicată „domnului

P. Demeny”. Dar deja puterea imaginației se manifestă în primul text al lui Rimbaud pe care îl cunoaștem: un text de ficțiune scris, probabil, când avea zece ani. *Prologue*, în ciuda amintirilor școlare, formulilor învățate și ușoarelor „mirosuri” romantice, conține câteva motive promițătoare pentru un viitor frumos: peisajul solar, visul. Vom găsi urme și în „scrisoarea vizionarului”. Încă de la origine, imaginarul lui Rimbaud se instalează sigur în iminentă și discontinuitate...

Singurătatea nomadă

Și totuși sufletul poetului-jucător ar fi putut fi „livrat repulsiilor”, cum scrie chiar el mai târziu. Când facem o așa afirmație, trebuie să fim prudenți. Conținutul operei nu e în întregime autobiografic. Nu putem extrage din operă elementele susceptibile de a umple lacunele ce subzistă în cunoașterea vieții lui Rimbaud. Însă conținutul operei nu împiedică în vreun fel constanța unor teme literare cu un imaginar ce are toate șansele să se sprijine, în multe locuri, pe experiența personală. La vârsta când începe să scrie, Rimbaud nu are decât două mijloace de cunoaștere: pe el însuși și cărțile pe care le citește cu pasiune.

Delahaye, care, de-a lungul anilor, a fost prietenul și confidentul lui Rimbaud, spune că acesta era un copil timid, nesociabil, de o îndărătnicie discretă, înclinat „să-și izoleze sufletul”. Gustul, o adevărată povară,

pentru singurătate e prezent în multe poeme. Uneori, e dovada abandonului și a solitudinii, ca în „Înfrișoșății” ori, mai clar, în „Darurile orfanilor”: „Acești copii – v-a spus-o, cred, inima – n-au mamă./ O casă fără mamă!... Iar tatăl e departe!.../ – O slujnică bătrână de grij-o să le poarte./ Sunt singuri copilașii în casa înghețată” [...] (ed. cit., trad. Petre Solomon). Alteori, izolarea se asociază cu senzația exuberanței, cu minunea reveriei, ca în „Boema mea”. „Poetii de șapte ani” sugerează, odată cu retragerea în sine, posibilitatea plecării, a evadării: „Iar el, aflat acolo, pe toalele grămadă./ De culoare gălbuie, tupilat nu prea-n larg./ Presimțea coplesindu-l un freamăt de catarg!” (ed. cit., trad. N. Argintescu-Amza). Mai toți cercetătorii operei lui Rimbaud au văzut în aceste ultime versuri preludiul la singurătatea nomadă din „Corabia beată”. În același poem, tânărul poet de șapte ani putea fi zărit în capătul de sus al scării casei lui „sous un golfe de jour pendant du toit”. Cuvântul „golfe” (din sintagma „golfe de jour”, tradusă, de N. Argintescu-Amza, „peticul luminii”) sugerează nu numai retragerea în sine, ci și vecinătatea unei nemărginiri marine. Solitudinea se vede în perceperea contradictorie a unui abandon și a unei porțițe de scăpare posibile. „Vieți III”, din „Iluminări”, nu spune, probabil, altceva: „În podul în care fui închis la doisprezece ani am cunoscut lumea, am ilustrat comedia umană. Într-o pivniță am învățat istoria”. (ed. cit., trad. Tașcu Gheorghiu). În inima singurătății, copilul e „stăpânul tăcerii” („Copilărie V”, în „Iluminări”).

Un maestru în reconstruirea realității. În „Prolog”, Rimbaud visează pentru eroul său – de ce n-ar investi în asta o parte însemnată din el însuși? – o mamă blândă și un tată atent; face din copil o ființă mai dotată, mai iubită decât frații săi. Stranie reconstrucție pe care o putem pune, dacă vreți, pe socoteala ficțiunii. Or, ce să spui despre un surprinzător document datând din 1877? Rimbaud, care nu împlinise 23 de ani, îi prezintă consulului Statelor Unite ale Americii la Bremen o cerere de angajare în marina americană. Îi furnizează acestuia o listă cu „ocupațiile” de până atunci. Printre ele, pe aceea de dezertor (ceea ce relevă fie inconștientă, fie, credem noi, provocare) din regimentul 47 al armatei franceze. Or, acest regiment, știm bine, e cel în care a servit tatăl poetului, căpitanul Frédéric Rimbaud. Ciudat „vizitator al eului”, cum a scris un critic literar, o... incursiune a tatălui în biografia fiului. Trebuie să admitem așadar că memoria este relativă și că biografia nu mai ține, la Rimbaud, de amintire, ci de *rescriere*. „[...] N'eus-je pas une fois une jeunesse aimable, héroïque, fabuleuse, a écrire sur des feuilles d'or?”

Povestea unei vieți relevă un *in illo tempore*, al mitului, pe care, mereu reactualizat, îl eternizează și îl însuflețește...

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Nr. 499, 16-30 iunie 2023

În editorial, Mircea Arman publică un nou eseu despre filosofia neoplatonică, despre „latura sa mistică”. Așa cum ne-am obișnuit să citim în revista *Tribuna*, găsim și în acest număr studii de filozofie, psihologie sau istorie literară, cât și recomandări de lectură: Constantin Cubleșan scrie despre volumul *Sfârșelii* de Alexandru Sfârlea; Adrian Suciu semnalează volumul de debut *Act de eliberare* de Janeta Iuga, Sandu Frunză prezintă *Odihna mea e muncă pentru strămoși* de Victor-Constantin Măruțoiu, la rândul lui, Alexandru Sfârlea scrie despre *Piese de schimb pentru păsări călătoare*, iar „cele trei secțiuni ale volumului lui Ioan-Vintilă Fintiş *Dincolo de ceață*” sunt analizate de Mircea Moț. Adrian Lesenciuc, în eseuul său „Poezia-țipăt”, scrie empatic și cu fine observații psihologice despre cea mai recentă carte de versuri a poetei Mirela Bălan, *Altminteri nici n-am fi trăit* (Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2023). Decupăm: „Extrem de puternică această poezie a unei realități imediate care rezonază absurd în hăul marilor pierderi ducând durerea la un alt nivel. Un flux de

TRIBUNA

emoții, declanșate brusc, lovindu-se de zidul inexpugnabil al faptei deja întâmplătoare, asupra căreia nu se mai poate reveni, este ceea ce transformă poezia dintr-o lungă litanie a pierderii într-un tumult, într-o irumpere”.

Nr. 500, 1-15 iulie 2023

Pentru că e subiectul pe care l-am abordat și eu la rubrica mea, m-a atras din start eseuul lui Ștefan Manasia despre poezia lui Abbas Kiarostami. Eu am predat deja articolul, dar revista „Ateneu” va apărea mai târziu, în august. Era de așteptat ca Ștefan Manasia să scrie despre cartea *La umbra copacilor*; între poezii douămiști, e poate cel mai împătimit cinefil, iar admirația sa față de Kiarostami este cunoscută, cu atât mai mult cu cât în 2017 și-a intitulat un volum de versuri *Gustul cireșelor*. Manasia ne apropie de poezia lui Kiarostami prin eseuul său poetic și analitic: „Discurs controlat mai atent ca sfintele, ceremonial și

manie, petrecere (auto)supravegheată, flux/distribuție de poeme atinse de frumusețe, dar de un anumit tip de frumusețe, care nu ofensează (voit) și care nu discreditează, nici nu inovează formal sau o face cu maximă precauție (ca la bizantini)”. De impact și fraza poetică pe care o repetă Manasia: „De câte ori ajunge în fața mea atletul își încetinește alergarea și mă depășește la pas: torace bine lucrat, picioare varicoase – pentru că vârsta e mai totdeauna ironică”. Și acest număr conține pagini consistente de filozofie și de istorie literară, cronici de carte și de artă. În paginile de artă plastică îl (re)descoperim pe pictorul Ștefan Pelmuș. Poezie semnează Oxana Gherman. În editorialul său, Mircea Arman punctează că Revista *Tribuna* a ajuns la numărul 500 și vorbește despre „noua direcție a revistei”, care „a înțeles [...] rolul acesteia și a militat [...] că singura condiție a publicării este valoarea și nu interesele, găștile literare, «spiritul de turmă» și punerea în aplicare a vechiului dicton juridic roman *do ut des*”.

Redacția Revistei „Ateneu” adresează cele mai calde felicitări redactorilor și colaboratorilor Revistei *Tribuna*. Viață lungă, bună și frumoasă! (V.S.)

Dan PETRUȘCĂ

Despre moarte, numai de bine

• Daniela Grapă

Sisif, soția sa nu-i îngroapă trupul și nu aduce jertfe zeilor, astfel că Hades și Persefona nu-i pot primi sufletul. Vicleanul Sisif îl roagă pe Hades să-l elibereze, ca să ajungă la Corint și să-și convingă soția să-i îndeplinească ritualurile de înmormântare. Cum era de așteptat, Sisif nu se mai întoarce. Ba, mai mult, s-a apucat de petreceri... Peste măsură de supărat, Zeus îi poruncește lui Thanatos să-i smulgă sufletul lui Sisif și să-l ducă în Hades. Pedepsa eroului, pentru veșnicie, este cunoscută...

„Pașol na turbinca, Vidmal“

Creangă a decis că „Ivan Turbincă” este o „poveste”, altfel spus, un șir de întâmplări. Pe creator nu-l interesa specia epică, ci întâmplările puse pe seama lui Ivan; iar acesta este, înainte de toate, rus. În secolul al XIX-lea, moldovenii sunt primii dintre români care au simțit pe pielea lor „generozitatea” vecinilor imperiali. Și ce altceva poate fi Ivan decât soldat al unei armate care, de veacuri, este spaima vecinilor. *Cu cine se învecinează Rusia?* este întrebarea unui personaj al unui banc. Răspunsul interlocutorului vine sec: cu cine vrea ea, Rusia... Dar să mă întorc...

Copil de trupă mai întâi, Ivan a slujit în armată până la bătrânețe, iar mai-marii lui s-au hotărât într-o zi să-l slobozească, lăsându-i însă hainele ostășești, armele și dându-i două carboave de cheltuielă. Și după ce bea cu camarazii la despărțire, pornește la drum cântând. Iar drumul se va dovedi „inițiativ”, fiindcă Ivan va descoperi ordinea unei lumi pe care n-o cunoaște, alta decât aceea din armată, care este repetitivă și monotonă. Îi

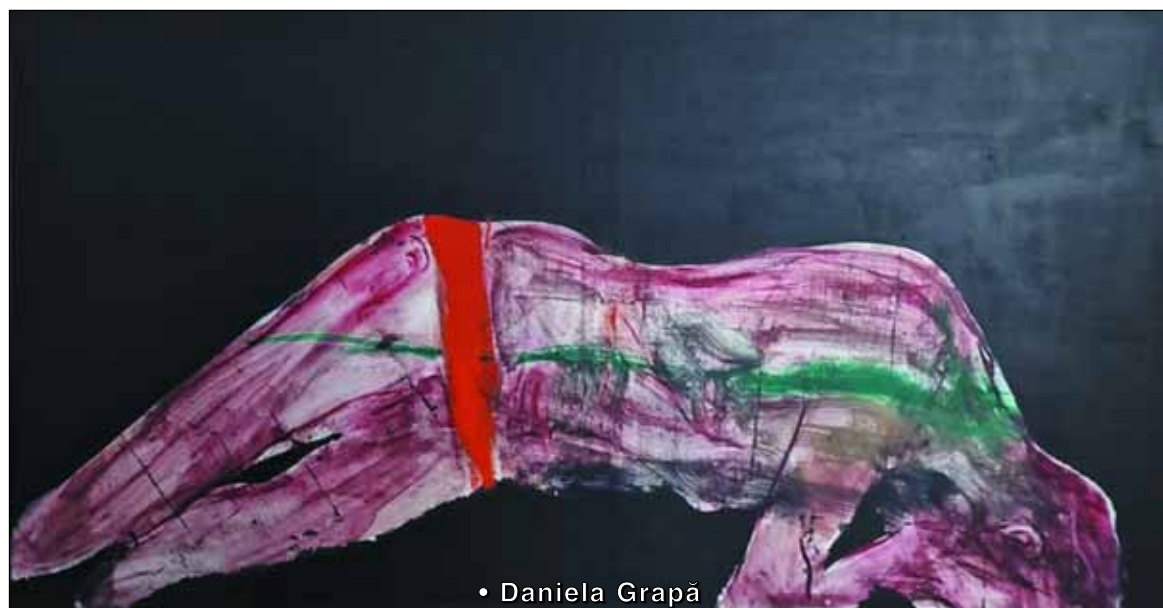
va milui pe Dumnezeu și Sfântul Petre, travestiți în cerșetori, cu cele două carboave, astfel că Dumnezeu, naiv, într-o „lume pe dos”, cum e cea din povestea aceasta, îi va blagoslovi turbinca în conformitate cu dorința lui: „ori pe cine-oiu vrea eu să-l vâr într-însa; și apoi să nu poată ieși de aici fără învoirea mea”. Astfel că, asemenea lui Sisif (primul mit european care conține păcălirea morții ca motiv), Ivan va deveni factor perturbator al lumii, în care „răul” are și el rolul său, fiindcă, într-o lume bună în întregime, existența lui Dumnezeu nu se justifică. Într-o viziune carnavalescă, cum e aceea din poveste, Dumnezeu pare să nu-și dea seama că Ivan este bun ca orice chefliu și că, blagoslovindu-i turbinca, va hrăni „obrăznicia” proverbială a omului, a creaturii sale, și – de ce nu – a rusului care crede că tot ce-i al altuia i se cuvine, bunul-plac fiind la ordinea zilei. De aici și zicerea Sfântului Petre, poate cea mai „importantă” învățătură din această poveste, pe care au trăit-o pe pielea lor toți vecinii Rusiei de câteva secole încoace: „Dacă dai nas lui Ivan, el se suie pe divan...” Va fi găzduit, nu chiar cu plăcere, de un boier, pentru că Ivan era „om împărătesc”, dar într-o casă bântuită de diavoli. Stricându-i somnul, dracii și chiar Scaraschi însuși nimeresc în turbinca lui Ivan, care nu le dă drumul decât după ce îi șfichiuește pe fiecare cu palcele, „de-i crăpa pielea”. Pleacă iarăși la drum, „întrebând din om în om unde șede Dumnezeu”. Așa se face că va ajunge, ajutat de iconița Sfântului Nicolae, pe care o avea cu sine, la poarta raiului. În această lume pe dos, raiul se dovedește a fi de o „sărăcie lucie”, fiindcă acolo nu sunt „tabacioc, votchi, femei, lăutari”. Doar alături, în iad, află Ivan, se găsesc acestea, adică toate bucuriile vieții. Va ajunge în iad, unde petrece după pofta inimii, profitând de frica dracilor care se temeau de puterea turbinicii sale. Într-un rând, Talpa-iadului, bătând darabana în afara porții, îl atrage pe Ivan acolo, iar dracii reușesc să scape de el. Eroul se pune de strajă în fața porții raiului și dă față-n față cu Moartea, care vrea să intre la Dumnezeu să primească porunci. Însă, de două ori, va face și ea cunoștință cu turbinca lui Ivan, care hotărăște, obraznic cum e, să devină mesager între Dumnezeu și Moarte, răstălmăcind cuvintele divinității în favoarea sa. Însă Dumnezeu, care știe totul, va elibera Moartea, spunându-i lui Ivan

Dintre toți cei de atunci, care trăiam utopic într-o lume – urma să ne dăm seama, fără orizont –, azi insist pe noi patru, ale căror nume nu contează. Trei dintre noi aveau douăzeci (și un pic) de ani, iar unul, cu șase-șapte ani mai mult. Doi erau studenți, iar ceilalți doi urmau să fie. De cele mai multe ori ne consumam timpul în conversații peripatetice prin parcul mare al orașului, care continuau adesea la cârciumă... Nu „portretele” noastre sunt importante acum, ci atmosfera. Noi, cei patru, îndepărtați oarecum de „moarte” prin tinerețea de-atunci, ne întâlneam câteodată la o partidă de whist, care ținea zile și nopți întregi. Ascultam la nesfârșit discurile formației Phoenix, interzisă după „fuga” membrilor ei în Occident. Ne bucuram de fiecare sunet al „cântecelor” și de versurile lui Foartă și Ujică. Nu alcoolul era însoțitorul obligatoriu al acelor momente, ci cafeaua și țigările. Excesul, deși eram tineri, ne făcea să ne simțim uneori inima, la propriu, atârând de un fir subțire de ață. Jocul de whist era un pretext să fim împreună. Fiecare dintre noi citea, în acei ani, pe rupelea. Nici nu cred că puteam face altceva. Nu știu nici astăzi dacă ne puteam „citi” pe-atunci viața proprie, dar cărțile și autorii lor pătruseseră pe nesimțite în viața zilnică... După ore și ore de joc, urma o pauză pentru aerisirea mai bună a camerei și dezmoțirea oaselor noastre înțepenite. Apoi, ne pregăteam s-o luăm de la capăt, iar unul dintre noi, invariabil, apăsa pe replica unui personaj, pe care o cunoșteam cu toții. Iar replica venea dintr-o povestire de-a lui Michel de Ghelderode, „Mirosul de brad”, a douăsprezecea și ultima din cartea belgianului, intitulată „Povestiri crepusculare”... Personajul-narator din povestirea amintită e foarte bolnav. Într-o zi de vineri, îl vizitează Moartea, antropomorfizată într-un marinăr, care îi propune o partidă de șah. Bolnavul vrea să amâne inevitabil prin tertipurii naive, însă Moartea îl aduce în prezent prin cuvintele care ne amuzaseră la lectură și pe care le spunea apăsând unul dintre noi la reluarea partidei de whist: „La joc!” O oarecare înfiorare trebuie s-o fi simțit la auzul acestui îndemn... Despre faptul că mai fiecare om vrea să amâne clipa confruntării cu Moartea sau chiar să o „păcălească”, s-a scris în fel și chip. Iar despre cine câștigă o astfel de partidă de șah, dacă ar fi să ni se propună vreodată, n-avem dubii. Ceea ce putem face uneori este să amânăm pentru altă dată continuarea partidei. Cam asta a reușit în acea zi de pomină personajul-narator al povestirii lui Ghelderode. Dar despre toate acestea, ceva mai încolo... Uneori, după zile și nopți de joc, în care dormiserăm pe sponci, unul dintre noi, care, între timp, a „plecat” într-o lume

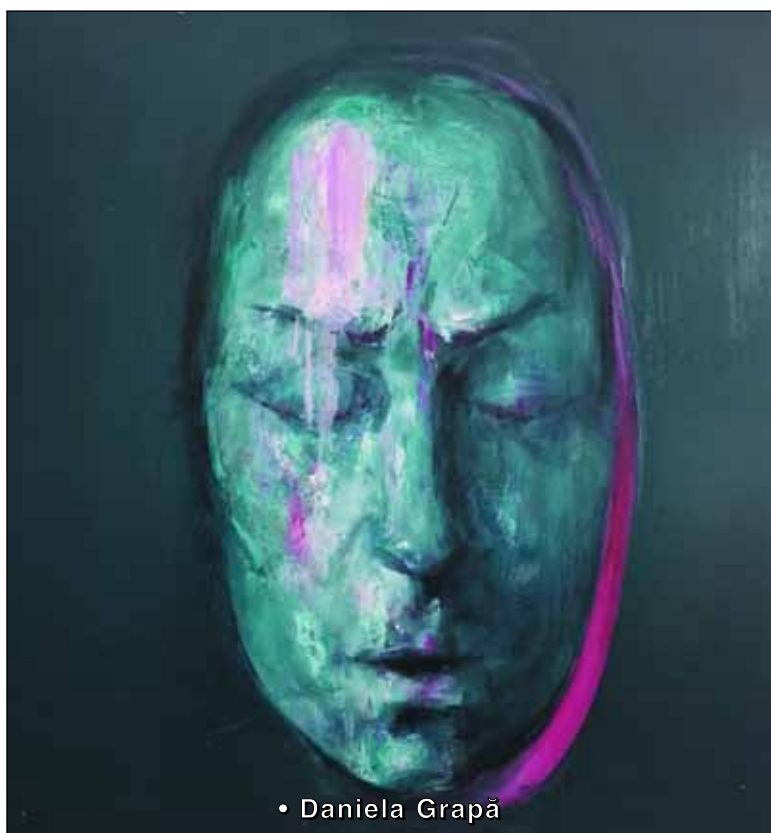
mai puțin veselă, ne spunea zâmbind c-ar fi timpul „să ne mai antrenăm pentru moarte”. Atunci plecam pe la casele noastre, să ne întâlnim în sfârșit cu un somn zdravăn. Eram cât de cât cunoscători ai mitologiei grecești, știam de Thanatos, zeul morții, dar nu mi-amintesc să fi știut pe atunci că Hynpos, zeul somnului, îi este frate...

Unul dintre eseurile publicate de marele latinist Traian Diaconescu în revista „Vitrăliu”, cu un an înainte de „plecarea” sa din lumea noastră (în 2019), avea în vedere „păcălirea morții”, motiv literar, cât și „povestea”, atât de cunoscută, „Ivan Turbincă”, a lui Creangă, de care mulți dintre tinerii de astăzi n-au auzit. Și asta pentru că Homer, Vergiliu, Dante, Shakespeare, Boccaccio ș.a.m.d. sunt deja niște „expirați”, cum e și Creangă, de altfel. În ce privește acest topos, păcălirea morții adică, eseistul aduna la un loc faptele în succesiunea lor, variantele mitului lui Sisif, care au existat în folclorul

vechilor greci, cum e de bănuț, în ipostază orală mai întâi, abia apoi consemnate în mitologii. Invariantele mitului lui Sisif au fost adunate încă din Antichitate: din „Iliada” VI, 152, din „Odiseea” XI, 593-600, dar și din operele altor creatori celebri, precum Pindar sau Vergiliu... Astfel, ar trebui să știm că Sisif a fost întemeietorul Corintului, că era fiul lui Eol, zeul vânturilor, și că, prin istețime și viclenie, dobândise bogății. Dar, din neatenție (sau dinadins!), a comis un *hybris* atunci când a deconspirat una dintre aventurile erotice ale lui Zeus, stăpânul Olimpului. Supărat, acesta din urmă îl trimite pe Thanatos, zeul morții, să-l ducă pe Sisif pe lumea cealaltă. Dar Sisif scapă o vreme din această încercare amăgindu-l pe Thanatos, care se lasă legat cu lanțuri, astfel că oamenii nu mai mureau, nu se mai făceau înmormântări și nu se mai oficiau jertfe. Zeus îl trimite pe Ares, zeul războiului, să-l elibereze pe Thanatos și apoi să ducă sufletul lui Sisif în lumea umbrelor. Sfătuită de

• Daniela Grapă

• Daniela Grapă

că s-a cam întrecut cu gluma și că i-a venit ceasul, fiindcă „și Moartea are socoteala ei“. Ivan îi mai cere lui Dumnezeu trei zile de viață, ca să-și lucreze racla cu mâna lui. Prefăcându-se că nu știe cum trebuie să se așeze, Ivan va păcăli iarăși Moartea, care, naivă și ea, se așază în raclă, moment în care eroul va trânti capacul sicriului și-i va da drumul pe apa sâmbetei. Dumnezeu va trebui s-o elibereze din nou, însă Moartea vrea să se răzbune altfel pe Ivan: „de-acum înainte ai să fii bucurios să mori [...], dar eu am să mă fac că te-am uitat și am te las să trăiești cât zidul Goliei“... Înțelegem că Moartea îl condamnă pe Ivan la nemurire, crezând, tot cu naivitate, că pedeapsa aceasta este exemplară. Însă Ivan, în ciuda Morții, trăgea „guleaiu peste guleaiu“, ca să nu se plictisească. Și, conchide naratorul, „poate că și acum o mai fi trăind, dacă n-a fi murit“. Îndrăzneala și obrăznicia omului sunt, poate nu întâmplător, puse de Creangă pe seama rusului Ivan, pentru care bunul-plac, păcălirea altora, lipsa de respect, luarea în derădere a valorilor și folosirea friicii în relațiile cu ceilalți reprezintă „filozofia“ lui de viață. În rest, Ivan e savuros prin insolentă; iar Creangă, prin limbaj, strategie narativă și personajele sale memorabile. Ca de obicei, humuleșteanul e un mare „povesteaș“...

Moartea îndrăgostită

Moartea nu poate fi totuși păcălită decât dacă vrea ea. Bucuria noastră că am păcălit-o este, desigur, iluzorie. Singura speranță care ne rămâne ar fi posibilă amânare a confruntării. Și asta în condițiile în care, e posibil, vremelnic, ca ea să-și schimbe opțiunea. Ordinea în care ne invită în lumea ei este, din perspectiva noastră, care n-o înțelegem, aleatorie. Dacă spun că, după o vreme, am început să mă

obișnuiesc cu „plecarea“ bunicii, părinților, unchilor și mătușilor, a unora dintre verișori, colegi de școală sau prieteni, cred că totuși aș minți. Dacă „îndrăznești“ să trăiești mai mult, riști să rămâi „singur“ într-o lume din care au plecat cam toți cei pe care i-ai cunoscut, i-ai iubit și, de ce nu, i-ai disprețuit dintr-un motiv oarecare. Dar să mă întorc...

„Mirosul de brad“, povestirea lui Michel de Ghelderode, la care făceam trimitere pe la începutul acestor rânduri, e o spovedanie autopersiflantă și gravă, ironică și grotescă, tragică și comică a personajului-narator căruia Moartea, aflată în vizită, îi propune o partidă de șah. Titlul e o metaforă a morții, pentru că din brad se fac, după cum transpare din text, tabla și piesele de șah, scânduri pentru sicrie și chiar rachiul de ienupăr, o varietate de rășinoasă. Întâmplările se petrec într-un decembrie pătros, ziua a treisprezecea (simbol al ghinionului) și poate că, nu întâmplător, într-o zi de vineri, zi venerică. Povestitorul e dominat de o sensibilitate excesivă și de o demnitate demodată, caracteristice marilor învinși. El se izolează în atmosfera de mausoleu a casei de violență zgomotoasă și sănătoasă a lumii. Așa cum se autocaracterizează, „un personaj de felul meu, descărnăt, livid și astmatic“, nu poate trăi decât într-o astfel de atmosferă și nu poate fi îngrijit decât de o servitoare tânără, roșcată, masivă și urâtă, care răspunde la orice apelativ, de pildă Păcat Mortal sau Curva Apocalipsului: „Urâtenia ei, prezența ei erau un păcat: ea era însuși păcatul“. Indolența și insolenta acestei „oribile roșcovane“, care îl îngrijește pe bolnav fără tragere de inimă, prin simpla ei prezență în cadrul ușii îl apărau pe cel retras din lume aceasta de musafirii ipocriți, care păreau bucușori să asiste la această agonie lentă...

În dimineața acelei zile de pomină, povestitorul primește vizita unui bărbat „costeliv“,

„fața turtită, cu nasul aproape neobservabil, cu orbite scobite“, „fără buze și cu dinți falși“, „o față răvășită de vreo lepră“, purtând un tricou în dungii, de marinar, un costum albastru și caschetă ofițerească; vizitatorul mesteca tutun și răspânda un „miros de acid fenic amestecat cu usturoi“. Intrusului nu i se potrivea decât un singur nume: „Cineva“. Iar bolnavul înțelege bine cine e vizitatorul care îi propune o partidă de șah, precizându-i însă că e cel mai tare jucător din lume și că niciodată nu joacă decât o singură partidă. Dialogul dintre bolnav și vizitator e plin de echivocuri; partida este echilibrată la început, gazda oferind „marinarului“ un foarte tare rachiul de ienupăr, încercând să-l ispitească pe vizitator, ca să amâne clipa. Însă musafirii îi înțelege intenția, așa că îl aduce pe muribund în clipa prezentă, printr-un îndemn violent: „La joc!“ (spune el și spunea noi, cei patru, când reîncepeam partida de whist). Și totuși, clipa se va amâna... Rachiul de ienupăr îl aduce apatica și răutăcioasă Păcat Mortal, pe care marinarul o numise deja „superbă femeie“. Cad câteva piese de pe tabla de șah, pe care dihania „roșcată“ le caută pe sub masă. Și dintr-odată bolnavul observă că marinarul joacă mai neatent, îl simte din ce mai distrat. În patru labe, servitoarea pare o „căteă diabolică“, emanând o duhoare teribilă de transpirație care ofensează nasul bolnavului, însă izul venerian place vizitatorului, incitându-i libidoul. Această schimbare de interes a Morții și comportamentul ei erotizat îl fac pe disperatul narator să creadă că ciudatul marinar uitase probabil miza jocului, care era viața sa... Moartea, desigur, nu uită nimic, așa că marinarul îi spune bolnavului că va reveni „într-o zi sau alta“, să termine partida de șah, apoi iese în vestibul unde o posedă violent pe Păcat Mortal. Povestitorul o găsește mai târziu prăbușită pe dale, corpul ei fiind bântuit inexplicabil de o frumusețe stranie, iradiind prin albul său puritate și refuzate voluptăți. Această creatură, comentează personajul-narator, fusese prin moarte „redată în mod infernal dragostei“... Voi încheia abrupt... Tema căutării nemuririi, nevoia de a învinge/ păcăli/ amâna moartea, cât și tema prieteniei se regăsesc în „Epopoea lui Gilgamesh“, prima epopee cunoscută. Când ne-am ridicat din animalitate, nemurirea e una dintre primele probleme care ne-au trecut prin cap. Mai toți cei care au depășit „jumătatea“ vârstei, dacă sunt onești, ar putea identifica unul sau mai multe momente din viața lor când Moartea le-a fost prin preajmă. Cum de-au scăpat temporar de confruntare nu se știe. Dar ne putem bucura. Cât despre moarte, numai de bine!

Open Air Blues in the Garden 2023

Traversând cu mult succes perioade cumva improprie concertelor – să nu uităm de nebunia pandemiei! –, ajuns la a patra ediție, „Blues in the garden Dărmănești“ este minunea despre care ar trebui să se vorbească cu siguranță mai mult. Înconjurat de peisaje deosebit de frumoase, Dărmănești s-a dovedit a fi o gazdă ospitalieră, stabilind o relație de durată cu iubitorii muzicii blues și jazz de calitate. Nu forțez sub niciun fel dacă afirm că festivalul în discuție poate să se considere la același nivel cu alte evenimente de gen din țară, ba chiar internaționale.

Participând la concerte, urmărind paginile de internet, dar și rețelele de socializare, văzând deschiderea și profesionalismul unui om minunat – l-am numit aici pe Marius Diaconescu –, am înțeles că „Open Air Blues in the Garden“ e de acum o familie viabilă, cu un spirit propriu, un loc unde publicul iubitor de blues își poate întâlni artiștii favoriți pentru a-i asculta, pentru a discuta, pentru a-și completa colecția de înregistrări și – de ce nu – pentru a petrece câteva zile în sânul naturii, departe de tumultul orașului.

Deși tânăr, festivalul pe care vi-l semnalez iar și iar a punctat la diversitatea subgenurilor, la capacitatea de a organiza o structură logistică proprie, aspecte care au dus către o remarcabilă calitate a actului artistic. Ar trebui să nu uităm că aici au ajuns pentru prima dată în România artiști precum Artur Menezes (Statele Unite), Stef Paglia (Belgia), Juwana Jenkins (Statele Unite), Big Man James Trio (Italia), Sam Kelly's Station House (Marea Britanie), Harlem Lake (Olanda) și Eliana Cargnelutti (Italia). Altfel, în doar trei ediții, i-am putut vedea „la lucru“, pe scenă, în recitaluri aproape fabuloase pe Szabó Zsolt Quintet, Marcian Petrescu și Trenul de noapte, Big Daddy Wilson (Statele Unite/ Italia), Dean Bowman (Statele Unite), Kyla Brox (Marea Britanie), Meena Cryle & The Chris Filmore Band (Austria), Dan Patlansky (Africa de Sud), Cotton Pickers (Serbia). În ceea ce mă privește, nu am să uit prea repede show-urile lui Rareș Totu Midnight Sun (România) și Loup Garou (Serbia). În fine, ținând cont că unora le plac statisticile, să nu uităm că 58% dintre artiștii străini vin pentru prima dată în România.

De reținut că în 2021 a apărut și „Blues in the garden Hall of Fame“, proiect în cadrul căruia au fost premiați artiștii români (e vorba de Rareș Totu, Vali Răcilă, Florin Ochescu). Multe ar trebui menționate, promit să revin cu o cronică mai largă a evenimentelor... Anul acesta, la invitația organizatorilor (Asociația „Sunetul munților“ și Primăria Dărmănești), pentru trei zile începând cu 25 august, la Dărmănești vin: Cristina Radu (România), Krissy Matthews (Marea Britanie), Sari Schorr (Statele Unite), Eric Steckel (Statele Unite), Ma Bessie and Her Blues Troupe (Marea Britanie), Reggie King Sears (Statele Unite), Moonshine Society (Statele Unite), Layla Zoe (Canada), Armin Sabol (Germania), Rareș Totu plays Santana, Cross Charles Mack (Statele Unite), The Cinelli Brothers (Marea Britanie). Dacă la prima ediție eram tentat să fac topuri și să am așteptări cumva diferențiate, acum nu fac altceva decât să vă dau întâlnire la „Open Air Blues in the Garden“ 2023, convins de faptul că tot ce veți vedea și veți auzi va satisface și cele mai înalte pretenții.

Marius MANTA

OPEN AIR BLUES IN THE GARDEN
DĂRMĂNEȘTI JAZZ BLUES FESTIVAL
 25-27 AUGUST 2023
 EDIȚIA A IV-A
 STADIONUL UZUL DĂRMĂNEȘTI

25 august: Cristina Radu (RO)
 Krissy Matthews (UK)
 Sari Schorr (US)

Elena-Brândușa STEICIUC

Negustorul de antichități

Recenta carte a lui Stelian Tănase – *Negustorul de antichități* * – stă sub semnul unei triple iubiri. Pasionat de artă, el însuși colecționar, scriitorul se dovedește a fi un excelent cunoscător al diverselor curente, școli, al marilor maestri români și universali, dar și al pieței de artă. Este în egală măsură îndrăgostit de Bucureștii vechi, de topografia mitică a „capitalei de gubernie”, în care cel mai mult par să-l fascineze spațiul și fenomenul *mahala*, pe care-l cunoaște în cele mai ascunse unghere. La fel de puternic este atașamentul lui pentru limba română, pe care – de la roman la roman – o șlefuieste cu o răbdare de benedictin, o explorează și o exploatează în toate registrele ei, de la argou, până la limbajul înalt, presărând *pour les connaisseurs* arhaisme care dau tot farmecul textului (toate titlurile celor opt capitole conotează trecutul nostru impregnat de contactul cu civilizația slavă, otomană, greacă: *Bogdaproste; Hatâr; Halal; Sulimanuri; Cherem; Hachițe; Mof; Arhonda*).

Mottoul poate fi considerat o mărturisire și o profesiune de credință, subliniind impactul romanului balzacian asupra scriiturii lui, a modului în care compune și structurează ficțiunea: „Există două istorii: una oficială, mincinoasă, și alta secretă, unde găsim adevăratele cauze ale evenimentelor” (Honoré de Balzac). Așadar, romancierul bucu-reștean se poziționează în statutul omniscient, consemnează asemenea stării civile suita evenimentială, într-o narațiune densă, arborescentă, care nu poate să nu-l capteze pe cititor.

Geneza *Negustorului* a fost destul de lungă și Stelian Tănase o explică pe coperta a IV-a, dând diverse detalii asupra acestei perioade miraculoase în care opera este încă în creierul autorului – asemenea pruncului în pântecul mamei –, când face eforturi considerabile pentru a genera un univers credibil: „Ca să scriu această poveste, m-am făcut anticar. În ultimii ani, m-am mișcat printre obiecte de preț ca un adevărat negustor. Dar acest roman nu este nici autobiografic, nici documentar. Este o ficțiune pe care o purtam de mulți ani în gând, dar care refuza să se nască. Așa că am vizitat galerii, am fost la licitații, am participat la târguri, am mers în ateliere, dar mai ales am trăit în mediul exclusivist al anticarilor. Am cunoscut sute de oameni, le-am ascultat poveștile, i-am înțeles. Lor le dedic această carte”.

Narațiunea gravitează în jurul a două personaje masculine puternic individualizate, care au în comun pasiunea pentru *antiques*: colecționarul Candid Ițescu, fost profesor universitar, un om cu un par-

curs interesant și controversat, pentru că – așa cum spune autorul *Comediei umane* – există întotdeauna mai multe variante: fugit în Occident în ultimii ani ai dictaturii (poate chiar cu învoire de la Securitate, cum cred băfitorii...), reîntors după 1990, este integrat în mediul academic, unde își construiește o carieră absolut remarcabilă, apoi se pensionează, lăsând în urmă foarte puține regrete. Poseur, histrionic, deliberat matein, Candid își compune un aspect de *dandy* imposibil de ignorat în România de puțin timp eliberată de dictatură: „leșea în societate cu papion, haină de velur verde putred, vestă stacojie, pantaloni relați, gris fer. Încălța botine, umbla în baston din cochetărie. Dădea bine să o faci pe seniorul într-o lume săracă, lumpen, șifonată, îmbrăcată prost, trăită prin cantine și birturi mizere” (p. 152). Este indubitabil un intelectual pasionat de trecut (în primul rând, al familiei lui), care nutrește un vis de mecena renascentist: să lase în urmă o galerie care să-i poarte numele, în care să doneze tot ceea ce a adunat într-o viață, adică o mare colecție heteroclită, alcătuită din piese rare, toate alese cu grijă, cumpărate cu fler și cu știința negocierii: „789 de tablouri de maestri în ulei, 1437 de schițe în creion, cărbune și cerneală – artiști români și străini, gravuri, guașe, acuarele. Icoane de secolele XVIII-XIX, 274, numai rarități. Mobilier baroc și Art Nouveau, covoare orientale, ceramică, porțelanuri” (p. 97).

Profilul colecționarului (în general, și al lui Ițescu, în special) este desenat de Stelian Tănase cu maximă precizie, cu o (auto)ironie fină: „Colecționarii sunt ființe anapoda, sufletul lor aparține Apocalipsei. Își iubesc cu patimă tablourile, covoarele, tapiseriile. Au o combustie imensă, numită patimă. E mai presus de pasiunea pentru femei. Te sfâșie dacă le ponegrești avuția”. Pasajele descriptive care precedă fiecare dintre cele opt capitole invită cititorii la o incursiune în universul fabulos al obiectelor de colecție de mare preț care conferă valoare oricărei reședințe, pentru care un împătimit poate cheltui timp și sume considerabile, din simpla – dar nestăvilă – dorință de a poseda fragmente de „frumos”. Exemplific cu un fragment de la pagina 166: „Pereche de sfeșnice de argint 925, prespapier cu scenă de vânătoare, din bronz, perioada interbelică, trei pocale rusești din

argint aurit, secolul al XIX-lea. Piedestal vienez Secession din lemn de nuc, salon Biedermeier complet, sfârșitul secolului al XIX-lea, tapiserie originală Aubusson, reprezentând o fabulă de La Fontaine, circa 1756. Șase pahare de șampanie din cristal Baccarat, 1850, brichetă Dupont din argint, patru cupe din porțelan de Meissen, cahle de teracotă, Bavaria, pentru sobă”. Stelian Tănase a petrecut cu folos acei ani în compania anticarilor; lista de obiecte pare a fi extrasă dintr-un catalog de licitație pe care numai un profesionist îl poate alcătui, după evaluarea corectă a bunurilor.

Dacă Ițescu achiziționează piesele pentru a le păstra, ucenicul lui – Gore Saizu – este doar negustor de antichități, care vinde pe măsură ce cumpără. Pedant, meticulos, fost vânzător de ziare în Piața Universității și bătut măr de mineri în 1990, acesta renunță la munca din spațiul periculos al anticomunismului visător, ba chiar devine agorafob. În contextul anilor post-revoluție, cu un simț comercial remarcabil, devine „anticar cu patalama”, având experiență ca încărcător/descărcător (!) la fosta Consignație din Gabroveni. (Explicație pentru cei născuți după 1990: „Consignația” era un magazin din comerțul socialist care primea spre vânzare diverse bunuri, fie piese vechi – obiecte de artă, mobilier, bijuterii de familie –, fie haine sau cosmetice de proveniență occidentală, intens râvnite de orice româncă, pentru că erau unice. – n. m.).

Gore Saizu este prototipul anticarului profesionist până în vârful unghiilor. Filosofia lui de viață și activitatea cotidiană poartă amprenta unui pragmatism benefic pentru afacerea nu tocmai modestă, care îi permite contactul cu medii și obiecte cât se poate de diverse. Este, de fapt, un „agent important, discret și

uneori nevăzut” (p. 216) al metabolismului social, care își face un fel de religie din hălăduiala continuă, neobosită prin anticariate, galerii, talciocuri, târguri „nu numai după bani sau să mute lucrurile dintr-un loc în altul. Mai curând ca să se scalde în atmosfera trecutului. Se lăsa împresurat de lucruri scoase din uz ca să vizeze la o epocă dusă. Nu putea trăi fără această imersiune în timp” (p. 217). Și pentru că „sufletul anticăriei” sunt licitațiile, Saizu frecventează cu sfințenie (așa cum mulți dintre noi facem când avem ocazia) marile vânzări de piese rare de colecție, în care ritualul social este aproape imuabil, iar publicul trebuie atras cu un discurs bine construit: „Cum am mai spus, poveștile vând anticurile, nu se vând singure. Trebuie neapărat să stârnești imaginația și poftele clientului. Să-i scormonești prin amintiri, să creezi emoție cât să vibreze aerul din jur. Fără o poveste, nu există comerț” (p. 221).

Raportarea la intertextul balzacian este prezentă și în suita evenimentelor. Asemenea unui Goriot, pe care fetele lăcome îl deposează de avere, Candid Ițescu este internat într-un azil privat de cei trei copii, îngrijorați de perspectiva pierderii unei moșteniri substanțiale. Cinici, lipsiți de remușcări, într-o secvență (quasi)paricidă, copiii – Luxița, Dinu și Șerban, ultimul fiind înfiat și ceva mai reticent – găsesc resursele necesare și persoane cooperante pentru a-l închide pe bătrân la loc sigur, sub supraveghere atentă: psihiatrul Amedeo Pantazi, care trebuie să le dea „patalama la mână” adevărind demența senilă a tatălui; caricaturala directoare a azilului, Aneta Zbiru, care își merită și descrierea derizorie, și numele: „[...] o grăsană sprinjinită în baston. Puțea a parfum ieftin, avea gene false, trecuse pe la coafor, oxigenată, boțic rujat, mutrișoara pudrată. Încercase totul să semene cu Lollobrigida, idolul tinereții ei când se pupa la cinema cu un tip plin de acnee” (p. 233).

Finalul poartă amprenta inconfundabilă a lui Stelian Tănase, cel care transgresează mereu granițele ficțiunii. Pentru că destinul uman este circular, cu suișuri și coborâșuri, cu răsplată după faptă, Gore Saizu – care a fost un descendent fidel al lui Candid Ițescu și s-a ocupat cu grijă de eliberarea lui din azil, ca într-un roman rocambollesc – preia frâiele colecției, după moartea întemeietorului, pentru vânzare. Ultima licitație este

echivalentul simbolic al disoluției unui trup în universul înconjurător, o scenă demnă fără doar și poate de *Comedia umană*: „Gore a renunțat să mediteze la lucruri atât de îndepărtate. S-a întors printre cei din sala Dalles și și-a recăpătat zâmbetul. A reluat ceremonialul, cu tot tipicul. Strigarea pieselor, întâi de toate. Hamalii le aduceau pe scenă, el lăuda marfa, afișa prețul de pornire. Frisonul cuprindea îndată asistența. Vorbea de parcă scuipa gloanțe. Invita lumea să ofere mai mult, să se pasioneze pentru un patefon Columbia sau una bucată frac de ceremonie cu trei decorații britanice. Au urmat câteva icoane rusești, apoi covoarele otomane de pe vremea păcii de la Kuciuc-Kainargi. S-au dat repede unuia deghizat în civil” (p. 346).

Așadar, din imensa colecție risipită nu mai rămâne nimic altceva decât imensul motan roșu ce răspunde la „infamul nume de Balzac” și tronează tot restul eternității în vitrina noii galerii de artă pe care Gore Saizu o deschide, pe numele lui. Un nou ciclu se arată: ucenicul ia locul maestrului, o nouă mare colecție poate să înceapă, pentru a fi risipită după câteva decenii, conform legii nescrise a colecțiilor. După cum afirma Stelian Tănase într-un interviu recent acordat postului Radio France Internationale, foarte rar colecțiile de artă supraviețuiesc proprietarului inițial, întrucât moștenitorii vând bunurile fără remușcări, singura valoare pe care o acceptă fiind banii. Scriitorul vorbește în cunoștință de cauză, pentru că cei câțiva ani petrecuți în mediul exclusivist al anticarilor în perioada de documentare l-au ajutat să pătrundă în cele mai ascunse unghere ale negustoriei cu artă, să cunoască soarta colecțiilor și „hachițele memoriei”.

Cea de-a zecea carte de ficțiune a lui Stelian Tănase pasionează și incită prin tot ceea ce o compune: peisajul social valah din diverse epoci, superbe descrieri metaforice ale Bucureștilor cu cartiere vechi de un lux rafinat sau mahalaua mustind de viață (știm din *Sunt un copil al Războiului Rece* cât de mult a contat orașul în construirea identității băiatului, apoi a adolescentului Stelian), cu descrieri ale caselor ce poartă amprenta unor epoci trecute. Mănuind româna cu măiestrie și privilegiind oralitatea, trecând prin registre variate care dezvăluie farmecul limbii lui Mateiu, Stelian Tănase merită pe deplin titlul de Mare Senior al literaturii române.

* București, Ed. „Corint”, colecția Fiction, 2023

Ion FERCU

Un arheolog al spiritului

Rodica Lăzărescu este un arheolog al spiritului. Șantierul pe care trudește ar putea fi botezat simplu: *Limba și Literatura Română*. Tezaurizator rar al unui discurs care-i oferă orizonturi seducătoare de explorare hermeneutică, o poți întâlni ca ghid profesionist printre „capcanele limbii române”, autor de manuale pentru liceeni, voce critic-literară sau dirijor de energii într-o revistă care-și stabilește repede reședința în vecinătatea inimii tale. Șantierul are însă deschise filiale în zările imperiilor psihologiei, sociologiei, istoriei, eseisticii, artei. Se află mereu în dialog cu viul hăituit al socialului zdrențuit în esențe, sugerează leacuri, picură vitriol estetic și humor cu inserții tamisiene peste (prea)năzuroase stihii și zămislește oaze de optimism chiar și în pustiuri pe care le credeai abandonate unei tăcute apocalipse.

Pe firma de suflet a unei asemenea filiale am putea citi simplu: „Confesiuni”. Dacă ești invitat în acest regat al zvârcolirilor ideatice plămădite din bob de rouă și aventuri cu ecouri de inocență mășkiniană, te poți îmbogăți aici cu mirarea celui beat de frumusețea stelilor și prăpăstiilor, dar și cu înțelegerea gândului că este o crimă de lezmajestate trecerea ta pe lângă un fir plâpând de iarbă fără să-ți oferi răgazul de a-l saluta. Cu aceste sentimente am încercat să mă apropiu de „Pe firul confesiunii...” (București, Editura *Semne*, 2023), una dintre recente apariții editoriale care-i poartă semnătura.

Pe divanul mărturisirilor

Invitați în acest *confesional* – care are în arhitectura sa gena surprizei, a nuanței, a adevărului rostit pre limba unei candori regăsite, a miracolului care-ți șoptește că viază în tine doar dacă investești credință în el – sunt: Ion Andreiță, Cornel Galben, Vasile Ghica, Ioan-Aurel Pop, Constantin Coroiu, Vasile Pop-Negreșteanu, Ioan Scurtu, Mircea Radu Iacoban, Nicolae Gheran, Radu Ulmeanu, Costin Tuchilă, Ovidiu Pecican, Nicolae Panaite. Pe divanul mărturisirilor au luat loc și revistele *Acolada*, *Ardealul literar*, *Cadran cultural*, *Leviathan*, *La Mongolu*, *Expres cultural*, prin prim-soliștii lor. Atunci când deschid un volum cu o asemenea tematică, mă aștept să găsesc și ecouri dintr-o confesiune a hărățitului Iosif Brodski, laureat al Premiului Nobel, născut la Sankt Petersburg, cel care și-a dat obștescul sfârșit la New York: „Judecata de Apoi este Judecata de Apoi, dar un om care și-a trăit viața în Rusia trebuie să fie primit în Paradis, fără nicio ezitare”. *Mutatis mutandis*, curiozitatea mă trimite către așteptarea unei explozii de gând care ar putea avea chip indigen: „Judecata de Apoi este

Judecata de Apoi, dar un om care și-a trăit/ își trăiește viața în România trebuie să fie primit în Paradis, fără nicio ezitare”. Zărilor locuite de virtuțile întrebărilor și răspunsurilor acestui volum oferă și confesiuni cu asemenea accente...

Naveta între sine și sine, între sine și lume, între real și ideal

Rodica Lăzărescu se apropie de cel interviuat cu fișa la zi, completă, a aventurilor ființării acestuia. Îi cunoaște dorurile, vânățiile, piscurile escaladate, genunile care l-au chemat cu mieroase glasuri de sirena și-i lansează provocarea unei seducătoare navete: între sine și sine, între sine și lume, între real și ideal, între poezie și serafic. Pe Cornel Galben îl surprinde memorabil: „Nativii din Capricorn sunt muncitori împătimiti, serioși în ceea ce fac și, mai ales, nu se lasă abătuți din drum. Și totuși, v-ați întors din drum. Ce s-a întâmplat?” C.G. se aruncă în epicentrul uraganului: „Dacă vă referiți la călugărie, chiar de două ori. Ce să se întâmple! Brânză bună în burduf de câine! Din pricina slăbiciunilor de tot felul, dar mai ales a mândriei deșarte și a orgoliului scriitoricesc, am revenit în două rânduri în lume”. Cu Vasile Ghica este luat pulsul haosului: „Vai [...], chiar nu știți că, mai nou, cantitatea este confundată cu valoarea? Mă mir și eu...” Epigramistul aprinde fitilul dinamitei: „După 1989, românii sunt niște copii de clasa I, lăsați ore în șir nesupravegheați în clasă. Pentru că noțiunilor de libertate și democrație nu li s-a alăturat și cea de responsabilitate, s-a ales praful de toate”. Când aude această întrebare – „Cum arată gazetăria ultimilor ani?” (în Iași, n.n., I.F.) – Constantin Coroiu apasă pe butonul nuclear al dezamăgirilor: „[...] o jalnică precaritate morală și profesională, nu numai la noi, dar la noi parcă mai abitor decât în alte părți, căci e practică de oameni fără nicio chemare pentru meseria de ziarist, fără niciun talent [...], de semidocti și tarabagii corupți”. Locuit de un optimism sănătos, academicianul Ioan-Aurel Pop este sedus și de scanarea orizonturilor zvârcolirilor unor mari tristeți de neam: „Opinia publică românească are încă încredere în Biserică, Armată, Academia Română. Restul instituțiilor – acelea care conduc, de fapt, țara – sunt pe la coada clasamentului”; „Media de vârstă a membrilor Academiei Române este de peste 80 de ani [...]. Mulți

membri sunt oboșiți, bolnavi, triști, dezamăgiți de lumea asta bulversată, în care valorile de odinioară nu mai sunt valori”. Istoricul Ioan Scurtu privește către rănilor deplânse de R.L. și zice amar: „România nu mai este de ani buni o voce pe arena internațională. Ea a devenit [...] o colonie a SUA. La întrunirile Consiliului U.E. și ale șefilor de state din NATO, președintele României face figurație”. Provocat, Mircea Radu Iacoban, care afirmase că „editarea [cărților] a devenit o simplă prestare de servicii”, nuancează: „În SUA există cursuri pentru profesiunea de editor, ba chiar și de corector, ambele cu durata de 3-4 ani și necesitând în prealabil o diplomă de licență în jurnalism, engleză sau comunicare [...]. La noi, nu poți fi nici administrator de bloc dacă n-ai atestat, dar ca să publici cărți, n-ai nevoie”. Ion Andreiță este copleșit de drama țaranului: „[...] în satele românești nu mai sunt țărani. Ei au început să moară încă de pe vremea «Moromeților» lui Marin Preda”. Tot către un orizont al esențelor în care trăiește oftatul trimite și Ovidiu Pecican: „Un popor care se respectă nu are niciodată prea multe reviste, prea multe cărți, prea multe școli”. Regretatul Nicolae Gheran, care are un loc aparte în inima semnatarei acestor confesiuni („[...] discuția cu

Domnia Voastră seamănă cu un drum printr-o pădure din care se desfac tot timpul poteci”), face o mărturisire memorabilă: „În rest, zădărnici și reumatisme [...]. Ca scriitor zilier, rămân ce-am fost întotdeauna, convins că, până la Învieria morților, timpul ne va da răgaz să ne gândim și răzgândim, de bine și de rău. Până atunci, poate se termină și a doua criză mondială, că prima a durat doar 10 ani. Cât să mai trăiesc?”...

„Care dintre noi este aici Oedip? Și care e Sfinxul?”

Întrebările și răspunsurile mi-au adus aminte, de multe ori, de celebrul aforism al lui Nietzsche, din „Dincolo de bine și de rău”: „Care dintre noi este aici Oedip? Și care e Sfinxul?” Iată alte câteva chipuri ale acestora... *Întrebări*: „Un exercițiu de imaginație, rogu-vă: cum ar fi evoluat lucrurile dacă lașii ar fi fost capitala României?”; „Ce culoare are țapuritura? Ce sunet are roșul? Cum miroase albul?”; „Mă și vă întreb: aveți obiceiul să vă și cenzurați? Adevărul spus de dvs. e dus la capăt?”; „După 1989 am asistat la ducerea în derizoriu a termenului, academie devenind orice club, orice curs, că-i de coafură, că-i de fotbal, că-i de paintball (îndeletniciri, de altfel, onorabile, însă departe de a fi... academice!). Și iarăși zic: democrație, democrație, totuși nu s-ar putea pune stavilă acestor... fasoane?”; „Gândindu-vă la numele revistei, v-aș întreba cât de confortabil vă simțiți în ecuația Centru-Margine?”; „Scrisoare sau e-mail?”; „Țintă sau target?”; „Norma sau uzul?”; „Istorie sau Istorie?”; „De ani buni (buni?) n-am mai văzut vreun cuib adăpostit sub streșina casei, a blocurilor, n-am mai zărit zborul lor săgetat profetind vremea... Mă îngrozește gândul că în viitorul apropiat nici țărâitul greierilor nu ne va mai tulbura liniștea

noptilor, ci trupul lor firav va umple de satisfacție papilele noastre gustative...” *Răspunsuri*: „Nu ne mai recunoaștem. Ni s-au golănit ochii, ni s-a birjărit limba” (Vasile Ghica); „Un singur poet nu a primit niciun premiu în viața lui. Se numește Mihai Eminescu” (Vasile Ghica); „Uneori trebuie să te aperi și de cei care te laudă inutil și fără rost” (Vasile Pop-Negreșteanu); „Am constatat că odraslele Securității conduc în continuare, de pe diferite poziții civile, România” (Radu Ulmeanu); „Fără istorie, fără memorie nu existăm” (Costin Tuchilă); „Toți credem că succesele ne aparțin sută la sută, eșecurile fiind trecute în contul vinovăției altora – trădarea amicilor, regimul neprieten, interese oculte, gelozii, invidii [...]. Cred că nu succesele, ci eșecurile oferă marea și adevărata lecție de viață, rememorarea și analizarea lor sinceră putând oferi mai multe învățăminte decât contemplarea raftului cu premii, diplome, ordine și medalii!” (Mircea Radu Iacoban); „În redacțiile noastre literare e ca în avion. Unul conduce, iar ceilalți li se face greață” (Vasile Ghica); „Dacă ai complexe de... margine, acolo vei rămâne” (Mariana Pândaru-Bârgău); „Nu veți vedea niciodată albinele cercetând florile al căror nectar nu este bun pentru a produce mierea” (Nicolae Panaite); „Noii patroni ai lumii nu au nevoie de identități și de loialități, bazate pe onoare, pe corectitudine, pe credință, pe convingeri morale ferme” (Ioan-Aurel Pop).

Fericitele primeniri ale interviului

Dacă-ți sunt lipite preferințele de tenisul de câmp, sedus de tensiunea dialogului, de viteza și spontaneitatea replicilor, de prospețimea strategiilor, ești tentat să crezi că urmărești un regal în care actorii sunt Roger Federer și Ilie Năstase... *Ace! Backspin! Cross! Drive! Spin! Forehand! Lob! Passing-shoot! Smash! Topspin! Voleu!...* Nu este exclus să ai și asemenea reacții de lector. În dialogul cu Mircea Radu Iacoban, de pildă, un profesionist (și) al culiselor sportului, totul pare a fi adaptat pentru a exclama din când în când: „Ce rally!”

Olimpian, interviul pare a uita uneori de algoritmii nășiți de maestrul teoriilor literare, manifestându-se ca viață, viață, viață, amintindu-ți de faptul că imaginarul este modul esențial de a salva viul din om. Straietele de gală în care se plimbă spiritul interviului prin acest volum te invită să pricepi că acesta trăiește experiența unor fericite primeniri, năpărliri de esență. „Pe firul confesiunii...” nu m-a îmbogățit doar pe mine. Învațeste cultura națională, spiritul care, nietzschean, locuiește în zările reevaluării tuturor valorilor ofilite.

• Daniela Grapă

Realitate și transcendent în religia veche egipteană

Ca și în cazul romanilor, vocația realului a imprimat o adâncă pecete asupra evoluției formelor gândirii și sensibilității egiptene. Această chemare a vieții, simplă și fascinantă în frumusețea ei, i-a făcut să conceapă post-existența ca pe un succedaneu, altfel spunând ca pe o continuare a existenței reale, transpusă într-un alt registru funcțional. De altfel, deosebirile dintre cele două registre sunt cu atât mai puțin semnificative cu cât, în ambele, prezența divinității este tutelară și aparține, într-o primă instanță, domeniului cognoscibilității. Orice element al realului, animat sau inanimat, poate deveni zeu, pentru că el conține o putere sacră, o forță care îi este dată: *mana*, „centrul” tuturor ființelor și lucrurilor, expresie, regăsită în individual, a Forței universale. Între *mana* egipteană și formele multiple pe care *numina* romane le pot, virtualmente, dobândi, vom admite, ca ipoteză de lucru, un îndepărtat spațiu de comuni-tate originară a mentalității religioase, în pofida oricărei absențe, *sub specie historica*,

Liviu FRANGA

vade mecum

O mare în mijlocul pământului (VII)

a zonelor de contact.

Asemenea zeilor indo-europeni, și cei ai egiptenilor au, propriu-zis, o istorie, adică o devenire. Ei sunt creați (și anume, pur și simplu, se nasc), trec printr-o fază intermediară, teriomorfă sau semi-teriomorfă – unele divinități rămânând, ca și în cazul celor indo-europene, definitiv în acest stadiu –, pentru a dobândi, în final, o identitate antropomorfă și un nume uman, în sensul că acesta din urmă este analizabil prin intermediul radicalilor lexicale curente. Totuși, zeii egiptenilor, spre deosebire de cei clasici, mor astfel cum, dintre divinitățile indo-europene, mor, de pildă, și zeii vechilor germani. Mormântul zeilor Egiptului se află însă în Egipt.¹

Textele menționează, de asemenea, prezența unor zei fără identitate nominală: este, pur și simplu, „zeul”, *netjer*, forța călăuzitoare a lucrurilor.

Pluralității și specializării forțelor numenale pe domenii și cu atribuții specifice (război, meșteșuguri, magie etc.), clasificării de tip teogonic, după origine și geneză, a acestor forțe, prin opere de sistematizare doctrinală (cum sunt doctrina heliopolitană sau cea osiriană²) le urmează, în epoca imperiului ramesid, un efort intens de concentrare și sinteză, realizat pe baza unui veritabil sincretism ideologic-religios.³

Acest efort este simultan cu cel depus pentru a adapta și asimila divinități neegiptene aduse de populațiile înglobate în sistemul imperial ramesid, precum și cu încercarea de a propaga, prin noi locuri și lăcașuri de cult implantate în teritoriile anexate, formele înseși ale doctrinei religioase egiptene. În fond, același echilibru dialectic – instabil și totodată constant – între asimilare și expansiune ideolo-

gică a caracterizat și evoluția, sub acest aspect, a romanității, deschisă spre universalitate, dar, în egală măsură, conservându-și formele proprii de exprimare.⁴

1. Constantin Daniel, *op. cit.*, p. 236.
2. Detalii, *apud* Constantin Daniel, *op. cit.*, pp. 239-240.
3. Claire Lalouette, *op. cit.*, vol. I, p. 145.
4. Concluziile formulate de Silviu Sanie – *Culte orientale în Dacia romană. I. Culte siriene și palmiriene*. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, pp. 252-253 –, în legătură cu ponderea deținută de ideologia religioasă în procesul romanizării provinciilor (referința vizează, desigur, Dacia romană), constituie, implicit, o pledoarie pentru interpretarea fenomenului religios antic în sensul indi-

cat mai sus. Prezentăm, selectiv, câteva dintre aceste concluzii, valabile, *mutatis mutandis*, și în alte zone ale Antichității, cum este cazul celei mediteraneene orientale-egiptene, unde, în materie de spiritualitate religioasă, se observă, ca și în Dacia romană, existența și manifestarea acelorași raporturi între ideologia politică și practica religioasă: „Între factorii care au contribuit la romanizarea populației dacice, alături de integrarea ei în viața economică și socială a provinciei, recrutarea în unități auxiliare, trebuie menționată și influența religiei romane. [...] Aderarea la noile culte n-a contribuit implicit la abandonarea zeilor strămoșești. [...] Vechile divinități și-au îmbogățit mult dogmele și transpunerile plastice. [...] Inscriptiile culturale și o treime din inscripțiile provinciei se referă la cult, au fost scrise în proporție covârșitoare în limba latină (95,55%), liturgiile rostite în aceeași limbă comună tuturor etniilor care compuneau populația Daciei romane au contribuit la răspândirea și adoptarea limbii latine, la opera de romanizare”.

M-a bucurat în mod deosebit apariția în condiții de-a dreptul excelente, sub egida „Chromatique”, a unui album dedicat universului plin de culoare marca Dumitru Macovei. „Împachetat” cu gust de o echipă condusă de același Ovidiu Ungureanu, care ne-a mai surprins și în trecut cu asemenea surprize tipografice ce țin de excelență, albumul „Alegria” aduce în fața iubitorului de artă un univers cu totul aparte, o lume ce poartă și totodată mărturisește din preaplinul luminii energiilor necreate. Am spus-o și cu un alt prilej: Dumitru Macovei demonstrează cu instrumentarul de care dispune că „minunile lumii” nu se vor fi consumat și că existența, în întregul ei dar și întoarsă către infinitesimal, reclamă prezența unei ordini și logici de natură superioară, pe care nu le poți intui decât odată cu participarea la cel mai nobil dintre sentimentele posibile – iubirea.

„Alegria” – un regal Dumitru Macovei

Desigur, pot intra în acest metanarativ pe care îl conturează lucrările lui Dumitru Macovei mai multe paliere de discuție – cert este că de data aceasta îl percep nu în forma unei prezențe contemplative, ci mult mai dinamic, căutând neconștient, dar și bucurându-se de fiorul tainelor pe care le întâlnește în calea sa. Întreg acest topos cu o miasmă paradiziacă are rolul vădit de a liturghisi frumusețea lui Dumnezeu. Să ne înțelegem: demersul pe care îl întreprinde autorul nu este unul neapărat „canonic”, în înțelesul clasic-popular. E poate locul să ne aducem aminte că adevărata credință nu se măsoară prin cantitatea unor gesturi generatoare de monotonie. De altfel, să ne aducem aminte că, mai ales în spiritualitatea și cultul Bisericii Ortodoxe, chiar la nivelul imaginarii populare, lumina este prezentă în rugăciunea și comuniunea cu ipostaturile divinității. În bună măsură, fie prin contraexemplu, pânzele lui Dumitru Macovei ar putea constitui și inedite modalități de a înlătura ceea ce se află într-o stare pervertită; ele pot juca chiar rolul unor instrumente care să măsoare în fața privitorului tot ceea ce merită privit din perspectiva unei asumări existențiale creștine. Sfântul Grigorie Palama afirma apofatismul deplin al luminii dumnezeiești sau al vederii acesteia. Devine evident că perceperea unei asemenea lumini nu ține de un act al văzului propriu-zis, ci de o anumită capacitate de a experia Prezența, vederea lui Dumnezeu în termenii lui Vladimir Lossky.

Ceea ce ivește creatorul de armonie reamintește de unele dintre atributele omului din vechime, dintre care cel mai important pare a fi capacitatea de a fi răbdător, de a aștepta în „straie sufletești potrivite” întâlnirea cu înaltul. Conștient de latura profund subiectivă a prezentelor „lecturi”, consider că Dumitru Macovei e un maestru al peisajului continuu resemantizat, umplând cu formă și culoare adâncurile cele mai subtile. Trăind în mod evident pentru artă, împrietenindu-se pentru totdeauna cu pictura de șevalet, dar respirând cumva continuu în proximitatea zidurilor bisericilor și mănăstirilor pe care le însușește cu mare știință, artistul în discuție te convinge de adevărul aceleiași speranțe că „frumusețea va salva lumea”. Peisajele Tescanilor, dar poate mai ales suita grădinilor și teraselor, casa părintească, atelierul, „Pomul recunoștinței”, alături de „Prin-

Dumitru Macovei – Poarta nimănui

Grădină”, cele câteva autoportrete și chiar superbe „instantanee” cu bărci sunt argumentele cele mai potrivite pentru a capacita orice efort de a deschide un nou orizont interpretativ. Atașamentul față de obiecte, străzi, case, persoane e până la urmă legământul pe care artistul îl face cu ceea ce îi compune viața. Pe de o parte, peisajele sale mi-aduc aminte de versurile lui Vasile Voiculescu din „Părgă”, dar întrucât opera lui Dumitru Macovei își poate proba oricând universalitatea, nu mă feresc a-l aduce, pe de altă parte, și în apropierea lui Jakob Bohme, iar o asemenea trimitere nu mi se pare deloc deplasată cât timp arta sa poartă în sine dovada faptului că omul poate accesa în imediat frumusețile lumii divine. Astfel, locuri situate diferit apar strălucite de o paletă cromatică menită a-l individualiza pe Dumitru Macovei între colegii de breaslă: Sighișoara, Moinești, Brezoi, Sozopol, Balci, Tuzla, Eforie-Sud, dar și Paris ori Veneția, mai apoi Ierusalim și tot așa, devin reperele unei lumi pe care artistul ne-o încredințează într-un gest sacramental.

Deși ivite din scene, fapte și prezențe firești, pânzele lui Dumitru Macovei converg către o poezie a deschiderii totale, către forme pline de rod, amintind de grădina Edenului, dar într-un mod cu totul surprinzător și de datorie de căpătâi a fiecăruia dintre noi. „Alegria” se recomandă a fi mijlocul potrivit de a purta aproape de inimă însemnele unui univers pictural comparabil întru totul cu orice tratat de desăvârșire spirituală.

Marius MANTA

Personalități băcăuane

Dumitru Macovei

N. 31 august 1953, în comuna Solonț, județul Bacău. Pictor. Este fiul Angelei (n. Condrea), casnică, și al mecanicului Ion Macovei. A copilărit în satul natal, unde a urmat ciclul primar și clasele V-VII ale Școlii Generale (1960-1966). Ciclul gimnazial l-a finalizat la Moinești (1967, clasa a VIII-a), tot aici devenind apoi elev al Liceului de Cultură Generală (1968-1972, în prezent Liceul Teoretic „Spiru Haret”). Grație profesorului de desen Ovidiu Munteanu, fostul student al pictorului Corneliu Baba, a descoperit prin clasa a X-a, după mai multe ore petrecute în cadrul cercului de desen condus de acesta, atât farmecul picturii, cât și faptul că are aptitudini pentru pictura de șevalet. Din acel moment, vacanțele le-a dedicat în exclusivitate pasiunii proaspăt înrădăcinate, fiind atras mai ales de portrete, peisaje și de studiile după natură. Până la obținerea bacalaureatului a deschis o primă expoziție chiar pe holurile liceului moineștean, la absolvire optând, firesc, pentru admiterea la Facultatea de Arte Plastice. Cum la prima tentativă a eșuat, a urmat stagiul militar, de-a lungul căruia nu a reușit cu niciun chip să se adapteze condițiilor cazone, așa încât după doar trei zile petrecute în unitate, era deja în arestul acesteia. Odată lăsat la vatră a ajuns, printr-o conjunctură de familie, pe un șantier al unei biserici. Acolo a învățat ce înseamnă pictura bisericească și programul iconografic din erminia picturii bizantine, din 1974 urmând și studii aprofundate de pictură murală, mai întâi cu Aurelia Apostol, apoi la Școala de Pictură Bisericească din cadrul Patriarhiei Române (1975-1981), unde i-a avut printre profesori pe înduhovnicii preoți Constantin Galeriu, Ene Braniște și Sofian Boghiu. Un cumplit accident de mașină l-a îndepărtat pentru mai bine de doi ani de lucrul pe schele și de continuarea studiilor, abia în 1991, odată cu înființarea, de către pictorul Ilie Boca, a Facultății de Arte Plastice din cadrul Institutului de Învățământ Superior „Mihai Eminescu” din Botoșani (1991-1997), izbutind să-și împlinească visul din tinerețe. Chiar dacă la facultatea băcăuană a avut profesori de marcă (Ilie Boca, Dan Hatmanu, Constantin Prut, Alexandra Titu, Adina Nanu), pentru a-și putea susține licența a urmat și Facultatea de Arte Plastice „Lucașul” din București (secția pictură, 1997-1999, cu Teodor Moraru și Petru Lucaci). Deși, pentru asigurarea celor necesare traiului, a optat pentru pictura murală, nu a renunțat nicio clipă la pic-

tura pe șevalet, debutând expozițional în 1976, pe simezele din Holul Teatrului „Bacovia” și participând apoi la principalele manifestări plastice organizate în ultimele decenii. Prezent în taberele de creație de la Balcic, Bistrița-Năsăud, Butuceni, Constanța, Deliblata, Desești, Eforie-Nord, Hoteni, Moinești, Mraconia, Orhei, Pralea, Predeal, Râșca, Rosh Pina, Saint-Cyr-Sur-Loire, Sinaia, Slănic-Moldova, Sovata, Sozopol, Straja, Sucevița, Tescani, Tihuța, Tohani și Vârful Câmpului, a mai vernisat expoziții personale la Galeriile „Arta” (Bacău, 1993; 1995; 2000; 2005, 2017), Centrul Internațional de Cultură și Artă „George Apostu” (Bacău, 1999, 2019), Muzeul Literaturii Române (București, 2000), Galeria „Căminul artei” (București, 2004, 2016), Galeriile „Gheorghe Velea” (Bacău, 2007), Muzeul de Artă (Bacău, 2010), Galeriile „Ion Frunzetti” (Bacău, 2012, 2020), Galeriile UAP (Râmnicu Vâlcea, 2012), Galeria „Orizont” (București, 2013), Galeria „Theodor Palady” (Iași, 2014), Eri-Cris Art (București, 2017), Galeria „2 Art” (București, 2017), Galeria „Dialog” (București, 2017), Galeria UAP (Buzău, 2017), Muzeul de Artă (Piatra-Neamț, 2018), Roman Art Gallery (Roman, 2018), Centrul Cultural „Lira” (Moinești, 2018), Artoteca Bibliotecii Municipale (București, 2020), Muzeul Municipal „Octavian Moșescu”

(Râmnicu Sărat, 2021), Muzeul de Artă Modernă și Contemporană „Pavel Șușară” (București, 2023), dar și la Stuttgart (Germania, 2004) și Civita Vecchia (Italia, 2006). A fost, de asemenea, prezent cu lucrări în expozițiile colective Anuala filialei Bacău a U.A.P. (1991-2022), Saloanele Moldovei (Bacău-Chișinău, 1993-2022), „Semne creștine” (Centrul Internațional „G. Apostu”, 1993-1994), Salonul Național de Artă (Suceava, 1994-1996), Galeria „Victoria” (Iași, 1995), Bienala-Concurs „Lascăr Vorel” (Piatra-Neamț, 1997-1999), Muzeul Literaturii Române (București, 1998), Teatrul Național „I.L. Caragiale”, Galeriile „Galla” (București, 1999), Salonul Național de Artă și Târgul Internațional de Arte Vizuale (București, 2001, 2016), Salonul de Primăvară (Bacău, 2006), Expoziția „B'20” (Bacău, 2012), Expoziția omagială DADA (Moinești, 2016), Autoportret

(Galeriile „Karo”, Bacău, 2016), Salonul de iarnă (București, 2016-2017), Tabăra Eforie-Sud (Constanța, 2017), Retrospectiva de pictură contemporană românească (București, 2018), Artiști băcăuani (Brașov, 2018), Tabăra de Pictură a Muzeului Național al Bucovinei (Suceava, 2022) ș.a. La acestea se adaugă participările la stagiile de documentare de la Paris (2002, 2004) și la expozițiile colective internaționale de la Galeria Akoulukatu 14 (Riihimaki, Finlanda, 1998), Greetings, Vanhan Kirjastotalon Emil-Sali (Tampere, Finlanda, 2000), Intersalon AJV (Budejovice, Cehia, 2000), Comme vous et moi (Paris, Montreuil, Franța, 2002), NaH-Vision (Stuttgart, Germania, 2004), Hotel Ibis, La vache bleu (Paris, 2005), Silistra (2012), Ruse (2013), Rosh Pina (2013), Saint-Cyr-Sur-Loire (2014), Paris (2017), Palkone (2018) și Chișinău

• Dumitru Macovei – Stradă în Balcic

(2018). Fiind printre puținii care mai folosesc vechea tehnică de lucru în frescă, bazată pe cărbuni realizați din crengi de viță-de-vie, var măcinat și cărămidă pisată, a realizat, totodată, importante lucrări de artă monumentală la bisericile „Sfântul Nicolae” (Moinești), „Adormirea Maicii Domnului” (Doftena), „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” (Focșani), „Duminica Tuturor Sfinților” din Miron Costin, „Înălțarea Domnului” (Huși), „Adormirea Maicii Domnului” (Solonț), „Sfinții Voievozi” (Bărnășeni), „Sfântul Grigore Teologul” (Chilii Bolătău), „Sfântul Ioan Botezătorul” a Mănăstirii Făgețel, „Sfântul Ioan Teologul” a Mănăstirii Vlădiceni (ambele, împreună cu Mihai Chiuaru), Complexul Brâncoveanu (Râmnicu Sărat), capelele Episcopilor Arad și Tulcea, turla de la Colțea (București), biserici din Cernăuți, Poieni și Mogoșești (Ucraina) ș.a. Pentru fresca de la Mănăstirea Dridu, Uniunea Artiștilor Plastici i-a acordat în 2002 Premiul Național de Artă Sacră, în timp ce filiala Bacău a U.A.P. i-a răsplătit creația cu premiul acesteia în 2010 și 2018, precum și cu Premiul „Nicu Enea” la cea de-a XXXII-a ediție a Saloanelor Moldovei (2022). Temperamentul său solar, aspirând spre armonie și echilibru, este ilustrat și de pictura de circa 200 mp cu care a înfrumusețat Casa Căsătoritorilor din Moinești, la care a folosit pentru prima oară tehnica sgraffito. Pasionat de tot ce este vechi, și-a transformat locuința moineșteană într-un adevărat muzeu, dădora de antichități achiziționate de peste tot pe unde a lucrat sau colindat. Unele piese de mobilier astfel descoperite le-a recondiționat și pictat, iar altora le-a redat cu mîgală patina și farmecul vremii. Membru al Uniunii Artiștilor Plastici Bisericești din 1991 și al filialei Bacău a U.A.P., din 1996, figurează cu lucrări în cataloagele expozițiilor, în albumele personale „Dumitru Macovei” (Bacău, Centrul de Cultură „George Apostu”, 2018) și „Alegria” (Moinești, 2022), în filmul documentar „Repere culturale. Pictori băcăuani” și în colecții particulare din Anglia, Belgia, Canada, Elveția, Germania, Israel, Italia, Republica Moldova, România, S.U.A. și Ucraina, precum și în lucrările de specialitate, pictura sa determinând peste tot, cum sugestiv sublinia criticul Valentin Ciucă, „reacții de atașament imediat”, întrucât „dialogul vizual este stimulator pentru tot felul de necesare filiații culturale, semn de nestructurată solidaritate atât cu trecutul, cât și cu valorile artei de azi”.

Cornel Simion GALBEN

Motto: Fiecare cuvânt este o prejudecată.
Friedrich Nietzsche

James Hillman („Forța caracterului și viața care dăinuie”, București, Editura Trei, 2019, p. 192) scrie că „eterna reîntoarcere înseamnă întoarcerea cu fața către etern. Multe mituri din multe culturi spun că prima casă a sufletului este o utopie imaginată (ne-loc) spre care tânjim întotdeauna, chiar dacă ne înfigem în acest pământ nouăzeci și ceva de ani”. Pentru această reîntoarcere eternă la sursă, grecii antici utilizau cuvântul *epistrophé* (conversie, întoarcere bruscă, răsucire). Între ambițiile multor filosofi greci exista și dorința de a converti mereu întâmplătorul în semnificație, de a salva faptul sterp din cenușul cotidianului. Pentru mitul eternei reîntoarceri, *palingeneza*, cu sensul de „nouă Geneză”, „nouă renaștere”, „regenerare”, „reînnoire morală”, este termenul care s-a impus în timp. Eterna recurență ne trimite către Heraclit, cel care, la fel ca toți filosofii ionieni, argumentează că „substanța rămânând, doar stările sale se schimbă”, „că nimic nu este creat și că nimic nu este distrus” (Aristotel, „Metafizica”, A, 3). Aristotel avansează ideea Anului cel Mare (10800 de ani solari). Simplicius (*Heraclit*, 10) nota: „Heraclit crede că la un moment dat lumea se aprinde și la un alt moment se reconstituie din nou din foc, în funcție de anumite perioade în care, spune el, se aprinde în timpul măsurării și se oprește în timpul măsurării. Mai târziu, stoicii au împărțit aceeași idee”. La stoici, mitul eternei reîntoarceri se baza pe convingerea că substanța lucrurilor este constantă, doar stările se schimbă.

Ion FERCU

Prejudecățile: infern și provocare eternă (40)

Pentru ei, eterna reîntoarcere presupunea parcurgerea mai multor etape: *cosmogeneză*, moment în care planetele sunt alinate; *ciclul*, la finalul căruia planetele ajung în aceeași poziție în care au fost la momentul Genezei; „*focul final*” (*ekpyrosis*), *palingeneza*/ *Renașterea*, când totul o ia de la capăt, reflectând eternitatea, repetarea infinită a acestor cicluri. Aceste idei au fost preluate, în perioada Evului Mediu, de către filosofi și astrologi, unii dintre aceștia susținând că istoria se repetă, până la detaliu, după 36000 de ani solari, alții insistând pe relația dintre suflet și trup, în sensul că, după Conflagrație, vor supraviețui, pentru a renaște, numai sufletele celor care au rezistat în fața tentațiilor, compromisurilor, spaimelor care îi tulbură pe oameni, în general. Nietzsche își va găsi marile temeuri, pentru reînnoirea chipului eternei recurențe, pornind mai ales de la spiritul heraclitean și cel stoic.

Putem armoniza chemările eternei reîntoarceri cu spiritul doctrinei stoice, cu admirația pe care Nietzsche a avut-o față de stoicism, de vreme ce stoicii credeau că sufletul nu este muritor, ci fizic și efemer? Teoria eternei reîntoarceri susține că Universul va fi creat, în aceeași formă, de un număr infinit de ori, în cicluri care

încep și se termină cu o conflație cosmică. Pentru Nietzsche, universul își are obârșia în nimic și toate evenimentele sale sunt determinate de legile naturii. Ciclic, el revine mereu la nimic, reîncepe o altă aventură cosmică locuită evenimential precum ciclurile precedente. Donald Robertson („Stoicismul și arta de a trăi fericit. Ponturi antice pentru provocări moderne”, București, Grup Editorial „Litera”, 2022) lansează o provocare interesantă, îmbogățind eterna reîntoarcere cu virtuți psihologice: „Nu este foarte limpede dacă asta [ceea ce susține Nietzsche; n. n., I. F.] au vrut să spună stoicii. Dar Nietzsche avea dreptate să considere această idee ca având o enormă forță psihologică. Poate că nu trebuie să fim nemuritori, dacă ne putem întoarce mereu?” Urmând sugestiile stoice, am putea percepe eterna reîntoarcere imaginându-ne că fiecare clipă este trecătoare, că Universul va fi distrus cândva, dar, precum mitica Phoenix, se va înălța din nou, va renaște în aceeași formă de un număr de ori infinit. Suntem invitați, așadar, să gândim că fiecare clipă este, simultan, trecătoare și eternă. Rămânem, dacă acceptăm invitația, cu o achiziție: *eudaimonia* stoică privită ca „o viață ce curge lin”

(Zenon), cea despre care autori contemporani precum Carol Diane Ryff, Richard M. Ryan sau Edward L. Deci spun că definește conceptul de *stare de bine psihologic*, având mai multe componente: auto-acceptarea propriei persoane și a capacității de autoreglare a sinelui interior), controlul asupra mediului în care există persoana sau capacitatea de a alege un mediu propice dezvoltării proprii, existența unui scop în viață și conștiința creșterii personale.

Spiritul stoic al eternei reîntoarceri este prezent și în „Eneida” (Vergilius, București, Editura Univers, 1980, Cartea a VI-a, rândurile 724-751). Viziunea cosmologică din „Eneida” se bazează pe concepția stoică despre univers, dar are și reminiscențe platonice. Enea coboară în lumea subterană și află de la Anchise – tatăl său decedat, muritorul cu care Afrodita, zeița frumuseții și a iubirii, l-a conceput, cel al cărui suflet trăiește în Elyseu – că un sistem de metempsihoză asigură continuarea rasei umane. După moarte, fiecare suflet uman suferă o perioadă de expurgare, curățându-se de impuritatea acumulată în tim-

pul vieții pământești. Cele mai multe suflete sunt totuși condamnate să se întoarcă la o existență întrupată pe pământ (mai degrabă decât să treacă la Elyseu, ca și Anchise). Totuși, înainte de a se întoarce la acea viață, sunt chemați de Zeu la râul Lethe, unde beau apă și vin, pentru a uita ceea ce au trăit, toate suferințele și pedepsele pentru păcatele lor. În clipa în care intră în ciclul noilor existențe întrupate, aceștia nu au știință despre ceea ce au trăit în viața anterioară. Ei se vor afla în situația condamnaților care vor fi obligați să-și repete păcatele, fără a cunoaște consecințele, pedepsele care-i așteaptă. Veșnicia este suverană: „Toate hrănite trăiesc de un spirit; prin totul străbate/ Sufletul, unul, mișcând toate-n întregul cel veșnic. [...] Germene vecinic, din cer, și putere de foc în oricare/ Sâmbure este, cât timp stricătioase materii nu-l umplu/ Îmbolnăvind peritoarele părți și făptura țărâni” (*op. cit.*, p. 221). Nimic nu are „perire de tot”; nici putredul: „Tot ce e putred spălând, va lăsa curățit cu deplinul/ Simțul eteric din trupuri și lamura flăcării simple./ După ce-n mii de rotiri, împlini-se-vor anii, pe-aceștia/ Gloată chema-i-va pe toți un zeu la râul lethaic./ Ca să revadă din nou boltuita țarie, și, iarăși/ Neștiutori de ce-a fost, ei volnici să-nceapă trăirea” (*ibid.*, p. 222). „Mii de rotiri” ne amintesc de faptul că „o mie” reprezintă durata dintre două reîncarnări, în vreme ce „lamura flăcării simple” trimite la principiul eteric al sufletului și către scânteia cerească, pură, la gândul că în câmpiile Elysee rămân pentru totdeauna sufletele ce și-au desăvârșit ciclul purificându-se, revenind la condiția lor originară.

Festivalul Național de Coregrafie și Folclor „Petre Vlase”

Prima ediție a Festivalul Național de Coregrafie și Folclor „Petre Vlase” a reunit la Bacău nu mai puțin de opt prestigioase ansambluri folclorice profesionale, ce au ținut prin evoluția lor să aducă un omagiu memoriei regretatului maestru coregraf Petre Vlase, aflat câteva decenii în fruntea multilaureatului Ansamblu Folcloric „Busuiocul”, cât și printre cei mai valoroși reprezentanți ai coregrafiei românești în țară și peste hotare. Inițiată și organizată de acesta, sub patronajul Consiliului Județean Bacău și cu susținerea Societății Române de Televiziune, noua manifestare a menținut trează atenția băcăuanilor preț de două seri, care au putut urmări, pe scena Teatrului de Vară „Radu Beligan”, cei mai valoroși soliști vocali, instrumentiști și dansatori veniți din toate zonele țării. În prezentarea îndrăgitei artiste Gheorghita Nicolae (producătoare TV, Roxana Pletea-Popușoi), în prima zi (28 iunie) au evoluat colectivele ansamblurilor „Busuiocul” (soliste: Paula Florescu, Georgiana Păduraru și Vasilica Tătaru), „Dor românesc” din Bistrița (solisti: Oana Matei-Coruți, Domnica Dologa, Cristina Retegan, Nicolae

Cioancă, Anuța Motofelea, Ana-Maria Marți, Mirela Petreș), „Mureșul” din Târgu Mureș (soliste: Teodora Țogorean, Maria Neag, Maria Sântean-Faghiura, Dorina Oprea, Leontina Pop), „Ciprian Porumbescu” din Suceava (solisti: Sorin Filip, Lucica Păltineanu) și Ansamblul Folcloric al județului Alba (solisti: Alexandru Pal, Dorina Narița, Nicolae Plută, Roxana Reghe, Florica Moga). Seara de 29 iunie a fost deschisă tot de artiștii băcăuani, care au făcut apoi loc reprezentanților ansamblurilor „Transilvania” din Baia Mare (solisti: Andreea Ghițiu, Gabriela Arduștan, Dumitru Deți Iuga), „Maria Tănase” din Craiova (solist, Constantin Eceanu) și „Constantin Arvinte” din Iași (solisti: Constantin Bahrin, Claudia Martinică, Andrei Liță, Andrei Balan, Simona Mazăre). Un regal al artei autentice, aplaudat la scenă deschisă, pentru care directorul Festivalului și al Ansamblului Folcloric „Busuiocul” din Bacău, Liliana Maria Vlase, merită toate felicitările!

C. HANGANU

„Va veni timpul în care cel ce nu va ști ce anume am spus eu cu privire la un anumit lucru va fi considerat pur și simplu ignorant.“
Arthur Schopenhauer

Arthur Schopenhauer (1788-1860) este, indubitabil, unul dintre marii filozofi ai lumii moderne, deși opiniile despre el au fost diferite. Astfel, Constantin Noica îl socotea o *seducătoare alee secundară în istoria gândirii*, iar Ion Petrovici era de părere că filozofia lui Schopenhauer este pentru *oamenii subțiri*. Beneficiind de posibilități materiale moștenite de la tatăl său, Schopenhauer s-a dedicat studiului filozofiei, după studii de medicină și științe ale naturii, neterminate. Aflat în contradicție cu Hegel, Schopenhauer și-a fixat orele de curs în aceeași zi și la aceeași oră cu Hegel pentru a-i răpi auditoriul, dar nu a reușit. În schimb, i-a făcut lui Hegel un portret devastator (a se vedea în acest sens Karl R. Popper, *Societatea deschisă și dușmanii ei*, Ed. „Humanitas”, 2017, p. 257).

Prestigiul și gloria lui Schopenhauer s-au impus, din păcate, după moartea sa, când Europa este subjucată de gândirea schopenhaueriană, gânditorul german influențând multe spirite europene, fiind tradus și comentat. Astfel, bunăoară, Schopenhauer era filozoful preferat al Junimii, l-a influențat pe Eminescu (v. Liviu Rusu, *Eminescu și Schopenhauer*, 1966), a fost tradus de T. Maiorescu în 1890 (*Aforisme asupra înțelepciunii în viață*), iar Zizin Cantacuzino l-a tradus în limba franceză. Cu aceste gânduri am început lectura cărții cu titlu de mai sus, titlu tradus prin *Scrieri lămuritoare și întregitoare ale operei mele*, structurată în două părți: *Schiță pentru o istorie a teoriei despre ideal și real*, urmată de o Anexă, și *Fragmente despre istoria filozofiei* (subîmpărțită în 14 capitole), urmate de o altă Anexă.

De obicei filozofii își publicau operele reprezentative la maturitate sau spre senectute, dar Schopenhauer își publică opera fundamentală *Lumea ca voință și reprezentare* în plină tinerețe (1819), însă abia cu *Parerga și paralipomena* va atrage atenția asupra sa, fiind înconjurat de discipoli, și începe să creadă în viitorul filozofiei sale. Așadar, în cele ce urmează vom prezenta pe scurt conținutul acestui prim volum apărut dintr-o serie de șase cărți cu titlu de mai sus.

În prima parte a lucrării sale, Schopenhauer este preocupat de a lămuri deosebirea dintre ideal („adică ceea ce aparține doar cunoașterii noastre ca atare”, p. 16) și real („adică ceea ce există independent de

cartea străină

Ionel SAVITESCU

Parerga și paralipomena*

cunoaștere, iar astfel să stabilească raportul unuia față de celălalt”, p. 16), trecând prin gândirea multor filozofi, începând cu Descartes și continuând cu Malebranche, Locke, Bacon, Hobbes, Leibniz și Christian Wolff. Anexa acestei părți este o critică acerbă la adresa lui Fichte (pe care l-a audiat, fiind dezamăgit), Schelling (cel mai înzestrat) și Hegel, pe care nu-i consideră filozofi, lipsindu-le „seriozitatea și probitatea cercetării”: „Ei sunt simpli sofști: voiau să pară, nu să fie, și au căutat un adevărul, ci propria lor bunăstare și reușită în lume. Funcții primite de la guverne, onorarii de la studenți și librari, iar ca mijloc către acest scop, vâlvă și spectacol cât încap cu falsa lor filozofie – iată care au fost stelele călăuzitoare și geniile inspiratoare ale acestor școlari ai înțelepciunii. Prin urmare, ei nu trec testul de intrare și nu pot fi admiși în venerabila societate a gânditorilor pentru specia umană” (p. 42). Citind aceste rânduri, avem impresia că Hegel ar fi trăit în secolul al XX-lea sau al XXI-lea, nu în secolul al XIX-lea. Totuși, Schopenhauer le recunoaște talentul de a încânta publicul și a fi preocupați de ce nu erau.

Partea a doua – *Fragmente despre istoria filozofiei* – începe cu câteva considerații personale despre istoria filozofiei, apoi este abordată filozofia presocratică, școala eleată creată în sudul Italiei. Sunt abordați Empedocle și Pitagora, ce pot fi consultați și în Diogene Laertius: „Dintre doctrinele lui Empedocle însă, trebuie remarcat înainte de toate pesimismul său hotărât. El a recunoscut în întregime mizeria existenței noastre, iar lumea este pentru el la fel ca pentru creștinii autentici, o vale a plângerii... (câmpie a *nefericitii*). Deja el o compară, ca Platon mai târziu, cu o peșteră întunecată, în care am fi zăvorâți. Empedocle vede în existența noastră terestră o stare de exil și mizerie, iar trupul este temnița sufletului” (p. 63). Se pare că Empedocle i-a anticipat pe gnostici și pe Hermes Trismegistul: „Cândva, aceste suflete s-au aflat într-o stare de fericire nesfârșită, iar din vina lor și prin păcatele proprii au ajuns la nenorocirea de acum, în care se împotmolesc

tot mai mult, și au intrat, prin purtare păcătoasă, în ciclul metempsihozei; în schimb, prin virtute și puritate a moravurilor, de care ține și înfrânarea de la mâncatul cărnii animalelor, și prin renunțarea la desfătărilor și poftele pământești, ele pot să se întoarcă înapoi la starea de odinioară” (p. 63). Despre Pitagora se crede că a fost educat în Egipt, unde ar fi stat între 22 și 56 de ani, iar Apuleius pretinde că Pitagora a trecut și prin India. A înființat o școală filozofică la Crotona, unde discipolii trebuiau să păstreze tăcerea 3 sau 5 ani. Despre Pitagora au scris Iamblichos, Porfirios și Diogene Laertius. În școala lui Pitagora, tinerii erau admiși după examinarea fizionomiei. Pitagora se recomanda ca un adept (iubitor) al înțelepciunii, iar termenii de *filozofie* și *umanitate* sunt creații ale lui Pitagora. Pretindea că aude muzica sferelor; ar fi avut o coapsă de aur. Își cunoștea încarnările anterioare: Euphorbos, Aitholides, Hermotimos, Pyrrhis, Pitagora. Lui Pitagora îi sunt atribuite *Versurile de aur* (Carmen aureum) sau *Cuvântarea sacră*, o suită de 71 de precepte despre felul cum să ne comportăm în viață, bunăoară: „Pe acestea să le știi – deprinde-te-a stăpâni următoarele: mai întâi de toate pântecul, apoi somnul, poftele trupesti și mânia; nu săvârși vreo faptă de care să te rușinezi, nici împreună cu altul, nici pe seama ta. Mai presus de orice să te respecti cu sfială pe tine. Iar la vorbă și faptă, mereu să practici dreptatea” (versurile 9-13). (Lui Pitagora i s-a publicat în 1996 la Editura „Antet” volumul *Legile morale*

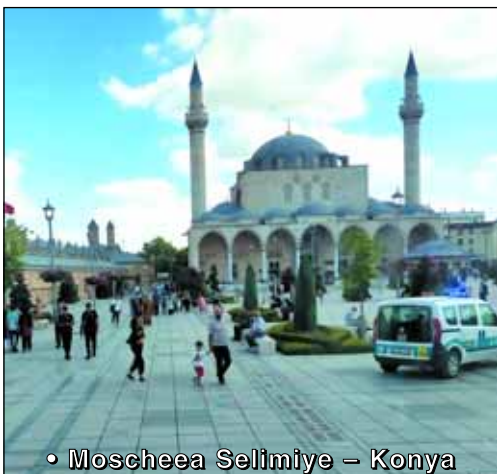
și politice, în traducerea Ancăi Pinteau.) În final, Schopenhauer scrie: „Cred prin urmare că înțelepciunea și cunoștințele lui Pitagora, care trebuie fără îndoială puse la mare preț, nu au constatat atât de mult în ceea ce el a gândit, cât în ceea ce a învățat; ele au fost așadar mai mult ale altora decât ale sale” (p. 70). După Lucian, Socrate avea un corp diform, „ceea ce nu era tocmai un semn al geniului” (p. 71). Asemenea lui Pitagora, Socrate nu a scris nimic, dar Socrate rămâne ca un incitator partener de dialog. Colindând palestrele și gimnaziile ateniene, Socrate îi pune în încurcătură pe Gorgias, Laheas, Menes, Hippias. Chiar dacă Socrate nu a scris nimic, Platon – în dialogurile sale – scoate în evidență profunzimea gândirii acestuia. În timp ce Platon este un spirit profund care epuizează problemele, discutându-le temeinic, fără a le rezolva totuși în mod decisiv, Aristotel, spre surprinderea noastră, este acuzat de superficialitate, între cei doi existând o dizarmonie: „Dimpotrivă, el răscolește pretutindeni problemele, însă doar le atinge și trece numai de ea la altceva, fără să le rezolve sau măcar să le discute temeinic” (p. 81). Despre Aristotel scrie defavorabil și Karl R. Popper în opera menționată mai sus. Despre stoici mărturie ne-au lăsat Diogene Laertius, Plutarh, Stobaeus, Seneca fiind cel mai cunoscut stoic prin viața sa exemplară și opera sa. Seneca îi scrie lui Lucilius: „Dacă te gândești la mulțimea care te precedă, gândește-te la cei ce-ți urmează”. Dintre neoplatonici apreciază pe Porfir și detestă pe Iamblichos („În mare, e un scrib prost și supărător: mărginit, sucit, de-o grosolană superstiție, confuz și neclar”, p. 93) și Proclus („Proclus e și el un flecar superficial, prolix și searbăd”, p. 93). Despre Plotin are, de asemenea, o părere proastă: expunerea și stilul sunt proaste, vorbire lăbărită și plicticoasă, confuză, sfârșind astfel: „Și cu toate acestea se pot găsi la el adevăruri mari, importante și adânci, pe care fără îndoială că le-a și înțeles, căci nu e nicidecum lipsit de pătrundere; așa că merită negreșit să fie citit și răsplătește din belșug răbdarea de care e nevoie pentru asta”

(pp. 95-96). Constantin Noica avea două obiecții asupra lui Plotin: caracterul „de predică, de exhortație, de constrângere morală”, iar a doua obiecție este „că închide speculația într-o construcție cu caracter hieratic” (v. Gabriel Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniș*, 1983, pp. 63-64). În fine, după ce trece rapid prin gnostici, Scotus Eriugena („bărbat admirabil”), scolastica, Francis Bacon și filozofia modernilor, Schopenhauer se oprește cu observațiile sale asupra lui Kant: „Ceea ce urmează reprezintă o reînnoită încercare de acest fel, prin care caut să proiectez claritatea mea asupra profunzimii lui Kant” (p. 126). Pentru aceasta face distincție între *transcendental* („înaintea oricărei experiențe”) și *transcendent* („dincolo de orice experiență”). Schopenhauer își reia critica distructivă asupra lui Fichte, Schelling și Hegel (p. 150), deplângându-și nesocotința în care se găsea opera sa, ignorată de decenii, cu unele excepții (v. Dorguth), iar datorită lui Wieland, care socotea faptul de a se fi născut german o nenorocire, Schopenhauer citându-i în acest sens pe Bürger, Mozart, Beethoven, apoi el însuși nu are cuvinte de laudă pentru germani și germanitate: „Duceți-vă la cei ce linguesc gloatele și lăsați-vă lăudați. Șarlatani sărguincioși, grosolani, pompați de miniștri, oameni ce mănâncă cuminte hârtia cu aiureli, fără minte și fără merite, iată ce le trebuie germanilor, nu bărbați ca mine” (p. 151). Tot din Schopenhauer: „În perspectiva morții mele, doresc să fac această confesiune: disprețuiesc națiunea germană din cauza prostiei sale nesfârșite și roșesc la gândul că-i aparțin”. Considerațiile asupra propriei filozofii și Anexa încheie un prim volum din seria respectivă, care completează o operă în continuă prețuire: „În consecință, filozofia mea are o temelie largă, pe care totul stă nemijlocit și deci sigur, pe când celelalte sisteme se aseamănă unor turnuri ridicare spre înălțimi: un singur suport să se rupă, și totul se năruie. Toate cele spuse aici se pot rezuma în propoziția că filozofia mea a apărut și a fost expusă pe calea analitică, nu cea sintetică” (p. 202).

*Arthur Schopenhauer, *Parerga și paralipomena. Scrieri lămuritoare și întregitoare ale operei mele*, traducere din germană și note de Vladimir Lazurca, București, Ed. „Humanitas”, 2021, 212 p.

TURCIA

Locul de unde a început Istoria

• Moscheea Selimiye – Konya

Tărâmul toleranței și al iubirii

După o zi și o seară relaxante petrecute la „Castelul de bumbac” – așa cum i se spune minunăției naturale de la Pamukkale –, pentru grupul de turiști hotărât să exploreze centrul Anatoliei a venit vremea îmbarcării în autocar. Ne așteaptă un drum lung, de peste 625 de km, către inima Cappadociei, la Nevşehir. Până acolo însă, vom face o oprire la Konya (400 de km), centrul „dervișilor rotitori”, discipolii marelui înțelept sufit Jalal ad-Din Muhammad Rumi. Profitând de context, Sorin (om serios de altfel!) ia microfonul ghidului (Omer Ildihan, o doamnă pasionată de cultura orientală, născută în București, dar cu rădăcini otomane) și lecturează din scrierile lui Rumi traduse și publicate de editura la care lucrează. Vocea sa urcă și coboară în tonalitate precum șoseaua ce șerpuiește de-a lungul Munților Taurus. Platoul fertil format după erupțiile vulcanilor Erciyes și Hasan (în urmă cu milioane de ani) este împânzit de sere și ferme agricole bine îngrijite. Din loc în loc, observ tabere de corturi și rulote modeste, populate de femei ce se îngrijesc de treburi casnice și copii care zburdă prin jur. Aflu că sunt nomazii *iuruci* (rude îndepărtate ale cumanilor), care traversează podișul și munții de la nord la sud și iarăși la nord – în funcție de anotimp –, pentru a căuta de muncă, sezonier, în aceste ferme.

Kilometrii sunt „arși” de îndemnăncii șoferi ai autocarului și iată-ne că intrăm în cetatea dervișilor rotitori venind dinspre nord. Parcăm în apropierea Pieței Mevlana, în jurul căreia se află majoritatea obiectivelor turistice. Konya este – dintotdeauna – orașul toleranței, al rugăciunii și al iubirii. Despre el a lăsat mărturie Sf. Pavel, care a predicat aici în jurul anului 50 d.H. În perioada 1071-1308, Konya a fost capitala Imperiului Selgiuc, iar mai apoi a reprezentat un nod strategic pentru Imperiul Otoman. Numele orașului vine de la denumirea antică Ikonium/ Ikonion și face referire la o legendă despre Perseu, care a ucis Gorgona și astfel a salvat cetatea. Localnicii au ridicat un monument pe care au sculptat chipul eroului mitic, ceea ce ar echivala cu o „icoană”. Astăzi a rămas doar povestea...

Mă opresc în piața larg deschisă în fața mea și admir Moscheea Selimiye, exemplu de arhitectură clasică musulmană. A fost ridicată în mai puțin de 12 ani (1558-1570), din ordinul prințului Selim (cel care avea să devină, în 1566, sultanul Selim al II-lea). Arhitectul Mimar

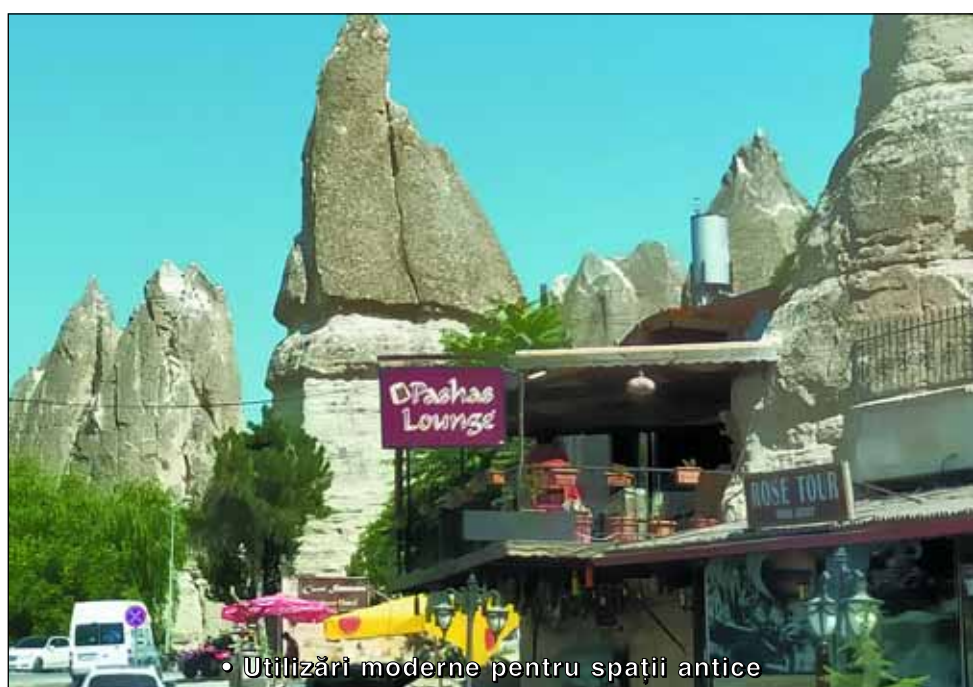
Pentru mulți români, Turcia este țara luxuoaselor resorturi „all inclusive” și a bazarurilor „cu de toate”. Ba chiar au tendința de a reduce această țară cu aproximativ 90 de milioane de locuitori la marea metropolă Istanbul, oraș care într-adevăr „nu doarme niciodată”. Însă apropo: capitala este la Ankara, oraș cu 5,5 milioane de locuitori (rezidenți și „flotați” neînregistrați), mult mai puțini decât cei aproximativ 20 de milioane de pe malurile Bosforului... Plasată strategic în mijlocul Turciei asiatice, Ankara – chiar dacă nu este pe traseele marilor agenții turistice internaționale – rămâne, pentru cei care vor să afle mai mult decât se scrie în diverse broșuri, punctul de plecare în aventura de a descoperi Anatolia, regiunea cu o istorie fabuloasă, crezută în care vreme de opt-nouă milenii s-au amestecat marile civilizații indo-europene. Stă mărturie situl arheologic de la Çatalhöyük (obiectiv sub protecția UNESCO), unde a fost descoperit un

foarte mare oraș neolitic, care a existat între 7500 î.H. și 5700 î.H., perioada sa de maximă înflorire fiind în jurul anului 7000 î.H. Din Anatolia izvorăsc Tigru și Eufrat ce mărginesc câmpiile Mesopotamiei. Pe aici au trecut elamiți, akkadieni, hitiți, frigieni, ludieni, perși, macedoneni, arabi, romani, mongoli, fiecare lăsând urme adânci în cultura locului. Chiar și celții (aduși ca mercenari de regii aflați mereu în conflict unii cu alții) au prăduit vreo două sute de ani cetățile din zonă și au lăsat o importantă moștenire lingvistică în dialectele vorbite în zona Ankarei. Este un tărâm al marilor legende ale Antichității și al înțelepciunii sufite, care în „țara de mijloc” ascunde, pe o suprafață de 5000 de km², la nord de Munții Taurus, marele mister numit Cappadocia. Odată ajuns la Kayseri, Avanos, Konya, Aksaray, Nevşehir sau Ürgüp, sufletul îți va rămâne acolo...

Sinan a construit-o după modelul celebrei Hagii Sofia, la o scară mai mică. Spre apus se învecinează cu Moscheea Aziziye (altă construcție semnificativă a orașului), iar spre răsărit descopăr complexul Mevlana, cu domul său turcoaz. Aici duc pașii tuturor celor ce poposesc în Konya. Este Casa Dervișilor, locul unde aceștia se rugau și executau dansul sacru *sama*. Adepții ai sufismului, dervișii au fost protejați în perioada de expansiune a Imperiului Otoman, deoarece doctrina religioasă propovăduită de ei reușea să facă trecerea de la creștinism la islamism mult mai ușoară pentru populațiile din Anatolia recent cucerită. Îndemnul la toleranță și credință în Dumnezeu Unic era ușor de înțeles de cei care vreme de un mileniu se închinaseră lui Iisus. Casa Dervișilor a fost fondată în sec. 13 de către discipolii lui Rumi. Membrii Ordinului Mevlevi au dus mai departe și au rafinat învățăturile maestrului lor spiritual, dezvoltând o întreagă filosofie în jurul ritualului *sama*. Cultul sufit, considerat de Atatürk o sectă ce nu-și are locul într-o republică laică, a fost desființat în 1925. Dervișii s-au reunit într-o asociație culturală și acum li se permite să dea „spectacole religioase” doar două săptămâni pe an, în luna decembrie. Am asistat la un spectacol pentru turiști (care nu este supus restricțiilor). Este doar o umbră a ceremonialului original, iar dansatorii sunt simpli artiști. În trecut, dervișii – câte 6, mai apoi 12 –, conduși de un maestru ce reprezenta soarele, axul cerurilor lumii, se învâteau (pe piciorul stâng) până la epuizare, iar *sama* avea alt ritual. Costumul dervișului rotitor este simbolic. Pălăria conică din păr de cămilă, *sikke*, închisă la culoare, simbolizează mormântul egoului sau piatra de mormânt; fusta albă și cloșată, *tennoure*, face trimitere la giulgiul de îngropăciune, iar mantia neagră, *hırğa* (se dă jos în timpul ceremoniei), este semn că dervișul se leapădă de cele lumești. Sala în care se practică *sama* este octogonală și

• Statuile de ceară din Muzeul Jalal ad-Din Muhammad Rumi

• Utilizări moderne pentru spații antice

semnifică Universul, iar *covorașul roșu din blană de oaie* pe care stă Șeicul sau Maestrul simbolizează apusul, unirea cu Allah (Rumi a murit la apusul soarelui, când cerul devine roșu).

În centrul complexului din Konya se află mausoleul unde este înmormântat Rumi. Alături de el odihnesc mulți dintre adepții săi. În interior, sub marele dom, este depus sarcofagul vechi de opt secole, din lemn masiv, acoperit cu un postav verde pe care s-au brodat versete din Coran. Sala este mereu plină și chiar dacă nu suntem într-o moschee, oamenii se roagă. Părinții își poartă cu sfială copiii prin camerele unde se află documente și obiecte de cult, explicându-le celor mici semnificația fiecărui exponat. După ce au trecut prin fiecare chilie a călugărilor-derviși (astăzi săli de muzeu), vizitatorii se odihnesc la umbra măslinilor sau beau apă de la fântâna din mijlocul curții. Un moment am avut sentimentul că nu s-a schimbat mare lucru în ultimii 800 de ani...

Printre zâne și sfinți

Ajunși către seară în Nevşehir (inima Cappadociei, principalul centru economic al zonei, cu o populație de aproximativ 125 de mii de locuitori), ignor oboseala și mă „amestec” în multime. Sunt hotărât să petrec o noapte așa cum se întâmplă în sud, pe Rivieră (Bodrum, Alanya, Side...). La o primă privire în jur, văd terase animate, tineri veseli, centre comerciale și un mall de toată frumusețea. „Să înceapă distracția!” – îmi zic. Mă așez la o masă și cer o bere. Chelnerul înlemnește. În jur se face liniște și mi se

aruncă priviri nu tocmai prietenoase. „Nu servim alcool!” – vine răspunsul sec. Mă repliez și cer un fresh și o cafea. Discut cu niște localnici, care au înțeles repede că sunt „un străin confuz”. Aflu că oamenii pun mare preț pe tradițiile lor și că respectă legile Islamului. Nu le impune vreo normă administrativă să nu bea sau să poarte ținuta tradițională. Este opțiunea fiecăruia. Și cu mare ușurință observ că trei sferturi dintre localnici se conformează acestor obiceiuri. Poți cumpăra alcool de la „aprozarul” din colț, dar plătești de „să sparie gândul” și bei acasă, în cameră la tine! Este o altă lume față de „dezmățul” din stațiunile de pe coasta mediteraneeană. La tot pasul, întâlnesc mici crâșme cu firma „Kocalar Parke” și aflu că sunt localuri unde au voie doar bărbății însurați (*kocalar* se traduce simplu: *soți*). Vestele se adună pe terasele de la mall și – în ținută tradițională! – fumează narghilea. Tinerii par mai dornici de „europenizare”, însă în anumite limite: după ora 23, străzile orașului sunt aproape goale; doar câteva familii se plimbă cu landourile prin zona parcului...

Dimineață, grupul pornește „în expediție”. Traseul este extrem de ofertant: Ortahisar (în traducere, „Castelul de mijloc”), Paşabagi, Zelve, Uçhisar, Çavuşin și vestitul muzeu în aer liber Göreme. Autocarul – mult prea voluminos pentru drumurile înguste din zonă – intră încet în fiecare curbă. De-o parte și de alta a drumului suntem „supravegheați” de ciudatele formațiuni geologice care par niște ființe fantastice împietrite.

Ștefan RADU

• continuare în pag. 20